

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editori:

- Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu
- Ion Rațiu

12-18 octombrie 1994
(Anul XXVII)

39

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

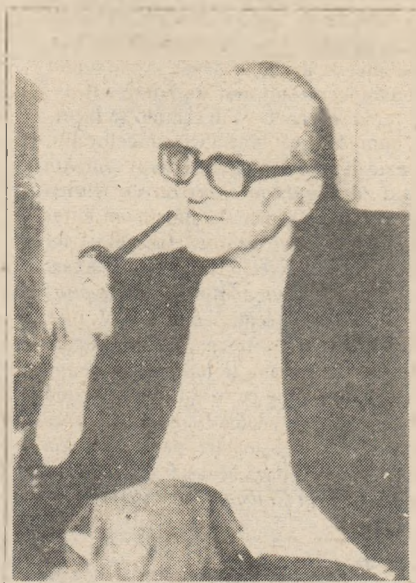
Exilul literar românesc

(p. 12-13)

La o nouă lectură:

VASILE
VOICULESCU

(p. 10-11)

MIRCEA

ELIADE

INEDIT

(p. 13)

Otrava din memorie

(p. 20)

*Amenințări
cu
moartea
și
atacuri
prosteste*

(p. 18)

Orbirea

(p. 3)

*Procesul
recuperării
operei lui
Bacovia*

(p. 9)

Un sondaj neobișnuit

SE FAC tot felul de sondaje, la noi, ca și în alte țări. De curînd, IMAS a publicat o întregă broșură, din care putem afla nu numai popularitatea unor partide sau lideri politici, dar și foarte multe alte lucruri legate de opiniile oamenilor despre viața pe care o trăiesc. Revistele americane de informație însoțesc orice comentariu al unui eveniment remarcabil, cum ar fi, de exemplu, intervenția în Haiti, de un sondaj printre cititorii proprii referitor la politica președintelui, a miniștrilor lui ori a altor instituții. Din *Newsweek* aflăm astfel că foarte puțini americani (care citesc revista) văd cu ochi buni intervenția în Haiti.

Ar fi interesant de făcut un sondaj de opinie pe tema lecturii: ce citește românul? Sigur, ni s-ar putea replica lesne că e mai important să știm ce mănîncă românul sau de ce rabdă românul (nu doar de foame). Dar eu rămîn la ideea mea că lecturile pot defini la un moment dat o societate cel puțin la fel de bine ca și modul ei de a se hrăni, de a se îmbrăca sau de a-și alege conducătorii. Iorga era de părere că Mihai Viteazul a fost, între altele, un produs al lecturilor secolului său, în sensul că el a părut să încarneze un personaj foarte apropiat de acelea ale romanelor cavalierești, foarte citite la noi, ca și în toată Europa secolului XVI, mai ales de către doamne și domnițe. N-ar fi cazul să ne întrebăm oare și noi ce fantasmă bîntuie inimile contemporanelor noastre cititoare spre a ști cu un ceas mai devreme care dintre aceste fantasmă se va întrupa și în persoana cărui tip de lider sau dictator?

Nu e nici o glumă. Dar un sondaj consacrat lecturii ne va putea răspunde la multe alte întrebări. Primul aspect este acela cantitativ. Sondajele IMAS și IRSOP ne spun bunăoară care sînt cotidianele social-politice cele mai citite și în ce procente. De ce n-am ști și cîți oameni citesc cărți, una ori mai multe pe săptămîină, lună, an? Așadar, să identificăm locul lecturii de carte în ansamblul preocupărilor societății de tranziție. Și să aflăm care sînt categoriile de cititori. Citesc, în definitiv, doar intelectualii? Și care dintre ei: umaniștii sau tehnicii? medicii? funcționarii? Aș fi curios de pildă, să știu cît la sută din corpul ofițeresc citește. Armata, care apără țara, este una dintre instituțiile cele mai dependente de lectură. Sau, mai exact, ar trebui să fie: țara nu înseamnă pur și simplu un spațiu cuprins între niște frontiere, ci și unul istoric, cultural, o entitate sufletească. Alt aspect este calitativ. Ar trebui să ne intereseze și ce se citește, nu doar cît, ce loc ocupă în lectura românului poezia, romanul, eseul, filosofia, cartea de aventuri sau de voiaj, literatura sexy, horror ori S.F.

Astfel de informații ar constitui, pe de o parte, baza de calcul a editurilor, cînd își stabilesc programele și tirajele, iar pe de altă parte, ar oferi sociologilor elemente esențiale pentru cunoașterea dorințelor celor mai secrete ale societății. Spune-mi ce (și cît) citești, ca să-ți spun cine ești. Societatea românească de mîine nu e conținută doar în legile adoptate azi, dar și în cărțile citite azi. Dacă am poseda sondaje precum acela sugerat de mine, am fi în stare să privim încă de pe acum chipul semenilor noștri din mileniul următor. Că el ar fi fascinant sau oribil, asta e o altă chestiune, extrem de grea. Înainte, avem însă de răspuns la chestiuni ceva mai simple și e păcat că n-o facem.

CONTRAFORTde *Mircea Mihaiescu*

Discuții inutile

CINE a urmărit vijeliosul discurs al lui Ion Iliescu împotriva corupției și, câteva zile mai târziu, execrabila prestație a parlamentarilor majoritari în aceeași chestiune, ar fi putut să se îngrijoreze. Ar fi putut trage concluzia că între prezident și susținătorii săi politici e o mare falie. Că, cinstit cum îl știm, chirișul de la Cotroceni trăiește drama pe care securitatea i-o înscenase și luj Ceaușescu. Adică penibilă situație de a fi un om cinstit înconjurat de oameni corupți. Cît de cinstit a fost Ceaușescu, se știe. Dezinformație - poate, dacă ar fi să ne gândim doar la jalnicul lui sfârșit, cînd garda pretoriană l-a trădat fără nici o tresărare de remușcare.

Există, însă, destule nepotriviri între posibilitățile de informare ale celor doi președinți. Ceaușescu avea la dispoziție o singură securitate, iar și aceea era - nu-i așa?! - "a poporului". Iată că dl. Iliescu beneficiază (la propriu și la figurat) de oficiile a șase-șapte servicii de informații paralele. Un paralelism contondent, pentru că ele au fost înființate pentru a se suspecta reciproc. Și pentru ca nici una dintre ele să nu poată complota nestingherită, ca aceea care l-a trădat pe Ceaușescu în decembrie '89. Or, ca să-și dovedească fidelitatea, ele trebuie să-i furnizeze șefului informații. Cît mai multe informații.

Și asta nu e totul. Ion Iliescu are la dispoziție o sursă de informare pe care Ceaușescu n-o avea: presa. Nu întâmplător, subiectele despre care s-a scris cel mai mult în ziarele ultimilor ani au fost teroriștii și corupția. Și tot neîntimplător, președintele ales și reales al României a rămas surd și orb la inflația de dovezi prezentate. Problema teroriștilor a rezolvat-o simplu, plasîndu-le-o americanilor, care, și ei, îl au pe conștiință pe Kennedy, răpus tot de niște teroriști neidentificați. Cea a corupției a expediat-o în zona ciubucurilor mărunte ale funcționarilor de mîna a șaptea ori a vînzătorilor de semințe. Cît despre marii rechini - nici o iotă. Posesori, ei înșiși, ai unor conștiințe de găinari, conducătorii de azi ai României reacționează violent la orice ridicare a vîlului mizeriei morale în care se complac.

Dl. Iliescu știe foarte bine că odată început procesul dezvăluirilor, el nu va mai putea fi oprit. La fel a procedat și cu demascarea teroriștilor din decembrie și, cine știe, la fel va proceda și mîine, cînd va scoate armata împotriva populației. Și mai știe că, oricum am întoarce-o, oricum am suci-o, la capătul încilciturilor se află numele său. Pentru că dacă Ion Iliescu a avut un rol istoric în România, ei bine, acel rol este unul de paravan al tuturor ticăloșiilor aduse în țară pe creasta unei revoluții avortate.

Într-un anumit sens, pasivitatea d-lui Iliescu dovedește că el nu e un dictator. Dacă ar fi devenit deja un tiran, i-ar fi fost mult mai ușor să scape de cohorta de netrebniți și

escroci care alcătuiește în jurul lui un zid de nepătruns. Ceaușescu nu-și făcea nici un scrupul din a-l înfătușa pe Verdet, și a-l aduce în locul lui pe Manea Mănescu. Sau de a-l înlocui pe acesta cu Dăscălescu. Pentru un tiran adevărat, indivizii sînt simple piese de șah, întrebuintate după cum îl taie capul. Din păcate pentru dl. Iliescu, el e obligat să se folosească de fiecare din acești filhari dovediți, pentru că numai ei îi pot garanta perpetuarea puterii. Piramida pe care stă cățărât Ion Iliescu nu e decît sumaticăloșiilor, mai mari sau mai mici, ale sprijinitorilor și complicilor săi.

E greu de crezut că niște oameni cinstiți ar accepta să intre în slujba unui președinte asupra căruia plancază atîtea bănuiele grave. Sau, dacă ar accepta, i-ar pretinde să lămurească, în toate detaliile, singeroasele enigme în care chirișul de la Cotroceni se complac. Pînă în acest moment, nu s-a găsit nimeni dintre apropiații săi interesat măcar de o clară delimitare de trecutul comunist. N-a îndrăznit nimeni să-i pretindă explicații despre tinerețea "revoluționară" și rolul (dacă va fi avut unul) în reprimarea mișcărilor studentești din România. Nici unul dintre consilierii și miniștrii atît de gras plătiți n-a fost interesat de legăturile sale cu Moscova; de rolul sovieticilor în aducerea sa la putere, ca să nu mai vorbim de implicarea sau neimplicarea în scenariul teroriștilor. Nu l-a întrebat nimeni dintre apropiați, măcar în fața unui pahar cu vin, de ce i-a chemat pe mineri la București și ce urmărea prin acel mini-război civil. Și, firește, nu-l întreabă nimeni nici de ce îl ține în brațe pe Hrebenciuc, nici de ce acceptă șantajul ordinar al unor inși ce înoată de mulți ani în mocirla morală a societății, precum Vadim și Păunescu. N-a fost nimeni curios să afle de ce detestă cu atîta ură adevărul, valoarea și dreptatea. Și nu se găsește nimeni să-l întrebe de ce se simte ca pește în apă în preajma elementelor celor mai descompuse ale vieții politice românești, de la Funar la Dumitrașcu și de la Văcaru la Dan Marțian.

Mă întreb cum va fi arătînd dl. Iliescu în postură de dictator, dacă posedînd atîtea trăsături nedictatoriale personalitate sa te bagă în sperietți. Cei douăzeci de ani în care a țesut cu migală pînza de păianjen în jurul dușmanului său de moarte, Ceaușescu, ne-au dovedit că avem de-a face cu un ins de-un sînge rece incredibil. Au dovedit-o și mărețele sale fapte revoluționare, dar și cinismul mărunt de a lua în delegație oficială, în America, progenitura păunesciană, chiar în clipele în care presa dezvăluia implicarea sa într-un scandal de corupție pornit de la ocuparea unui apartament din protocolul guvernamental.

Tragem însă nădejde că toate aceste întrebări îi vor fi puse într-o bună zi. Iar ordinea răspunsurilor o va putea stabili chiar dl. Iliescu.

MIC DICȚIONARde *Mihai Zamfir*

FESTIVAL. Festivalul Internațional "George Enescu" era unica manifestare muzicală internațională de prestigiu care avea loc în România, o dată la trei ani. Creat în 1958, el și-a dus zilele uneori în glorie, alteori doar onorabil, pînă la urmă - în indigență absolută, dar și le-a dus... După Revoluție, cînd - pentru prima oară în ultima jumătate de secol - Ministerul Culturii avea în fruntea sa un mare intelectual, Festivalul renăscuse, desfășurîndu-se la nivel cu adevărat european. Din păcate, despre toate trebuie acum să vorbim la trecut.

Anul acesta a fost primul - primul dintr-un șir de 36 de ani - cînd Festivalul "George Enescu" trebuia să aibă loc și n-a mai avut. Simplu! Ministerul Culturii nici nu s-a oboșit să ofere vreo explicație, explicație ce ar fi fost, oricum, greu de acceptat. Ce să spui, de fapt, opiniei publice? Că niște comuniști, ajunși în fruntea Ministerului, desființează tot ce ținea de "perioada Andrei Pleșu" și că, în ignoranța lor, au asimilat Festivalul "George Enescu", probabil, cu directoratul lui Andrei Șerban la Teatrul Național, simțîndu-se obligați să le arunce pe fereastră pe amîndouă? Explicația, din nefericire exactă, e imposibil de formulat într-un comunicat oficial, oricîtă experiență am poseda noi în acest domeniu.

Pentru a înțelege semnificația anulării Festivalului "George Enescu", să evocăm un singur exemplu paralel. De-a lungul deceniului '80, Polonia (populară!) ajunsese pe treapta cea mai de jos a mizeriei: rafturile magazinelor erau mai goale decît în oricare altă țară "socialistă", iar foamea atîcea vizibil majoritatea populației. Și totuși, în aceste condiții, Festivalul Muzicii Contemporane de la Varșovia - manifestare de prestigiu mondial, devenită tradițională - s-a ținut cu regularitate. Costul ei în dolari era exorbitant, dar autoritățile poloneze nu numai că au avut ambiția să păstreze intact evenimentul cultural de referință, ci i-au menținut același nivel, indiferent cît de greu a grevat el bugetul țării.

Ar fi ușor să ne batem joc de "mîndria poloneză" și de panașul tradițional al acestui popor: în realitate, e vorba de cu totul altceva, mai grav și mai profund. În primul rînd, nu trebuia să fii un geniu ca să-ți dai seama că păstrarea cu orice preț a continuității Festivalului însemna atunci, pentru Polonia, infinit mai mult decît o mie de discursuri patriotice. În al doilea rînd, este vorba și de diferența dintre un tip de regim comunist - cel polonez - , unde chiar și cei mai înalți reprezentanți ai săi erau oameni civilizați, pentru care demnitatea națională și cultura însemnau ceva important: și un alt tip de regim - cel neocomunist, din țara noastră - , unde Ministerul Culturii poate încăpea pe mina oricui. Chiar pe mina oricui!

POST-RESTANTde *Constanta Buzea*

NUMAI Laurențiu Ulici are faima extraordinară, și asta nu de ieri, de-alaltăieri, că i-a citit și îi cunoaște și personal pe absolut toți debutanții, poeți tineri și mai puțin tineri, valoroși și mai puțin valoroși din această țară. El, și numai el, dispune de o memorie fabuloasă, de o generozitate pe măsură și de plăcerea rară de a se deplasa prompt peste tot, fiind nelipsit acolo unde funcționează un cenaclu, unde se ține un concurs literar cu juriu sau un Festival de Poezie. El deține recordul absolut, el și numai el a fost capabil să atingă și să mențină această nobilă performanță. Cu ani în urmă, cînd lucram la "Viața studentească" și "Amfiteatrul", deplasîndu-mă destul de des în centrele universitare și în taberele studentești, de creație, îl găseam de fiecare dată pe Laurențiu Ulici în trenul meu. Dacă cineva avea nevoie de el, trebuia să ia drumul gării și să se suie într-un tren. Atît. Așa că, mie nu-mi rămîne altceva de făcut decît să-mi suport ignoranța și să-mi regret culpa de a nu va fi recunoscut sub atît de frumosul dv. pseudonim. Pe cît îmi stă în puteri, voi încerca să repar, rugîndu-vă în schimb să încercați să vă puneți în locul meu și să vedeți, cinstit, cum stați, cît bine ați făcut celorlalți, în afară, firește, de binele sublim de a scrie poezie. (*Ioan Prențu, Craiova*). *Într-un unghi spart/ plin de rîni,/ din fereastră,/ Ți-am zărit pălăria albastră/ cu fluturi flămânzi...* este începutul curat al unui poem, pe care-l ratați pînă la sfârșit, nu altfel decît ambiționînd să rimați inutil și desuet *flămânzi/izbânzi/ arzânzi*. În același fel suferă și *Fragmentul de bocet*, dacă nu chiar mai cumplit. Excelent finalul, mai exact ultimele cinci versuri din *Urme*, numai două versuri din *Nici un martor* (*Cu gura plină de tot/ noroiul lumii...*), de asemenea interesant pus în pagină sentimentul din *Noapte*. Restul masiv nu este deocamdată decît un exercițiu eliberator, o treaptă falsă însă care vă poate pregăti căderea în gol. (*Alina Calotită, Deva*). Cineva trebuie să vă spună adevărul, iar dv. trebuie să înțelegeți că e păcat de timpul scump pe care-l irosiți scriind frenetic și naiv, copiind apoi de mână, zecile, sutele, miile de poeme la îndigo și expedindu-le prin poștă. Păcat de timbre, păcat de întrebare și de așteptare, păcat de iluzia că va sosi de undeva, cîndva, un răspuns favorabil. Scrieți, dacă această activitate vă descarcă psihic, dar nu este cazul să sperați mai mult. (*Florin Golban, Dragalina*).

Editată de către:

- Fundația "România literară"
- director general Nicolae Manolescu;
- Ion Rațiu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

România literară

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Fireșcu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu, Mircea Dobrovicescu, Mircea Cau, Constanța Buzea (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Nicoleta Isaida (secretariat), Maria Micu (curier).

Correspondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Gabriela Melinescu (Stockholm).

Tehnoredactare computerizată: Anca Fireșcu, Mihai Grecu.

Tipărirea realizată la "PROGRESUL ROMÂNESC" S.A., Calea Plevnei 114.

Orbirea

SPECTACOLUL politic ce se desfășoară de aproape cinci ani în țara noastră nu face decât să producă "spectatorului" un soi de lehamite, în ciuda atributelor sale de bălci. Rădăcina acestei situații este acel decret care condiționa înregistrarea unui partid de existența a doar 250 de adepți; diabolic decret, menit să permită, pe de o parte, fiecărui veleitar să-și facă partidul lui, iar pe de altă parte, ca, pe lângă fiecare partid serios, să fie create cinci-șase partide-marionetă, unele pentru a provoca derută în rândul cetățenilor, altele pentru a atrage, într-o primă fază, o parte din electorat, pentru ca, mai apoi, să facă jocul celor instalați la putere (chiar dacă, uneori, îi mai amenință: P.R.M., P.S.M. ș.a.). Strategia, dovedindu-se valabilă, a fost aplicată și la alegerile prezidențiale din 1992. Ce altceva au urmărit Caius Traian Dragomir, Ion Mânzatu și chiar Mircea Druc?!

Asta este democrația originală și nu e de mirare că omul simplu este scârbit de politic, în care vede doar o tragere pe sfoară. El a crezut sincer în pulovere revoluționare și în promisiuni, și constată acum că a fost și este luat drept prost. În indignarea sa nu mai observă că așa îl consideră doar cei aflați la putere; Opoziția, dimpotrivă, mizează pe trezirea lui. Însă această trezire ar trebui să fie provocată tocmai de Opoziție. Și se va produce atunci când ceea ce înțelegem îndeobște prin Opoziție va găsi mijloacele de a-i face pe cei 80-90% din populație, cât cred că însumează, azi, nemulțumiții, să conștientizeze că ei constituie adevărata

Opoziție și, prin numărul lor, deci, adevărata putere. Dar până atunci...

Până atunci, acești amărăți, care se gândesc cu groază la ziua de mâine, fac alergie la ideea de schimbare, pentru că nu se așteaptă decât la mai rău. Și nu trebuie acuzați, deoarece experiența anilor, mulți, de comunism i-a determinat să lase, ca în marea operă a lui Dante, orice speranță. Prin ce s-a deosebit Ceaușescu de Gheorghiu-Dej? Prin ce se deosebește esențial Iliescu de Ceaușescu? Prin ce s-au deosebit Maurer și Verdet de Groza? Și prin ce se deosebește de aceștia Văcăroiu? Aceștia demagogie, aceleași minciuni. Același dispreț pentru cei de jos, aceeași sete de putere care nu ține seama nici de interesele naționale, nici de judecata istoriei.

Până la vindecarea de orbire, degeaba îi atragi atenția omului simplu asupra corupției actualilor guvernanți; îți va spune că toți sunt hoți. Și dacă el acuză de întreținerea acestei plăgi și pe cei din Opoziție, de vină sunt tot cei 50 de ani pe care i-a trăit. El nu mai poate crede că cineva ajuns la putere poate lucra doar în interesul țării, al tuturor, și nu în interesul lui, al camarilei de partid, al rudelor și acoliților.

Nu trebuie să mai așteptăm nici o revelație, o minune. Am crezut toți că trăim un miracol în primele zile de după decembrie '89, când, în urma jertfei tinerilor, am avut iluzia ieșirii definitive din iad. În naivitatea noastră nu am luat în seamă că în fruntea țării se insinuează cu perfidie, dar și "cu voia dumneavoastră", eșalonul doi al nomenclaturii,

mai școlit, mai subtil, mai rasat, dar cu atât mai pervers, mai diabolic.

Pierderea speranței regăsite la sfârșitul lui '89 este mai dureroasă decât deznădejdea care ne cuprinsese treptat din 1947 încoace și care se transformase în anii din urmă în disperare. O soluție pentru ieșirea reală din infernul roșu ar fi atingerea cotei acute și critice a disperării, dar dublată de luciditate. Aceasta însă este o soluție extremă, iar perspectiva ei, îndepărtată. O altă soluție (în care eu cred), relativ mai rapidă și mai benefică, ar fi ieșirea conștientă din orbire a care ne-a cuprins. Primul rol al Opoziției restrânse acesta este: de a stabili felul tratamentului și medicația bolnavului colectiv. Pentru aceasta este nevoie să se găsească cele mai eficiente căi de colaborare cu pacientul și, totodată, de contracarare a factorilor care îi întrețin orbirea.

Forțele democratice - partide și formațiuni civice - trebuie să pornească de la constatarea, oricât ar fi de neplăcută, că medicația administrată până acum nu a dat rezultate decât în câteva - puține - cazuri, particulare, mai ușoare; că, deci, nu este eficace la nivel general. Trebuie să analizeze cauzele acestui eșec aproape total. Să știe că, deși au de a face cu o boală colectivă, bolnavii au particularitățile lor: într-un fel se manifestă orbirea la țaranul fost colectivist, și în alt fel la cel din zonele necooperativizate; tinerii mai zăresc ceva, în timp ce mulți, foarte mulți

dintre cei aflați la vârsta între 40 și 60 de ani sunt orbi de-a binelea. În multe cazuri este nevoie de o operație de schimbare de retină.

Or, până acum, am asistat la situația în care pacienții au fost tratați toți ca unul. Fiecare medic prescrie alt tratament tuturor bolnavilor. Singura șansă a celor mulți orbiți este ca medicii aceștia, în urma unui consult, să se constituie într-o veritabilă echipă, să se pună de acord și, împreună, să găsească tratamentul cel bun. Este nevoie să înțeleagă, în sfârșit, că bolnavul nu poate fi tratat prin corespondență, mai cu seamă atunci și acolo unde poșta funcționează prost ori nu funcționează deloc. A prescrie rețete doar în paginile unor ziare care nu vor ajunge la cei într-adevăr bolnavi și a urmări starea de ameliorare a sănătății doar în sondaje de opinie perfid ajustate nu înseamnă a-ți exercita profesia și misiunea asumate. S-a constatat acest lucru cu prilejul atâtor scrutine electorale. Dar, ciudat, după fiecare dintre acestea, "medicii" parcă ar fi fost atinși și ei de orbire. Să fie acesta blestemul nostru?!

Ștefan Badea

Nicolae COANDE

Apele imaginare

Cîndva tot am să ajung să văd marea - cum nu poți
să iubești și să ai totul
voi aștepta să vină vremea dar vremea
inocenților cînd va veni?
Ochii mei au văzut soarele care a luminat
Evul Mediu
metale indiferente pe cer
și nici nu mă născusem cînd omul mi-a
apărut în vis strălucitor
ca un chibrit în temnițele diavolești ale
alegoriei acolo unde
zarurile cad și acum ca limbile femeilor
faima mea precum a lui Borges mai tîrziu
pulveriza argintul
oglinzilor alexandrine - inventa Alpha.
Am fost născut pentru ceva curat am scris
pe pieptul morților
cu degete albe
elegiile mele în alexandrini imbatabili femeile
timpului
mi-au trimis părul odată cu aurul
cuvintele mele ca fițele luminoase
îmbătrîneau în amintirea

vechii cetăți.

Dar n-am văzut marea și cu vremea creierul
meu se retrase
sub apele imaginare ale unei lungi umilitoare
posterități.

Cîteva pretexte

După treizeci de ani antiretorica faimoasa
abilitate
tehnică
să faci și pietrele să plîngă
în vreme ce oamenii de cremene-au rămas
arta magiei care face broasca frumoasă - să
înșele poezia
și să ne înșelăm atât de mult cu toții?
O insulă de dulceață nu este lumea asta
înconjurată de ape
și multe iluzii
dar cîteva superbe pretexte pentru a trăi
vom găsi mereu
o poezie un suris -
dragostea unui bărbat pentru femeia care i-a
inspirat
acea poezie
tinerețea dusă cu celelalte pietre la rîu:
uite
nu s-a mai întors deși am așteptat-o o
vreme.
După treizeci de ani nostalgia? deasupra
frunții un soare
protector?
textele halucinante ale adolescenței simulările
alterității?
chiar așa - poezia?

Copleșit de atîtea daruri mă voi trezi într-un
tîrziu
sau poate niciodată.

Mers de melc spre nicăieri

După atîția ani un mers de melc spre
nicăieri acolo
unde ca focul o frumoasă era odinioară
pe care grația mea o cunosc precum
barbarul propria sa condiție
și asta tot e bine da
nu poți să iubești și să ai totul
și totul pornește de la neputința de a iubi și
după moarte.
Spunea - sînt poet și nu știu ce să fac
opiul meu
este incertitudinea scara lui Iacob
pe care urc sau cobor cine știe indiferent ca
un cutremur
în plin deșert
o pată albă pe creier
spunea - te voi iubi pînă la moarte...dar
după aceea?
te voi iubi și-n moarte și dînd colțul unei
străzi
sau doar al lumii uită - o pată albă pe
creier?
un mers de melc spre nicăieri acolo unde ca
focul o frumoasă
era odinioară.

Actualitatea culturală

Reuniune la nivel înalt

Sinaia, 26-28 septembrie 1994

Augustin Buzura nu ia parte la patetica și, până la urmă, cam sterila dezbateri din presă despre apartenența noastră la spiritul european. În schimb, în calitatea sa de președinte al Fundației Culturale Române, susține practic această apartenență, organizând manifestări culturale de mare ținută, care promovează dialogul, cu concursul unor personalități de prim-plan ale culturii române și străine. O asemenea manifestare a fost recentul colocviu internațional de

la Sinaia, având drept temă *Contribuția politicii culturale la înțelegerea fenomenului istoric contemporan și la remodelarea mentalităților*. Directorul de program, Catrinel Pleșu, a asigurat discret, dar eficient, bunul mers al colocviului. Aproape nu s-a observat că manifestarea, de mare anvergură, ridicând probleme greu de rezolvat de către organizatori, are loc într-o țară în care multe, foarte multe angrenaje ale vieții publice nu funcționează.

Invazie de nume ilustre

UN MERIT al Fundației Culturale Române îl constituie însuși efortul de a asigura o participare prestigioasă. Pe lista invitațiilor străini au figurat: Ann Allbritton de la *Civic Education Prospect* din New York, istoricul literar Sorin Alexandrescu din Amsterdam, David Applefield de la *Frank* din Montreuil (Franța), Simone Arous și Robert Louit de la *Magazine littéraire* din Paris, Marek Beylin și Danuta Sosnoyska de la *Krytika* din Varșovia, Jean Louis Courriol de la Institut Franco-Roumain din Lyon, Gerhardt Csejka de la *Neue Literatur* din Offenbach am Main (Germania), Rudolf Fischer de la *The Hungarian Quarterly* din Budapesta, Walter Famlar de la *Wespennest* din Viena, Irena Grudzinska-Gross de la *N. Y. University* din New York, Martin Hala de la *Revolver Review* din Praga, Evghenia vanova și Alexander Iossifov de la *Izbor* din Sofia, David Carlsson de la *Ord.u. Bild* din Jöteborg (Suedia), Eva Karadi și Gabor Mihály de la *Lettre International* din Budapesta, van Kristev de la *Naumann Foundation* din Sofia, Annette Laborey de la *Soros Foundation* din Paris, Adam Michnik de la *Jazeta Wjborca* din Varșovia, Olivier Mongin de la *Esprit* din Paris, Klaus Nellen de la *Transit* din Viena, Fron Nazi de la *Open Society Institute* din New York, Jonathan Schell de la *Newsday* din New York, Dan Shafran de la *Kungl. Bibliotek* din Stockholm, Tilman Spengler de la *Kursbuch* din Berlin și Valentina Tăzlăuanu de la *Sud-Est* din Chișinău.

Dintre participanții români îi menționez numai pe cei pe care i-am recunoscut eu, Alex. Ștefănescu (nu este vorba de o recunoaștere valorică): Gabriela Adameșteanu, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Al. Călinescu, Andrei Cornea, Pavel Cîmpeanu, Dumitru Chioaru, Dan Cristea, Gabriel Chifu, B. Elvin, Carmen Firan, Marius Ghica, Mihai Giugariu, Irina Horea, Ioan Holban, Dan C. Mihăilescu, Andrei Pleșu, H.-P. Patapievic, Ion Simuț, Elena Ștefoi, Mircea Vasilescu, Tudor Vlad, Mihai Zamfir și, cu voia dv., Alex. Ștefănescu.

În prima zi a venit în vizită și Marin Sorescu, care - cu prestigiul funcției sale - a girat manifestarea.

Comerț cu idei

S-A OBSERVAT de multă vreme diferența dintre comerțul cu bunuri materiale și comerțul cu idei. Dacă dau o pară pe un măr, eu rămân cu un măr, iar partenerul meu cu o pară. Dar dacă am o idee și o schimb, și eu, și partenerul meu rămânem în urma schimbului cu câte două idei. Această aritmetică miraculoasă s-a verificat și la Sinaia. Până la urmă toată lumea s-a îmbogățit.

Cu binecunoscutul său farmec, Andrei Pleșu a vorbit despre "traductibilitatea culturii". Scepticismul său programatic a fost sabotat de un optimism înăscut, care până la urmă s-a impus. Adam Michnik, intervenind în discuția despre existența sau inexistența Europei ca entitate istorică, a enunțat cartezian: "Cultura europeană există, deci Europa există". Tot Adam Michnik (una dintre vedetele reuniunii, având ceva din atitudinea lui Soljenițin față de comunism și capitalism și ceva din temperamentul lui Zorba Grecul în manifestările sale de fiecare zi) a indicat ca principală trăsătură caracteristică a spiritului european vocația dialogului, care lipsește din alte culturi (nu spui care, culturi însemnate). Într-un stil tranșant și totuși elegant, Mihai Zamfir a demonstrat - provocând un frează de neliniște în rândurile asistenței - similitudinea care există între fascism și comunism, care au o ură comună față de societatea burgheză, pentru că "societatea burgheză asigură dreptul la contestații". Al. Călinescu a dezvoltat o teorie ingenioasă, remarcabilă prin simțul nuanțelor, despre relațiile capitală-provincie și național-universal, denunțând un "cult al specificității" care a fost promovat tendențios în timpul lui Ceaușescu și arătând că în lume, în a doua jumătate a secolului douăzeci, s-a produs o unificare a teritoriului, din punct de vedere informațional. Ioan Holban a invocat "complexul Dinicu Golescu" (menționând că este vorba de un concept lansat de Adrian Marino) într-o intervenție revelatoare privind soarta revistelor de cultură din România. Pavel Cîmpeanu a vorbit cu un fin umor de idei despre o "frenzie a punctelor cardinale" care a cuprins țările din Europa de Est ("Tranziția nu mai este văzută ca o trecere de la economia planificată la economia de piață și de la dictatură la

democrație, ci ca o trecere de la Est la Vest." Asistăm la un fel de reeditare a western-izării, a conchis Pavel Cîmpeanu. O remarcă a sa a fost primită cu multă simpatie de asistență: "Noi, românii, suntem într-o situație specială. Avem motive să considerăm sacră granița de vest și să nu considerăm sacră granița de est."

Un eșantion

SPER să nu fiu suspectat de protocronism dacă afirm că românii care au prezentat comunicări sau au participat la discuții au fost la înălțime. Sper, de asemenea, să nu fiu suspectat de cosmopolitism dacă afirm că participanții străini au fost și ei la înălțime. O impresie dintre cele mai favorabile a făcut comunicarea susținută de Rudolf Fischer de la *The Hungarian Quarterly* din Budapesta. Urmând îndemnul *Atentie la unguri!*, toată lumea l-a urmărit cu atenție pe vorbitor. Reproduc un eșantion din expunerea sa:

Political correctness mai este încă tratată ca un fel de glumă americană în această parte a lumii, dar criteriile de judecată central-europene nu sunt foarte diferite. Știu că propriile mele opinii despre una sau alta sunt întrucâtva excentrice, sunt inspectate din punct de vedere intelectual și condamnabile din punct de vedere moral. Sunt lăsat în pace numai din cauza bărbii mele cărnoase și a mustății stufoase și a statutului de metèque. Există un cuvânt unguresc pentru ceea ce central-europenii sofisticăți fac oricărui om care și exprimă opiniile inacceptabile: ellebeteni, adică te vor considera imposibil, te vor distrage complet, moral și psihologic, oferindu-ți drept singur refugiu compania unor proscrisi asemănători. Te vei "monstrifica", așa cum se spune la Sydney. Totuși, staliștii mai puțin sofisticăți nu se vor mulțumi cu distrugerea ta morală și psihologică și până chiar și ideea că ai putea colabora cu cei care au aceleași opinii le dă fiori. Staliștii cer să fii trimis în Gulag, dacă nu pe lumea cealaltă cu un glonte în ceafă.

Ar mai fi de adăugat că, într-o după-amiază, toți cei prezenți au vizitat castelul Peleş. Nu s-au scandat lozinci promonarhiste și antiprezidențiale. (Alex. Ștefănescu)

Arșavir Aterian alături de un tablou, în care se află împreună cu fratele său Haig. (Fotografie de Mihai Gheorghiu)

CALENDAR

10. IX. 1709 - s-a născut Antioch Cantemir (m. 1744)	16. IX. 1903 - s-a născut Nicolae Deleanu (m. 1970)
10. IX. 1888 - s-a născut Virgil Tempeanu (m. 1984)	16. IX. 1910 - s-a născut Lucia Demetrius (m. 1992)
10. IX. 1921 - s-a născut Efim Levit	16. IX. 1910 - s-a născut Victor V. Martinescu
10. IX. 1930 - s-a născut Liviu Călin (m. 1993)	16. IX. 1937 - s-a născut Victoria Ana Tăușan
10. IX. 1944 - s-a născut Eugen Evu	16. IX. 1937 - s-a născut Maria Codreanu
10. IX. 1950 - s-a născut Marius Stănilă	16. IX. 1943 - s-a născut Gheorghe Schwartz
10. IX. 1971 - a murit Nicolae Bănescu (n. 1878)	17. IX. 1823 - a murit Gheorghe Lazăr (n. 1779)
10. IX. 1975 - a murit Mihail Sabin (n. 1935)	17. IX. 1881 - s-a născut George Bacovia (n. 1957)
10. IX. 1986 - a murit Nadia Lovinescu (n. 1914)	17. IX. 1888 - s-a născut Iulia Hasdeu (n. 1869)
11. IX. 1911 - s-a născut Aurel Chirescu	17. IX. 1921 - a apărut revista "Sburătorul", director E. Lovinescu
11. IX. 1915 - s-a născut Silviu Georgescu	17. IX. 1921 - s-a născut Tiberiu Trețnescu (m. 1977)
11. IX. 1924 - s-a născut Ion Rotaru	17. IX. 1925 - s-a născut Gica Iutes
11. IX. 1927 - s-a născut Franz Storch (m. 1982)	17. IX. 1939 - s-a născut Nicolae Ioana
11. IX. 1930 - s-a născut Szabo Gyula	17. IX. 1941 - s-a născut Aurel Scobioală
11. IX. 1973 - a murit Corneliu Bekiugăteanu (n. 1922)	17. IX. 1948 - s-a născut Maria Urbanovici
11. IX. 1983 - a murit Alexandru Emandi (n. 1908)	17. IX. 1951 - s-a născut Dan Ciachir
11. IX. 1985 - a murit Ion Frunzeti (n. 1918)	17. IX. 1983 - a murit Horia Lovinescu (n. 1917)
12. IX. 1869 - a murit Constantin Stamati (n. 1786)	18. IX. 1831 - a murit Vasile Cârlova (n. 1809)
12. IX. 1933 - a murit Ion Ionescu-Quintus (n. 1875)	18. IX. 1905 - s-a născut Constantin Papadopol-Calimah (m. 1991)
13. IX. 1874 - s-a născut Eugen Heroveanu (m. 1956)	18. IX. 1918 - s-a născut Igor Block (m. 1988)
13. IX. 1904 - s-a născut Elvira Bogdan (m. 1987)	18. IX. 1924 - s-a născut Stelian Filip
13. IX. 1908 - s-a născut Edgar Papu (m. 1993)	18. IX. 1931 - s-a născut Valeriu Sârbu
13. IX. 1911 - s-a născut Aurel Lecu	18. IX. 1967 - a murit Tudor Șoimaru (n. 1888)
13. IX. 1912 - s-a născut Kiss Jenő	19. IX. 1873 - s-a născut Ludovic Dauș (n. 1953)
13. IX. 1916 - s-a născut Eugen Schuleru (m. 1968)	19. IX. 1882 - s-a născut Ion Agârbiceanu (m. 1963)
13. IX. 1923 - s-a născut Ioanichie Olteanu	19. IX. 1903 - s-a născut Marcel Breslașu (m. 1966)
13. IX. 1970 - a murit Sanda Movilă (n. 1900)	19. IX. 1921 - s-a născut Heinz Stănescu
13. IX. 1986 - a murit Vladimir Ciocov (n. 1920)	19. IX. 1922 - s-a născut Majtenyi Eric (m. 1982)
13. IX. 1993 - a murit Geo Bogza (n. 1908)	19. IX. 1929 - s-a născut Grațian Jucan
14. IX. 1778 - s-a născut Costache Conachi (m. 1848)	19. IX. 1941 - s-a născut Liana Corciu
14. IX. 1850 - s-a născut Sofia Nădejde (m. 1946)	19. IX. 1951 - s-a născut Corneliu Ostahie-Cosmin
14. IX. 1906 - s-a născut Emil Vora (m. 1979)	19. IX. 1973 - a murit George Popa (n. 1912)
14. IX. 1918 - s-a născut Adi Călin	20. IX. 1865 - s-a născut Gheorghe Catană (m. 1944)
14. IX. 1923 - s-a născut I. Grănciuc (m. 1993)	20. IX. 1866 - s-a născut George Coșbuc (m. 1918)
14. IX. 1931 - s-a născut Mihai Tunaru (m. 1989)	20. IX. 1896 - s-a născut Scarlat Calimachi (m. 1975)
15. IX. 1912 - s-a născut Emil Botta (m. 1977)	20. IX. 1910 - s-a născut Tașcu Gheorghiu (m. 1981)
15. IX. 1938 - s-a născut Marian Popa	20. IX. 1912 - a murit N. Burlănescu-Alin (n. 1869)
15. IX. 1943 - s-a născut Ilse Hehn-Guzun	20. IX. 1918 - s-a născut Adina Arsenescu
15. IX. 1948 - s-a născut Ioan Lăcustă	20. IX. 1923 - s-a născut Cecilia Dudu
15. IX. 1977 - a murit Ovidiu Cotruș (n. 1926)	20. IX. 1937 - s-a născut Petre Got
15. IX. 1984 - a murit Paul Sterian (n. 1904)	20. IX. 1940 - a murit Constanța Marino-Moscu (n. 1875)
	20. IX. 1945 - s-a născut Mircea Săndulescu
	20. IX. 1966 - a murit Marcel Breslașu (n. 1903)
	20. IX. 1986 - a murit Iorgu Jordan (n. 1888)

Biedermann &
BummelmeierVirgil Nemoianu, *Arhipelag interior*, Colecția Scara interioară, Editura Amarcord, Timișoara, 1994, 516 p., 3 500 lei.

UNUL din personajele lui Salinger, probabil Holden Caulfield, împarte scriitorii în două categorii: cei cărora ai poftă să le dai telefon la sfârșitul lecturii cărții lor și cei pe care sigur nu i-ai deranja cu un asemenea gest. Afirmatia nu trebuie luată în litera, ci în spiritul ei: există așadar autori la care comunicarea izbutește și autori la care, din diverse motive, eșuează. După 1990, prima categorie de scriitori a crescut în literatura română, permițându-ne să extindem observația lui Salinger de la individualități la genuri și specii literare. Dacă a sporit numărul scriitorilor cărora ai putea să le "telefonezi" la terminarea cărții este, dincolo de meritul lor personal, datorită întăririi unui tip de literatură care favorizează reușita comunicării și care a fost marginalizată în ultimele decenii: literatura "de confesiune".

Autocenzura este de obicei mai mică în aceste scrieri (lăsând la o parte faptul că de când a dispărut cenzura ideologică mesajul se transmite mai direct). Jurnalele, memoriile, amintirile, volumele de corespondență merg pe drumul cel mai drept către cititor. Investit brusc cu calitatea de confident "de taină", acesta se simte dator să răspundă "încrăderii", sporindu-și dorința de a-l înțelege pe cel care i s-a dezvăluit. Astfel, în România ultimilor ani, unui fenomen social negativ îi corespunde un fenomen cultural pozitiv: prietenia și comunicarea "prin viu grai" s-au diminuat, dar a sporit numărul

cărților de tipul menționat. Echilibrul comunicării în societatea românească este menținut.

ACESTE constatări mi-au fost prilejuate de cartea *Arhipelag interior* de Virgil Nemoianu, apărută la Timișoara în condiții foarte bune (corp de literă generos, corectură impecabilă), în colecția cu nume bine ales, "Scara interioară", a Editurii Amarcord. Virgil Nemoianu se înscrie într-o serie de critici, esești, prozatori care au putut acum (sau au preferat) să publice cărți autobiografice. Chiar pe această pagină a *României literare* este în plină desfășurare o asemenea serie; formată fortuit, ea reflectă fenomenul cultural pe care l-am adus în discuție.

Teoreticianul Virgil Nemoianu și-a subintitulat cartea "Eseuri memorialistice", stabilindu-le, de la început, dubla deschidere. Dacă nu e foarte originală, metafora din titlu, *Arhipelag interior*, este în schimb foarte exactă și cinstită: capitolele cărții reprezintă insule separate și au fost publicate pe rând în diferite reviste (*Contrapunct*, *Dialog* din München). Strângându-le în "arhipelag" autorul le-a lăsat intact caracterul de *insulă* a memoriei. Decurge de aici și singurul defect al cărții: redundanța anumitor informații pe care Virgil Nemoianu ar fi trebuit să le elimine la alcătuirea volumului. Dar poate că de vină este timpul compact de lectură al cronicarului literar. Un cititor care ar parcurge săptămânal doar câte un capitol al cărții ar putea fi chiar ajutat de reluarea aceleiași precizări, ca să nu uite ce a citit în episodul precedent.

Arhipelag interior este o rememorare energetică a propriului trecut. A trecutului din România, căci acum Virgil Nemoianu este profesor de literatură engleză și comparată la Catholic University of America (Washington D.C.). Reconstituirea, făcută cu har și haz, are tendințe de exhaustivitate. Se reface în amănunțime arborele genealogic al familiei, cu rudeni și alianțe, se scot din marea interioară a memoriei nume, adrese, numere de telefon, mobile, obiecte mari și mici din casă, haine, mâncăruri, oameni, gesturi și vorbe caracteristice, cărți (biblioteci), bucăți muzicale, jocuri (se reconstituie, de pildă, desenul și mecanismul șotronului). Sistematic în munca de scotocire a memoriei, autorul este mai degrabă un adept al ordinii decât al dezordinii, de unde și una din trăsăturile caracteristice ale acestor pagini memorialistice: taxonomia. Dacă în alte volume memorialistice autorii se lasă în voia asociațiilor întâmplătoare, a capriciilor și jocurilor amintirii, la Virgil Nemoianu totul este triat, rinduit, ierar-

O fotografie de ordinioară!

FOTOGRAFIA lui Anton Pavlovici Cehov și a Olgăi Leonardovna Knipper-Cehova, din anul 1901, cel al nunțurilor necesare! Cum își țin, amândoi la fel, mâna dreaptă, cu degetele strînse sub policar, în pumn sprijinit (Olga), abandonat (Anton) pe coapsă. Stau pe ceva. Fața "însurățelului". Pince-nez-ul așezat a lehamite, strîmb (poate tras de greutatea șnurului), tîmplele transpirate de efortul zîmbetului ușor năuc, de pe altă lume (*Jumea lui!*), ciufuleala bolnavă a părului (parcă-i sculat brusc din somn și-a uitat să se pieptene). Surîsul aburit de disperare, mustața în dezordine. De privit îndelung imaginea. *Este aiurit de ce i se întâmplă, ni se întâmplă!!* Chipul "mînzișorului". Tînăr, radios, învingător, împungînd cu bărbia ascuțită umărul drept (înveșmîntat în haină sobră) al scriitorului. Dantura superbă, feroce, zîmbetul larg, carniivor, chica abundentă, stăpînită, bănuiesc, la spate, în clame tari, alcătuiind o moviliță de coc pișcher. Sprîncenată cu duiumul. Ochii producînd explozii de bucurie la distanțe incredibile. Îmbrăcată în alb (oricum, o culoare deschisă), contrastînd caritabil și devastator cu costumul lui întunecat. S-au cunoscut în 1889. El avea 38. Dînsa 28 (30?). În sutele de scrisori, Cehov îi spune: scumpa mea acrită, îngerășule, bătrînico, draga mea bețivă, exploratoarea sufletului meu, nevestică, prostuțo, nemțoaica mea acționară, răutate mică, porumbița mea, cățelușul meu, lata mea cuminte, băbuța mea, femeiușcă, incomparabila mea soție, păsăruică... În 1902, la un an după căsătorie, îi pune o întrebare formidabilă: "A *propos*, cînd e *Geburstag*-ul tău?" Anton Pavlovici moare (1904) în Germania, Olia obținînd să-i fie cadavrul adus la Moscova cu un vagon de stridii. Apoi Leonardovna Knipper-Cehova insistă să trăiască pînă în 1959!! Care va să zică 89 (91?) de ani. Ultimă și necruțătoare capodoperă cehoviană!!!

hizat. Se simte însă dedesubtul acestei tendințe de a epuiza rînd pe rînd sectoarele memoriei (așa cum epuizează și toate scrierile unui autor care îl interesează), se simte o imensă nostalgie și o iemnsă plăcere. Autorul își adună pe insulă tot ce a putut salva de pe vasul scufundat, ca un Robinson plin de grijă. Efortul său de a recupera trecutul este și asigurarea pentru viitor. "Îmi amintesc, dimpotrivă, foarte bine ușile înalte de lemn..." Una dintre ele "era de un alb strălucitor, groasă, cu desene și cadre în gust neoclasic și Biedermeier, cu o clanță ce nu funcționa perfect. (de altfel ca toate clanțele ce le-am cunoscut în viața mea. Fiecare avea o personalitate a ei (...)) Curînd mi-am dat seama că semantica lui "acasă" coincide pentru mine cu o familiarizare: și anume cu imperfecțiunile clanțelor locuinței". (113-114).

UN LOC aparte în aceste serii de reconstituiri îl ocupă primul capitol al cărții, *Familia mea*, micro-roman istoric, întins pe 300 de ani (1690 - 1990), despre descendenții pe linie paternă și maternă evocați cu vădită bucurie și admirație. Ca în toată cartea, și sub tot ce s-a păstrat despre acești strămoși Virgil Nemoianu caută explicațiile propriului destin, semnele propriei evoluții. Plin de culoare și de document, capitolul se explică prin pasiunea pentru istorie pe care autorul și-o mărturisește la un moment dat. Personalitatea lui Virgil Nemoianu transpare și din alte câteva caracteristici ale *Arhipelagului interior*: stilul expresiv, carnos și fluid în același timp și ironia inteligentă, tonică. O uriașă cantitate de portrete, cele mai multe ale unor oameni fără mare importanță pentru viața lui și cu

atît mai puțin pentru cititor se îmbulzesc în paginile cărții. Justificarea lor este expresivitatea, căci Virgil Nemoianu este inepuizabil în a găsi noi epitețe, simple, duble, ornate pentru a distinge fiecare chip nou de celelalte. Iată două, cunoscute: "George Ivașcu un profesionist adevărat, un ziarist de primă mînă, cu apucături cinic-boierești, dar omenos din fire" (306), "Niky Apolzan-Manolescu, înzestrat cu o inteligență ascuțită și cu o demnitate grațioasă și tenace în fața adversității (atunci cînd, pe motive de «dosar», a fost suspendat pe un an, purtarea lui calmă, elegantă m-a impresionat adînc și favorabil), schițînd în purtări încă de pe atunci un stil subțiremagisterial..." (195). Inovator într-ale lexicului sau păstrînd relicve regionale, Virgil Nemoianu oferă cînd și cînd plăcute surprize lingvistice care dau stilului său o anume prețiozitate: un băiat e "blond, sănătos, *bursucos*", un altul e "grăsălu", cutare unchi sau văr e om "încăput", adică înstărit; bunica, Otilia Boldea era "iute, harnică, econoamă și chibzuită (...), *zdupeșă* și sănătoasă, pesimistă, temătoare și suspicioasă (80), unul are o "chelică olimpică", tatăl are "o față deschisă conflictului", soția lui Claudio Guillen are o "față cîrnătoasă". Tatăl are "*gambling instinct*", dar e un "*bad loser*", vecinii sînt ambasadorii în carne și oase ai "*inicivității comuniste*" și exemple ar putea continua.

Retrospectiv, imagini și locuri ale copilăriei devin ilustrarea unui Biedermeier românesc și justifică aplicația literară de mai tîrziu. Astfel este Caransebeșul cu biserici pentru diferite religii, cu un tîrg bine aprovizionat, cu închisoarea de lîngă gară, cazarma de pe strada principală și înfloritele livezi din preajma orașului. Născut (în martie, 1940) în București, cu ambii bunici români și ambele bunice cu sînge străin (sîrbesc, și german-italian), copilăriind idilic la Borloveni și Caransebeș, învățînd la liceul *Caragiale* din București, dînd admitere la medicină ca să intre la filologie, lucrînd la *Contemporanul* ca să citească revistele străine, plecînd în America spre a se întoarce cu un doctorat la București, plecînd la Londra cu intenția de a se întoarce în America, ipohondru ca să-și asigure sănătatea psihică, profesor de literatură ca să iubească istoria, sedentar transoceanic, anticanonice teoretizînd canoanele, eseist care scrie memorii și memorialist care scrie eseuri, Virgil Nemoianu, Pilu pentru familie, Nemo pentru prieteni este, pentru mine, Biedermann & Bummelmeier. Adică Biedermeier.

Premiile revistei POESIS pentru anul literar 1994

1. Opera Omnia - poetul GEO DUMITRESCU

2. Cea mai bună carte de poezie a anului - 1. EMIL HUREZEANU, *Ultimele primele*, Ed. Albatros, 1994; 2. SIMONA POPESCU, *Juventus*, Ed. Cartea Românească, 1994; 3. LUCIAN VASILIU, *Mierla de la Casa Pogor*, Ed. Echronia, 1994; 4. IOAN MOLDOVAN, *Arta răbdării*, Ed. Dacia, 1994

3. Premiul cultural al orașului Satu Mare - MIRCEA ZACIU

4. Critică literară - GHEORGHE GRIGURCU

5. Interferențe culturale româno-franceze și studii despre poetica românească - ION POP

6. Interferențe culturale româno-italiene și studii despre textualismul românesc - MARIN MINCU

7. Debut editorial (poezie) 1. ANDREI BODIU, *curșa de 24 de ore*, Ed. Marineasa, 1994; 2. IOAN ES. POP, *Ieudul fără ieșire*, Ed. Cartea Românească, 1994; 3. IULIAN BOLDEA, *Cartea de vise*, Casa de editură Mureș, 19948. Traduceri - pentru antologia STREIFLICH (*Lumina laterală*), 81 de poeți români, Ed. Dionysos, Kastellaun, Germania - poetului CHRISTIAN WILHELM SCHENK

9. Poezie în limba maghiară - KOVACS ANDRAS FERENC

10. Publicistică - VASILE TĂRĂȚEANU

Proză memorialistică

PREZENTĂ discretă în proza noastră de azi - deși apreciată de spirite exigente ca Alex. Ștefănescu sau George Pruteanu - Maria Marian a publicat patru volume de schițe și povestiri (*Lasă asta!*, 1982; *Eu și tata facem sport*, 1986; *Schițe de roman*, 1989; *Regina incurcăturilor*, 1993), iar acum se înfățișează cu acest volum de proză memorialistică, *Optimiștii înfrânți*. Schițele și povestirile răsfrîngeau, cu naturalețe și umor, cel mai adesea, aspecte ale

referă și la evenimentele mari ale epocii și la protagoniștii notorii ai acestora. Opăca ei este aceea a omului care trăiește în imediat, captiv al vălmășagului zilnic de evenimente mărunte, iar nu aceea, detașată, a observatorului istoriei. Sînt în carte, este adevărat, și reflecții despre istorie, despre societate, despre politică etc., dar pregnanța și au acesteia și notările de trăiri în imediat, scenele de viață curentă, astfel cum le-a reținut admirabila memorie a autoarei. Cîntecul va pretui cel mai mult, am sentimentul, această dimensiune "veristă" a scrisului Mariei Marian, repovestirea simplă, nepretențioasă a celor trăite, ce un apăsător accent (poate uneori prea apăsător) pus pe oralitate și pe impresia de neprelucrare, de neelaborare artistică. Autoarea își rememorează trecutul după criterii puternic personalizate, colorate afectiv, neierarhizînd evenimentele după importanța lor așa-zicînd obiectivă. Faptele anodine din mediul de cămin studentesc, de pildă, capătă în aducerile aminte ale memorialistei rezonanțe mai ample decît unele evenimente de răsunet ale epocii postbelice.

De altfel, elementul de cel mai mare interes al cărții este, după mine, punctul de perspectivă din care memorialista evaluează lumea din jurul ei, societatea, punct de perspectivă determinat, desigur, de chiar poziția pe care ea o ocupă în această societate. O poziție "bună", se poate susține, material confortabilă. Fără a fi beneficiat de privilegiul în vechiul regim, naratoarea nu a făcut parte dintre cei năpăstuiți de acesta, împiedicați să se afirme profesional etc. Tînăra care plînsese la abdicarea forțată a Regelui ("noi plîngeam după regele nostru tînăr ca și noi, fără noroc ca și noi"), se integrează societății în care i-a fost dat să trăiască, se supune rigurilor acesteia (cu unele, prudente, insubordonări), realizînd o frumoasă carieră în învățămîntul superior. Soțul ei, de asemenea: bun inginer constructor și bun organizator va conduce mari șantiere, întii în țară și apoi și în străinătate. Emigrarea fiului în Canada îi obligă însă pe cei doi să se retragă din viața activă. Aceasta va fi reluată, pe alte

Actualitatea editorială

ordonate, după 1989.

Dar nu eșecul (sau semieșecul) personal aduce în aceste pagini nota de amărăciune, din cînd în cînd sesizabilă, ci constatarea eșecului grav al societății și a faptului că generația autoarei, generația optimiștilor înfrînți, nu a jucat de fapt nici un rol, cu toată aparența contrară, în tot ce s-a întimplat cu ea: "Crisa era în toi. Dar noi, generația noastră, n-am avut nici un rol. A venit totul din afara noastră". Privind în urmă, autoarea regretă "echilibristica salvatoare" pe care, ca alții alții, a extorsat-o fără beneficiu moral: "Iupta directă", consideră acum, ar fi fost mai bună. "Cei ce au luptat direct, fără subterfugii, au fost mai chinuți trupește, dar au sufletul odihnit".

Sînt rare în abundenta noastră memorialistică din ultimii ani mărturisirile de asemenea factură, echivalente cu recunoașterea și asumarea erorilor. În mod obișnuit, memorialiștii noștri cultivă dezinvolt despre ei însiși imaginea infailibilității. (Gabriel Dimisianu)

Prețul iluziilor

DUPĂ 1989, suferințele îndurate de cei care au îndrăznit să înfrunte comunismul au putut fi făcute cunoscute cititorilor, prin cărți de memorialistică ale unor foști deținuți politici, prin jurnale ale unor oameni care au văzut cu ochii lor atrocitățile comise de reprezentanții vechiului regim. Am putea spune chiar că dacă pînă în 1989 latura memorialistică a literaturii a fost ca și inexistentă în România, după - ea a devenit principalul gen literar cu priză la un public prea mult frustrat de lipsa acestuia. Așa se face probabil că acum asemenea cărți, care conțin să apară, zguduie la lectură, dar întrecînd formula lor a devenit deja cunoscută, ele nu mai înseamnă, cred, ce însemnau cu patru ani în urmă. E un

statut aparte și el relatează experiența îngrozitoare a unui om chinuit o viață întreagă de comuniști, dar în cazul de față eroul începe prin a avea încredere în ei. O încredere foarte scump plătită. Provenind dintr-o familie săracă și cu mulți copii, autorul a urmat practic soarta pe care nici nu putem ști dacă ar fi putut cumva să o evite, intrînd ca băiat de prăvălie la veșnicul stăpîn exploatator la Dickens, ajungînd să-l urască pe acesta și întreaga clasă pe care considera că o reprezintă capitulul nemilos. Consecința: devine adeptul ideilor socialiste vehiculate în epocă, se "întovărășește" cu tot felul de tineri la fel de deznădăduiți și de naivi ca și el, într-un cuvînt îmbrățișează comunismul marilor promisiuni și minciuni. Odată petrecută transformarea, e atras ca de un adevărat miraj de Rusia sovietică și în 1936 trece Nistrul înot, căutînd miracolul fericirii roșii. Nimerit în plină teroare stalinistă, izbutește să scape cu doar 10 ani de muncă silnică, dar de spectrul comunismului, de amenințări, figuri suspecte, telefoane obsedante, nu scapă niciodată. Cartea lui Dumitru Mircescu e impresionantă pentru luciditatea dramatică a autorului, care știe că a greșit și înțelege prețul iluziilor sale. E, probabil, deplasat ca la un asemenea document de viață să facem considerații stilistice, dar nu putem totuși să nu remarcăm limpezimea emoționantă a povestirii, ironia amară a rememorii iluziilor din tinerețe cu înțelepciunea tardivă a maturului. Un singur lucru a cîștigat Dumitru Mircescu (dacă putem vorbi de cîștiguri) din calvarul pe care l-a trăit: a devenit scriitor. (Andreea Deciu)

Povestea Phoenix-ului continuă

DINCOLO de orice stilistică, sînt cîteva motive clare pentru care amintirile lui Nicu Covaci, "boss"-ul formației Phoenix, pot fi citite cu sufletul la gură. Dacă ai trăit perioada lansării și consacării formației, vrei să descoperi cît de adevărat este ceea ce s-a spus, dacă te-ai trezit din copilărie mai tîrziu, cu muzica Phoenix-ilor în urechi, poți să cauți motivele succesului lor. Bătălii cu cenzura, eșecuri, despărțiri, aventuri galante și sentimentale, orgii, radiografia fiecărei personalități a grupului le întilnești scrise într-un limbaj șocant, presărat cu argou. Calitatea cărții, în care stau la vedere clișeele literaturii de succes, este cea a cadenței. Întîmplările se succed într-un ritm trepidant și sînt cu ațit mai reale, cu cît devin obsedant de ciclice. Nicu Covaci reconstituie o lume coplesită de politic și care se păstrează neocaptă. Se spune că dacă te inițiezi o dată, de două ori afli măcar secretele de a nu mai greși a treia oară. În cazul formației Phoenix, lucrurile stau diferit și conflictual: dezvoltîndu-

du-se interior, descoperindu-și carențele și drumurile, primește pieziș ostilitatea oficială. Mecanisme de nimeni știute, care par a profita de aparențe, te lasă azi să cînti pentru aceleași motive pentru care mîine te interzic. Sistemul acesta a stat la baza opțiunii Phoenix-ului de a fugi pentru granița, ascuns în boxe gigant. Reacția firească este superbă. Superbia artistului și a valorii consacrate. Nicu Covaci are în voce o duritate și o indiferență. Avem recompus, prin mărturia directă sau cea obținută după scurte interviuri,

Nicolae Covaci - Phoenix în să eu..., Editura Nemira, București, 1994, 448 p., 2500 lei.

un univers egocentric Phoenix, care nelămurit trădează regret și farmec. Alungînd cugetarea și reacționînd la imediat, "Phoenix în să eu..." deschide o serie. Acea a autobiografiilor de staruri, la noi mai mult traduse sau scoțînd la iveală viața cîntăreților de române. Din caleidoscopul acesta de personaje nu pot lipsi amănuntele picante și incomode din biografia fostului prim-secretar Ion Iliescu, a foștilor și mereu actualilor Nicu Ceaușescu și Adrian Păunescu, Margareta Pîslaru și Corina Chiriac, Mircea Baniciu nu sînt delococoliți. Subiectivismul lui Covaci este evident. Dar indiferent dacă are dreptate sau nu, cartea nu poate decît să ne intereseze. Povestea Phoenix-ului continuă. (Eugen Istodor)

O carte oportună

SCRIERE de tinerețe, grupajul de conferințe reunite sub titlul *Considerații inoportune* apărută în Germania într-o perioadă de maximă înflorire a istorismului, devenit principiu de studiu și centru de interes în toate disciplinele umaniste. Inoportunitatea la care se referă Nietzsche în titlul său vine din faptul că el atacă tocmai excesul de istorie, încrederea în valoarea faptului istoric, respectul orb pentru trecut, neputința de a gândi creator și inovator în adevăratul sens al cuvîntului, din prea multă dependență de ceea ce deja s-a consumat. Este prac-

Maria Marian

OPTIMIȘTII ÎNFRÂNȚI

FIXTURA ALBATROS

Maria Marian - *Optimiștii înfrânți*, Editura Albatros, București, 1994, 240 p., 2200

...cotidiene și aveau în... un personaj caracteristic:... tracasată, agasată de... tudinile traiului zilnic, ... veșnic "incurcată" între... tutele profesiei și cele ale... de familie, ale vieții rutine... astfel cum se desfășura... asta în lumea noastră, lumea... alismului real, pînă nu... mult.

Noua carte este deci una de... ză memorialistică. Nu este un... dar este o scriere care... rifică, se poate bănuși, mate... anui jurnal, dispunînd crono... pe un traseu care începe în... copilăriei (deceniul IV) și... nge în actualitate, un număr... secvențe biografice.

Ca și în proza de ficțiune și... tot viața cotidiană o confiscă... e autoare, chiar dacă ea se

Dumitru Mircescu - Dincolo de iluzii, Editura Scripta, București, 1994, 192 p., preț nementionat.

adevăr crud, dar întemeiat pe cinismul inconștient și inevitabil al cititorului.

Deși face parte din categoria cărților despre care vorbim, voumul lui Dumitru Mircescu, intitulat *Dincolo de iluzii*, are un

NIETZSCHE

A DOUA
CONSIDERAȚIE
INOPORTUNĂ

Friedrich Nietzsche - A doua considerație inoportună. Despre folosul și neajunsurile istoriei pentru viață, traducere, prefață și indice explicativ de nume de Amalia Pavel, Editura Ararat, 1994, 110 p., 1500 lei.

tic scrierea care îl lansează pe Nietzsche ca spirit incendiar și nonconformist, tocmai pentru că el atacă, elaborând o întregă demonstrație de tip dialectic (folos-neajuns), nu doar o doctrină aflată în vogă la momentul respectiv, ci chiar mentalitatea care o concepe.

Tema de la care pornește filosoful german este următoarea: "Există un grad al insomniei, al rumegării, al simțului istoriei, care păgubesc viața și pînă la urmă o distrug, fie că este vorba de un om, un popor sau de o cultură". Istoria timorează, pentru că ea te ține captiv în veșnica proiectare asupra trecutului și în scepticismul provocat de o prea atentă urmărire a devenirii. A uita este o măsură de igienă mentală, pentru că altfel e imposibilă schimbarea, noul, acel altceva care ne scutește de a ne trăi viața într-o veșnică stagnare. Enunțate ca atare, tezele lui Nietzsche anunță radicalismul teoriilor de mai târziu, chiar dacă ele păstrează încă o doză de precauție, o moderație a contestării, inclusă în prezentarea alternativă a rolului negativ versus pozitiv al istoriei. Și totuși, "avantajele" studierii istoriei sînt mai mult sugerate și promise a fi menționate decît spuse cu adevărat, în vreme ce riscurile sînt analizate detaliat și cu ample exemplificări. După Nietzsche ar exista trei moduri de a face istorie: prima ar fi metoda "monumentală", practică de cei lipsiți de discernămint, care mitizează și chiar mistifică trecutul, colecționînd modele preluate cu evlavie naivă; a doua este metoda "tradiționalistă" sau "anticarională", arhivistică, a factologiei reci, a cumulării de date fără comentarii sau problematizări; iar, în fine, a treia, cea acceptată de filosof, este metoda "critică", prin care Nietzsche înțelege un fel de actualizare a istoriei, o înțelegere a trecutului din perspectiva semnificației lui pentru prezent, chiar un soi de adaptare a acestuia la orizontul vieții, a mentalității vii, dacă putem spune așa, a celor care practică

respectiva metodă. Cînd e văzut în mod critic, trecutul nu mai e în nici un caz idolatrizat pentru valorile lui, ci, dimpotrivă, privit cu cruzime, chiar dacă eliberarea totală de el este imposibilă.

Aparută astăzi la noi, în traducerea impecabilă a Ameliei Pavel, care a lucrat cu grijă asupra acestui text destul de confuz prin bizazării și ambiguități stilistice, cartea lui Nietzsche ar merita titlul de *Considerație oportună*. Din nou ea vine pe fondul unei încrederi exagerate în trecut, chiar dacă (sau mai ales pentru că) această încredere nu e nici măcar conștientă și pe deplin recunoscută. În plină perioadă a restaurărilor, venite nu numai din partea unor indivizi compromiși care oricum nu s-ar pricepe la altceva, ci chiar de la spirite luminate, subtilele raționamente ale lui Nietzsche ar putea trezi niște minți, arătîndu-le cît de sterilă e scufundarea în "groapa" trecutului, chiar dacă trecutul acesta poate să însemne o profesiune practică treizeci de ani, sau chiar o viață de om. Oricît de crudă ar fi ruperea de trecut, e cazul să înțelegem că trebuie, vorba lui Nietzsche, "să pătrundem cu cuțitul pînă la rădăcinile lui". (Andreea Deciu)

Rețetă
americană

STEPHEN ROJACK este ceea ce am putea numi personajul tipic american, pe care îl înțelegem în filme - și mai bune și mai proaste -, în cărți, fie ele de consum sau sofisticate, în interviuri, în relatări de ziar, pretutindeni. El e individul nici rău, nici bun, capabil de crimă dar profund uman totuși în adîncurile sufletului său; decorat în război, căsătorit cu fiica moștenitoare a unui magnat putred de bogat, lansat în politică, erou ocazional în diverse show-uri de televiziune, businessman înfloritor (ca orice american), relativ afemeiat, relativ bețiv, relativ nevropat, într-un cuvînt, un tip complex, care nu permite caracterizări tranșante. Cu acest Stephen Rojack (pe care l-ar fi putut chema la fel de bine oricum altfel) își face Norman Mailer un roman înscris și el, ca și personajul, într-o lungă listă de clișee binecunoscute. Ceea ce se întîmplă în cartea lui e relaxant de neoriginal, de familiar, te simți citind-o de parcă ai asista la o retrospectivă a tuturor filmelor americane de calitate medie (nu spun chiar proastă), la o recapitulare a tuturor romanelor cu autori scufundați în uitare. Intenția parodică a scriitorului mi se pare absolut clară, anunțată încă din titlu: *Vis american*. Norman Mailer se joacă pur și simplu cu un inventar de gesturi, de situații, de personaje, suprema lui plăcere fiind aceea de a dezlega firele logice acolo unde de regulă ele se înnoadă în fundițe savante. Toată materia cărții e centrată în jurul respectivului Rojack, care își omoară soția, însenează apoi sinuciderea acesteia, se

îndrăgostește fulgerător de o tipă pe care o agățase într-un bar, ea moare pînă la sfîrșitul cărții ucisă de prietenii unui fost iubit, Rojack înnebunește de durere, dar pînă la urmă, ca orice american de bun-simț, își revine. Dintr-o poveste banală, Mailer scoate un roman foarte bun prin finețea cu care sortează parodia cu un fir epic secundar, serios, alcătuit mai ales din lungi conversații între Rojack și Cherry (iubita moartă în final).

În două privințe excelează *Visul american*: 1) calitatea dialogului, compus din replici care se succed nervos și foarte coerent, exact ca într-o piesă de teatru și 2) metaforismul scenelor erotice. La puțini scriitori înțelegem o asemenea diversitate a senzațiilor, dar mai ales o atît de fantastică asociativitate a senzorialului cu un alt tip de senzorial, pentru că proiecțiile metaforice în abstract sînt deja cunoscute în cazul descrierilor actului sexual.

Nu știu dacă editura la care a apărut această carte e de acord cu mine în privința intențiilor parodice ale autorului, dar cert e că i-a ales o copertă de cea mai bună factură kitch, reprezentînd o femeie cu priviri languroase lîngă un telefon cu receptorul

Norman Mailer - Vis american, traducere de Cezar Irimia, Editura Elit Comentator, București, 1994, 328 p., 1750 lei.

ridicat și o pereche de picioare perfecte pentru încheiere. Oricum, să sperăm că viitorii cititori ai cărții își vor păstra cumpătul și vor izbuti să vadă în primul rînd numele autorului, căci un Norman Mailer e, orice s-ar spune, un eveniment editorial. Mai ales cînd apare într-o traducere nuanțată și pertinentă, precum cea semnată de Cezar Irimia. (Andreea Deciu)

Sfîrșitul
istoriei?

APĂRUTĂ în extraordinarul an 1989, cartea lui Francis Fukuyama, *Sfîrșitul istoriei?*, a stîrmit nenumărate valori teoretice, atît datorită tezelor sale spectaculoase, cît și contextului social și istoric al momentului, cel al prăbușirii comunismului, *alternativa istorică* a capitalismului. Polii teoretici ai demonstrației lui Fukuyama sînt cei

doi gînditori ce au marcat începutul și sfîrșitul secolului trecut, Hegel și Nietzsche, primul sugerînd, prin "Fenomenologia spiritului", existența unui stadiu final al devenirii conceptului sau Ideii, celălalt proiectînd "supraomul", *Ultimul om*, omul post-istoric gîndit de Fukuyama. Istoria este, după analistul american, devenirea contradictorie a ideologiilor, conflictul lor, fiecare ideologie impunînd un anume model al realității, propunînd o anume structurare a ei. Ultima ideologie, imperială și autoritară în globalitatea ei, este ideologia prăbușită a comunismului, paradigmatic opusă ideologiilor liberale ale capitalismului. Ideologia comunistă a avut un rol în arderea etapelor ce despărțeau societățile estice, pre-industriale în raport cu cele occidentale, aflate foarte aproape de faza post-industrialistă. Rolul ei a fost deci de a realiza *veriga care lipsește* pentru generalizarea industrialismului, impunînd astfel premisele statului omogen universal. Prăbușirea ei era necesară întrucît aspirația la universalitate intra în conflict cu propria-i competență istorică, se detașa de propria-i raționalitate, realitatea propusă de ea fiind numai una tranzitorie.

Reabilitîndu-l pe Hegel, cel deformat prin *răsturnarea* marxistă a raporturilor dintre material și ideal, Fukuyama crede că ideologia comunistă, necesară în raționalitatea ei, și-a pierdut necesitatea din momentul în care această raționalitate nu s-a mai justificat. Ea lasă locul universalizării spiritului care "s-a regăsit pe sine", Rațiunii împlinite, ce se recunoaște în democrația reală, definită și psihologic, individual și colectiv, prin liberalism. Post-industrialismul pune bazele statului omogen universal, ale cărui coordonate se structurează politic prin liberalism și economic prin generalizarea civilizației *video și stereo*, a schimbului informațional ce anunță geneza unui *sin-gur tip* de om, *ultimul*, omul post-istoric.

Cartea lui Fukuyama a stîrnit extraordinare controverse, criticii fiind nu numai nostalgicii marxismului, *materialiștii* din Occident sau aiurea. S-a vorbit de o grabă a proclamării post-istoriei, s-au descoperit cezuri ce segmentează lumea în zone post-

istorice și istorice, s-a analizat distincția dintre devenire și stare în temporalitatea umană. Unii cercetători au afirmat chiar că post-istoria nu reprezintă decît încheierea unui ciclu, o finalitate ea însăși temporară, relativă.

Meritul cărții tocmai de aici se relevă, în incitanta lectură problematizatoare și problematică. Fukuyama a știut să formuleze *clar* ceea ce *Zeitgeist*-ul (spiritul timpului) fermenta, ceea ce multe minți cercetau cu neli-

Francis Fukuyama - Sfîrșitul istoriei?, Editura Vremea, București, 1994, 150 p., 2000 lei.

niște: ce urmează *după*? Răspunsuri s-au dat deja ("Secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc"), proiecte s-au și realizat. Urmează, evident, concretizarea lor, *realizarea* raționalității lor ce poate deschide un alt ciclu.

"Aventura" lui Fukuyama nu este unică. Raymond Aron anunța încă de acum câteva decenii statul post-industrial. Daniel Bell vorbea și el de "apusul ideologiilor". Teoriile "convergenței" prevesteau apropierea și contopirea primei și celei de-a doua lumi. Sinteza lui Fukuyama este însă extrem de aplicată și transparentă. Ea nu prevede, ci vede. Și, ca o culme a impactului ei teoretic, impune această vedere tuturor. Ceea ce, orice s-ar spune, nu se întîmplă foarte adesea. (Toma Roman)

ERATĂ:

În nr.37 al "României literare" semnatarul recenziei *Umilințe și victorii* este Mircea Doreanu și nu Daniel Pișcu. Regretăm eroarea.

Cărți primite la redacție

MONICA LOVINESCU - *Est-etice. Unde scurte IV (1983-1987)*. (Editura Humanitas, 400 p., 3800 lei)

VIRGIL IERUNCA - *Dimpotrivă. Polemici*. (Editura Humanitas, 372 p., 3700 lei)

ADRIANA BARNA - *Manual de supraviețuire. Poeme. Debut editorial*. (Editura Albatros, 126 p., 2650 lei)

IOAN VIERU - *Coloana oficială. Poeme*. (Editura Cartea Românească, 64 p., 500 lei)

RICHARD EVELYN BYRD - *Singur*. Traducere și cuvînt înainte de Barbu Brezianu și Irina Fortunescu. (Editura Gramar, 310 p., 1800 lei)

CAIUS DOBRESU - *Efebria. Versuri*. (Editura Marineasa, 96 p., 900 lei)

Gheorghe GRIGURCU

Iată vin

Iată vin (deasupra dedesubtul
nostru)
nori din care se scurge de-a dreptul
Poezia

cite-un acoperiș logoreic cum un
piriu
cite-un monument asudat de emoție

dealuri aiurite cum sfirleze
clopotnițe umede cum sfircuri din
care mustește laptele.

Aidoma unor gânduri trăiesc obiectele

Aidoma unor gânduri trăiesc
obiectele. Nici nu trebuie să le iei
în mână să le pipăi. Mirosul și gus-
tul lor sînt relativ ascunse cum ciu-
percile-n pădure. Te ostenești să le
cauți fără a fi sigur că le vei găsi.
Și chiar dacă le găsești nu e o mare
ispravă. Fumul și praful și
înțepătoarea lumină străbat revelația.
Ea se stinge ușor cum o flacără la
bucătărie. Uneori o uiți aprinsă în
timp ce adormi și visezi dar oricum
visul îți oferă obiecte asemănătoare
celor ale realului. Într-asta constă
generezitatea lui.

Autumnală

Sub piatra violetă a toamnei
țipă o cîrțită verde

lui Bacovia (e roșu ca un rac fiert)
îi lipsesc de-acum
un braț și un ochi

Rimbaud stă cu viscerele revărsate
sompțuos

deasupra pîntecului
cum dantele

Watteau trebuie să sosească
dintr-o zi într-alta
să-i picteze.

Prozodie

Nici o imagine nu e
îndeajuns de concretă
ca să stingă-năuntrul ei
licăritorul vid
cum o candelă.

Strada

Trei femei goale pe-o stradă atît
de-ntomnată
încît ele însele par a fi Toamne
stimulate Toamne priviți înăuntrul
golicionii voas-
tre

care e marea voastră noblețe
un gol confortabil mobilat
un gol academic cu un fronton cu
coloane c-un șir de trepte
linse de-un vînt imperceptibil

un gol prevăzut cu un domn
la rîndu-i

prevăzut cu un ziar
în care e adîncit (amuțit
căci gura lui e lipită de foaia
tipărită)

un domn un perfect figurant
al reprezentației golului

iar lipsa sunetului e-o distincție (un
defect grațios

cum o femeie atrăgătoare ar lușa
ușor

sau ar purta o aluniță)

doar copacii vin din străfunduri
dense

doar frunzele lor de-un verde
mocerlos

de-un roșu sporovăitor de-un
albastru cinic țîn piept

dezastrului stilat
catastrofei line cum un parfum
franzuzesc

Apocalipsei depilate pudrate
acestui cavou nurliu

între cele trei Toamne doar cei trei
Copaci
cum trei săruturi.

Magie neagră

Am văzut-o într-o dimineață după
ce a divorțat de cele patru
puncte cardinale

avea aerul unui clopot bătînd la
fundul unui iaz
neverosimilă dăltuită într-o apă
de piatră
magnifică fruct violent aidoma unui
havuz

ah ochii ei stinși-disprețuitori ochii
ei suverani
cu care ne urmărește venirile
și plecările
cum limbi de ceas și pîntecul ei
lung
languros o lăută de zăpadă

din petale de-azur dizolvat
e văzduhul ei nici nu simte
nevoia de-a zîmbi de-a chema de-a
face vreun semn
atletică atît de zădărnice înaltă un
țipăt alb
un țipăt mut împăcat cu sine

În pulbere luminoasă i s-a prefăcut
sîngele viața într-un spasm brun
inertă ca un lucru și totuși atît
de vie

încît pasărea de pe umăr pare
o butaforie
iar monstrul de umbră un biet
carton rînjitor pe care nici nu-l
bagă-n seamă

am văzut-o într-o dimineață
trîndavă către amiază
ca o nălucă scobită de oboseală
în zid
ca un menhir de carne menită a
nu se destăinui nimănu.

și totuși Lumea a existat un sfert
de oră prin Ea.

Carnaval

O maimuță bate o tobă
o tobă bate un porumbel
un porumbel bate soarta
care se bate pe sine.

Pe chipul lui abia așezată

Pe chipul lui abia așezată
liniștea

cum un ghiorțait de fluture cum
fluieratul unui binoclu

alături amiaza se prăjește-n tigaie
aidoma unui ou

pe chipul lui abia așezată
liniștea încă atît de stîngace

din lucruri se scurge o umbră
viscoasă
cum dulceața din borcan.

Iarna aprinde cum vreascuri privirile

Iarna aprinde cum vreascuri
privirile uscate-ale vulpilor
ceasornicul atîrnat de-o creangă-n
adîncul pădurii
aspida a adormit sub pleoapa de
gheață a copilului
scutecul de piatră al

subconștientului e încă ud
tentaculele distanțelor apucă
obiectele neajutorate
denumirile de pe hărți stoarse cum
vopselele din tuburi
sorii lucioșilor bumbi ai vîntului
dacă-i atingi din greșeală
îți curentează degetele
aburi de tuș se înalță din zăpadă.

Viitorul

O cum se-aude umbrelul de
soarece-al viitorului
prin micile sertare ale izvorului

viitorul care se hrănește cu mici
vîntăi cu litere zgribulite
cu fulgerătoarele gulere albe ale
brizei pe cer

care ronțăie amănuntele povestirilor
și miroase atent libidoul
bea apă din micile fotografii
lucioase

își face cuib în pieptul de pîslă al
fecioarelor
chițcăie fericit la portavoce

apoi se-ascunde-n prezentul pe care
l-a perforat compromis mînjit
și nu mai iese la iveală niciodată.

Postmodernism

Strunjit la computerul de ultimul tip
pustiul nesfîrșit dinăuntrul oului
în afara lui o biată manivelă
julesverniană.

O furtună ce se sfîrșimă

O furtună ce se sfîrșimă-n țândări
cum un vas
un stol de porumbei acrobați
trecînd prin gaura cheii
un computer inocent cum un măr
înflorit
un meteorit cum un steag încă
timid al unui stat nou
sîngele scurs dintr-o carte ucigașă
un canar ce s-a-necat sorbind
o-ntreagă mare
o floare fluierînd ca un țignal de
polițist
un croitor care croiește turnul nou
al primăriei cum o mîneacă

ne luminează cărarea o lanternă
de carne.

Citadină

Refugiați adăpostiți sub pielea ta
orașe care dorm duse
în sacii de dormit
cum macină rîșnițele tv-ului color
viteza
cum se scurge alene viteza din
ochiul tău
aidoma lacrimii.

Senină e patria azi

Senină e patria azi ca o gloabă
care cară apa și pietrișul limbii
n-ai vrea să construiești între
vînzători
dar nimeni nu e mai vînzător decît
cel care cumpără
cu ochiul închis ca o gură strînsă
cu ochiul întredeschis ca un rînjit.

GHEORGHE GRIGURCU face parte, prin vîrstă (s-a născut la 16 aprilie 1936 la Sorocea), din generația lui Nichita Stănescu, iar prin atitudine nu face parte din nici o generație. Este un solitar orgolios care refuză afilierea. În plus, se lasă absorbit de literatură ca de o realitate sublimă și nu are cum să coboare pînă la preocuparea prozaică de a susține interese de grup. În mijlocul unei vieți literare în care aproape nimeni nu mai face gesturi gratuite, el își urmează steaua sa de contemplator al mirajului literaturii. Are o independență de opinie aproape neverosimilă, care în loc să fie admirată, produce contrarietate, circumspecție, presupuneri veninoase. Existența lui constituie o dovadă în plus, de nesuportat, că se poate păstra o deplină libertate de spirit chiar și scriind despre autori în viață... Gheorghe Grigurcu a debutat, de altfel, cu versuri (în 1952, în ziarul Crișana din Oradea; este orașul în care a urmat liceul, în care, după absolvirea Facultății de filologie din Cluj, a revenit, pentru a lucra ca profesor în diferite școli, pînă în 1965, și ca redactor la revista Familia, pînă în 1975). Iar acest debut, departe de a fi rămas o fantezie de adolescent, a fost confirmat și reconfirmat de-a lungul anilor prin publicarea a numeroase cărți de poezie: Un trandafir învață matematica, 1968, Trei nori, 1969, Răul incinerat, 1971, Salută viața, 1972, Înflorirea lucrurilor, 1973, Apologii, 1975, Rigoarea văzduhului, 1978, Contemplații, 1984...

În orice caz, Daniel Dimitriu are dreptate să-l considere pe Gheorghe Grigurcu (în volumul Singurătatea lecturii, apărut în 1980) un poet în absența căruia literatura noastră de azi ar fi ca o claviatură de pian cu o clapă moartă. (Alex. Ștefănescu, în volumul Prim plan, 1987).

Procesul recuperării operei lui Bacovia

G. BACOVIA

OPERE

G. Bacovia, *Opere*, Ediție de Mihail Petroveanu și Cornelia Botez. Studiu introductiv de Ion Simuț, Editura Fundației Culturale Române, 1994.

A DESEA m-am gândit cu o imensă tristețe că, asemenea lui Eminescu, Bacovia a murit fără să știe că este Bacovia. Vorbesc, firește, de acel Bacovia al marii, al imensei sale posterități, declanșate în anii șazeci ai tristului secol al generației mele. Ani de zile, Bacovia a trăit în singurătate și umilință de amplexat prost plătit în Bacăul nevrozelor sale, fără a fi luat în seamă și prețuit cât se cuvenea. De două ori a încercat evadări în București, revenind în orașul său (de unde, mărturisirea, i-au venit și culorile poeziei sale: "la Bacău - spunea în 1943 - cenușul e o culoare frecventă"), trăind retras ("Nu mă plictisesc și nu mă neliniștesc în singurătate", îi mărturisea, într-un interviu din 1928 lui I. Valerian). De abia spre 1940 s-a mutat în București (avea o pensie din partea S.S.R.), locuind, într-o căsuță - se putea altfel? - galbenă pe o stradă obosită de lângă cimitirul Bellu. În timpul vieții sale de amărît uitat, alți scriitori, unii cu totul minori, sau alții de pe urma cărora au

rămas cărți și nu o operă, țineau afișul vieții literare. Aceștia, ca și alți creatori adevărați, s-au bucurat de glorie chiar în timpul vieții. Bacovia a avut parte numai de penumbră. Nici vorbă să se bucure, cum ar fi meritat, de recunoașterea valorii pe care o reprezenta opera sa. Tristă soartă, urât-lucru. Nu cred că istoria literară cunoaște (după cazul lui Eminescu) alt destin nefericit de mare, extraordinar poet căruia contemporaneitatea să-i fi refuzat recunoașterea.

Două observații ar mai fi de făcut în legătură cu destinul poeziei lui Bacovia. Mai întâi că stima și prețuirea poeziei sale au venit, din capul locului, din partea poezilor. Să-i citez pe Macedonski, Pillat, Davidescu, Fundoianu, Adrian Maniu, Philippide, apoi Miron Radu Paraschivescu, Jebeleanu, Baconsky, Aurel Rău. Aceștia au dus bătălia pentru impunerea poeziei lui Bacovia. De altfel Pillat și Davidescu s-au îngrijit, în 1916, să-i adune versurile în placheta *Plumb*, iar Adrian Maniu s-a ocupat, în 1934, de apariția volumului *Poesii*, pe care l-a și prefațat. În 1925, într-un articol din *Mișcarea literară*, Adrian Maniu pronostica: "Marele lui talent va fi într-o zi cinstit așa cum se cuvine. El, care trece prin viață, ca o umbră, va fi miine lumină". În 1929 Philippide cerea imperios, cu o dreptate pe care azi o recunoaștem, să se acorde premiul Academiei pe acel an lui Arghezi și Bacovia (În 1929 autorul *Plumbului* apăruse, în librării, cu volumul *Poesii*), stăruiind că altfel distincția n-ar trebui acordată nimănui. Academia a rămas opacă. De abia în 1934 a avut parte Bacovia de Premiul național pentru poezie. Dar dacă se consultă numele altor premiați din acei ani, se constată că premiul nu consacra recunoașterea operei lui Bacovia. Din nefericire, o spun cu durere, critica de autoritate a epocii a rămas mioapă înaintea poeziei lui Bacovia. Lovinescu nici în 1927, în al III-lea volum al *Istoriei literaturii române contemporane*, nici în 1937, în *Istoria literaturii* într-un singur volum (așa-zisa istorie breviar) nu-i recunoaște poeziei lui Bacovia locul pe care, de fapt, îl ocupa. Patru ani mai târziu, în 1941, în *Istoria...sa*, Călinescu îl considera pe Bacovia un mare poet printre cei minori.

total dependent de modele. Semne de recunoaștere a poeziei lui Bacovia au dat Perpessicius (dar glasul său, egal și fără putere, n-a prea fost auzit) și, târziu, întrucitva, Pompiliu Constantinescu. S-a întâmplat, cu siguranță și datorită criticii literare care selectează, impune și consacra, că în anii treizeci generația de tineri scriitori eminenti nu recepta poezia lui Bacovia drept o creație de culme. Mircea Eliade a mărturisit asta într-un interviu din 1971, declarând că îl miră enorm socul pe care e așezată acum opera lui Bacovia. Aici e locul să consemnez cea de a doua observație pe care o anunțam. Această a doua observație surprinde aproape o minune. Într-o perioadă de extincție, treptată, a dogmatismului proletcultist, spirite luminate pornesc ofensiva de recuperare a poeziei lui Bacovia. Ofensiva a fost începută tot de un poet, de A.E. Baconsky și s-a desfășurat, nu numai la început, în revista *Steaua*, pe care o conducea. Se cuvine spus că s-a găsit o stratagemă inteligentă care topise, atunci, împotrivrile posibile ale oficialității. Poetul a fost înscris pe linia Eminescu (cel din *Împărat și prolețar*) și pus în lumină prin creațiile sale din *Stănte burgheze* (nu numai!). De aici s-a coborât în profunzimi, s-a urcat în înalțuri, restituindu-se, uimitor, întreaga dimensiune a poeziei lui Bacovia. Cred că nu interesează stratagama (culoarul găsit), cât consecința actului de restabilire a unei valori. În anii șazeci noua generație de critici a condus bătălia, inaugurată de Baconsky, cu tenacitate, inteligență, cu un simț al percepției va-torii și o știință de carte care impresionează. Să-i amintesc, fără pretenția exhaustivității, pe criticii care au contribuit, esențial, atunci și ceva mai târziu, la această recuperare a unei mari valori lirice: Ov.S. Crohmalniceanu, Matei Călinescu, Nicolae Manolescu, Mihail Petroveanu, Mircea Tomuș, Eugen Simion, Ion Negoitescu, Lucian Raicu, Georgeta Horodincă, George Munteanu, Lidia Bote, Dumitru Micu, Victor Felea, apoi Ion Caraion, Gh. Grigurcu, și încă, desigur, alții. Iată, așadar, că posteritatea, uneori, are și meritul de a repara nedreptăți, restabilind scara valorilor. Sînt cazuri rare în istoria literară (și e

eronat a spera, cum fac unii, că posteritatea e reparatoare). Nu e. Sau nu e decit rareori. Dar cu Bacovia s-a petrecut această minune, fără precedent ca dimensiune și importanță. Și dacă ne reamintim în ce epocă a fost pornit și înfăptuit acest act recuperator, minunea ne apare de două ori mai mare, sfidînd aproape imposibilul. Faptul important e că, atunci, în anii șazeci, Bacovia (care murise în 1957, la 76 de ani) a fost instalat, prin truda analitică a criticilor, pe primul piedestal al poezilor români. Miron Radu Paraschivescu spunea chiar că, în poezia română a secolului nostru, alfabetul începe cu litera B, înfățișînd triada Barbu, Bacovia, Blaga. Era, în această apreciere, idiosincrasia lui M.R. Paraschivescu împotriva poeziei lui Arghezi (contribuind, activ, și la acea stupidă acțiune demolatoare împotriva autorului *Cuvintelor potrivite*, din 1948, culminată prin articolul lui Sorin Toma, din *Sc. nteia, Putrefacția poeziei sau poezia putrefacției*). Cît mă privește, consider drept cel mai mare poet al românilor în acest secol al XX-lea pe Tudor Arghezi.

Marelui poet care este G. Bacovia, emblematic, pentru el și opera sa, este mărturisirea din 1927: "Nu am nici un crez poetic. Scriu precum vorbesc cu cineva, pentru că-mi place această îndeletnicire. Trăind izolat, neputînd comunica prea mult cu oamenii, stau de vorbă adesea cu mine însumi, fac muzică și, cînd găsesc ceva interesant, iau note pentru a mi le reciti mai târziu. Nu-i vina mea dacă aceste simple notițe sunt în formă de versuri și citeodată par vaiete. Nu sunt decît pentru mine". Dl. Nicolae Manolescu are meritul de a fi subliniat cu tărie simbolismul lui Bacovia în descendența lui Macedonski, prezentîndu-l ca un citadin ca expresie și orizont interior. Totodată că e poetul unui singur volum, *Plumb* (1916), celelalte neaducînd nimic esențial operei sale. O cronică, mai ales ca aceasta, avînd a releva alte fapte, cele de istoria literară a destinului acestei opere, n-are cum, în spațiul ei limitat, să se ocupe, aici, și de analiza, fie și succintă, a ei. Sînt dezolat. Dar nu mă pot opri să citez o strofă din *Lacustră*: "De-atîtea nopți aud plouînd/ Aud materia plîngînd.../Sunt singur, și mă duce-un gînd/Spre locuințele lacustre". Și această poezie, cu toate celelalte ale pluviosului tomnatec, mă duce cu gîndul la sonetul lui Eminescu *Afară-i toamnă*. Și tot din acest univers, aș cita două strofe din *Spre toamnă*: "În casa iubitei de-ajung,/ Eu zgudui fereastră nervos /Și-o chem să vadă cum plouă/Frunzișul, în tîrgul ploios.// Dar, iată, și-un mort evre -esc.../Și plouă, e moină, noroi -/ În murmur stranii semite/ M-adaug și eu în convoi." Și, pentru vremurile de azi ca și pentru cele de odinioară, o strofă din poezia *Cu voi...*, care dă titlul volumului din 1930. "O, genii întristate care mor/ În cerc barbar și fără sentiment, - Prin asta ești celebră-n Orient,/ O, țară tristă, plină de umor..."

Comentariul acesta e prilejuit de apariția, în colecția "Fundamente" a Editurii Fundației Culturale Române, a importantei ediții a întregii opere (poezie, proză, articole, interviuri) a lui Bacovia. E, cred, în aceste vremuri învîlmășite de pe piața cărții, un eveniment. Ediția o reproduce pe aceea de *Opere* a lui Mihail Petroveanu (text stabilit de Cornelia Botez) din 1978, o ediție, cum se știe, impecabilă.

Dl. Ion Simuț semnează un lămuritor și incitant studiu introductiv. Aceste ediții de la Editura Fundației Culturale Române reluînd (fără aparatul critic) vechi ediții integrale sau inițiînd altele noi semnifică un act de cultură de o mare importanță. Să așteptăm, știu bine că avem de ce, viitoarele apariții din colecția "Fundamente".

Dr. I. Oțel

Grigore POPA

POET, filosof, eseist și traducător. Grigore Popa s-a născut la 31 iulie 1910 în localitatea Podeni, județul Cluj, într-o familie de țărani cu șapte copii. După absolvirea a șase clase în satul natal, a urmat liceul "Ferdinand I" din Turda. În toamna anului 1929 se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din Cluj, secția filosofie. La licență, susținută în 1933, prezintă lucrarea *Inteligența socială și psihologia conducătorului*, cu care va debuta editorial în 1934.

După susținerea examenului de capacitate (1935) unde a reușit primul pe țară, a fost numit profesor de filosofie la liceul "Gheorghe Barițiu" din Cluj.

Între anii 1936-1938 a fost bursier la "Școala Română" din Paris, în anuarul căreia a publicat *L'actualité de Pascal* (1937). În 1939 a obținut doctoratul în filosofie, cu teza *Existență și adevăr la Søren Kierkegaard*, la profesorul D.D. Roșca, cu mențiunea Magna cum laude.

La răpirea Transilvaniei de Nord de către trupele horthyste, în urma Dictatului de la Viena din 1940, a organizat o manifestație de protest la Cluj. Stabilît la Sibiu, desfășoară o bogată activitate ca director al ziarului *Țara* (1941-1944). Este profesor de filosofie la liceul "Gheorghe Lazăr" și asistent al profesorului D.D. Roșca la catedra de "Teoria cunoașterii și istoria filosofiei".

După decembrie 1944 este înlăturat de la Universitate și de la liceu și arestat pentru activitate ziaristică naționalistă. Va fi condamnat de cîteva ori; între 1945-1964, vreme de 10 ani, a fost deținut în diverse închisori și la Canahul Dunărea-Marea Neagră. Ulterior, a fost psiholog la Regionala Cluj a Căilor Ferate și la Centrul de reumatologie din București. A ajuns cercetător principal la catedra de igienă a I.M.F. București de unde s-a pensionat. În 1990 este primit în Uniunea Scriitorilor din România.

A publicat un volum de versuri (*Cartea anilor tineri*, 1939), cîteva volume de eseuri (*Stiluri de viață*, 1937; *Invitații*, 1941;

Itinerar spiritual, 1943; *Peisaj ardelean*, 1943; *Ardealul, grădina rădăcinilor românești*, 1944), o serie de studii și nenumărate articole. Dintre studiile filosofice amintim: *Prezența divină în filosofia contemporană* (1942), *În duhul ortodoxiei contemporane* (1942), *Existențialismul* (1943).

A colaborat la numeroase reviste ale vremii ca: *Abecedar*, *Dacia*, *Gîndirea*, *Lucașarul*, *Meșterul Manole*, *Pagini Literare*, *Revista teologică*, *Românul*, *Transilvania noastră*, *Țara* ș.a.

În ultimul deceniu a tradus cîteva lucrări de estetică și teoria artei (George Simmel, *Rembrandt*, 1978; Thomas Thilo, *Arhitectura clasică chineză*, 1981; Theodor Lipps, *Estetica*, 2 volume, 1987; a semnat prefețe la lucrări traduse din Erwin Panofsky, Wilhelm von Bode și Ian Bialostocki), a colaborat la *Secolul 20. Viața românească* ș.a.

Menționăm că Grigore Popa a avut strînse relații cu Lucian Blaga din tinerețe pînă la moartea acestuia. În timpul războiului a polemizat cu Blaga în chestiunea rolului Bisericii și al Religiei (textele din revista *Saeculum*). Gr. Popa situîndu-se pe aceeași poziție cu prof. Stăniloae. Gîndirea lui Gr. Popa are afinități cu aceea a lui Petre Țuțea, de care se deosebeste totuși prin faptul că P. Țuțea era un socratic iremediabil, în timp ce Popa era un adept al activității efective. Gr. Popa considera că există o foarte strînă legătură între a filosofa și a trăi filosofia.

A decedat la 25 septembrie 1994, la 84 de ani, după o grea suferință.

Mitologizare grandilocventă

ÎN MOD naiv, critica literară consideră capodopere exact acele povestiri pe care autorul însuși le-a scris cu emoția creării unor capodopere (explicând, într-o manieră digresivă, semnificațiile lor mitice și prevăzându-le cu finaluri apoteotice). În această situație se află, de pildă, mult citată și comentata povestire *Pescarul Amin* - ilustrare epico-poematică a posibilității ființei omeneste de a-și aduce aminte originile sale îndepărtate, acvatice și zodiacale. Textul debutează cu o relatare realistă a unor scene din viața pescarilor din Delta Dunării, care prind un morun uriaș, într-un fel de țarc construit într-o baltă, și încearcă să-l scoată din apă. Dintre pescari se remarcă Amin, prin solidaritatea sa stranie cu peștii. El se simte rănit sufletește atunci când brigadierul vorbește cu un orgoliu prozaic despre eventualitatea capturării morunului:

”- Dacă mi-o cădea la cârlige, îl duc la București, se lăuda el. E o expoziție a pescăriilor noastre. (...) Pe Amin vorbele astea îl pișcară dureros, chiar parcă de inimă. Îi părea rău, tainica lui jivină să fie astfel pângărită, întinsă și dezvăluită tuturor.”

Solidaritatea lui Amin cu peștii este și fizică:

”Tăbăcit de vânt și soare, e încrustat ca de niște solzișori: locurile porilor astupați de mâl și de mătza peștilor, cu care neconștient se freacă în bulboană.”

Până aici comuniunea dintre pescar și vietățile din mediul acvatic este încă verosimilă și doar se întrezărește un sens metafizic al ei. Dintr-odată, însă, inabil, autorul părăsește stadiul su-gestiei, dătător de fiori, și optează tranșant pentru o interpretare supranaturală a faptelor. Povestirea fantastică se transformă dezamăgitor în poveste. Și încă într-o poveste ideologizată. Amin apare ca un personaj fabulos care, împreună cu totemul său, se avântă, printr-o sinucidere ritualică, într-un fel de călătorie în timp, spre momentul genezei:

”Și alaiul fabulos al peștilor se desfășură triumfal, la mijloc cu morunul fantastic înconjurat de cetele genunilor, ducând la piept pe strănepo-

mul său, pescarul Amin, într-o uriașă apoteoză către nepieritoarea legendă cosmică de unde a purces dintotdeauna, omul.”

Această mitologizare grandilocventă a impus multor comentatori; ei au făcut din *Pescarul Amin* (ca și din câteva povestiri de aceeași factură: *Loștrita*, *Căprioara din vis*, *Ultimul Berevoi*, *Sakuntala*), capodoperele lui V. Voiculescu. În realitate, capodoperele sale sunt altele și amuse povestirile scrise cu mai puțină emfază stilistică.

Capodopere

PRINTRE ele se numără, fără îndoială, *Viscolul* - istoria unui grup de soldați români surprinși de un viscol cumplit în apropiere de granița cu Bulgaria. Posibilitatea de a explica neobișnutele întâmplări prin care trec ei și în termeni științifici, și în termeni mistici se păstrează de la început până la sfârșit, creând cititorului sentimentul fantasticalui.

Ca în filmele lui Hitchcock, unde nu apariția unui monstru apocaliptic, ci a unui banal avion sau a unei intendente severe instaurează o atmosferă neliniștitoare, în *Viscolul* furtuna de zăpadă, descrisă insistent, se transformă dintr-un fenomen meteorologic într-un fel de complot al forțelor malefice:

”Schijele de vânt îi plesneau, învinețindu-le carnea, scoțându-le sângele din vinele obrazilor, stâlcindu-le plămâni sub presiunea aerului proiectat cu violență în piepturile bușite. (...) Apoi viforul, parcă sleit de paroxisme, se ostioia puțin și se mulțumea să facă o horă de duhuri albe dântuind împrejurul celor îngăduiți o clipă să se adune la un loc și să răsufle.”

Oamenii cei mai capabili să salveze grupul, vagmistru Costache Negrea și caporalul Ilie Țintoi, se și expun cel mai mult și mor primii, înghețați. Dar ei continuă să-i însoțească și să-i ocrotească patern pe ceilalți soldați, manifestându-și astfel, *de dincolo de moarte*, sentimentul răspunderii. Scriitorul nu ne explică dacă nefireasca prezență post-mortem a celor doi reprezintă doar o iluzie necesară a grupului sau o reîncarnare. Însă tocmai echivocul este tulburător.

O adiere a morții, de data aceasta

La o nouă
lectură

de Alex.
Ștefănescu

Vasile

doar înfricoșătoare, nu și tandră, întâlnim și în *Lipitoarea*, o povestire scurtă, de douăsprezece pagini, dar cu ecou de lungă durată în conștiința cititorului. Ca și Mircea Eliade în povestirile sale fantastice, V. Voiculescu își ia ca sursă de inspirație o credință populară românească, cu deosebire, însă, că n-o dezvoltă epic, ci exegetic. Este vorba de un element de zoologie mitică - presupusa existență a unei păsări de noapte, ”lipitoarea”, care, conform poreclei ei, se alătură câte unui trecător întârziat și înaintează odată cu el.

Descrierea asistenței nocturne acordate de fantomatica pasăre este verosimilă din punct de vedere ornitologic, dar induce tot felul de presimțiri sumbre:

”Dintr-odată, o umbră cu aripile arcuite, ceva mai mare ca un lăstun, plutea deasupra mea, ca să se așeze la câțiva zeci de pași înainte, în albia drumului, unde se făcea una cu întunecimea.

Acolo sta nevăzută, lipită de pământ până mă apropiam gata s-o calc. Atunci se ridica fără zgomot, fără un fâlfâit, ca să se lase iarăși la câțiva pași, mai departe, de unde o sculam din nou. Astfel, mă însoțea cu o stăruință ciudată, petrecându-mă până în poartă.”

Pe măsură ce prezentarea ”monografică” a păsării avansează, se configurează - vag, pâlăpăitor - ideea că misterioasa zburătoare ar fi de fapt sufletul călătorului:

”Într-o noapte cu lună plină, am prins-o în gura armei tocmai când se profila pe discul alb, ca o pată din lună, și am descărcat carabina în ea. Dacă ar fi fost cu adevărat, nu mai putea scăpa vie. Odată cu detunătura, am simțit o atât de ascuțită fulgerare, ca și cum glonțul s-ar fi izbit de astru și s-ar fi întors înapoi în mine.”

În postura de ”naturalist”, naratorul evocă apoi și alte întâlniri ale lui cu pasărea; reiese că uneori ”lipitoarea” nu este sufletul călătorului însoțit de ea, ci al unui necunoscut aflat în agonie, care cere ajutor. Se atinge, astfel, un punct maxim al ”groazei” instaurează încă din prima frază a povestirii.

În *Iubire magică* găsim din nou similitudini cu proza lui Mircea Eliade (de exemplu, cu *La țigănci*, unde seducerea bărbatului este tot un act vrăjitoresc). Consecvent cu sine, V. Voiculescu adoptă însă, și de data aceasta, inconfundabila sa atitudine de ”cercetător” (reminiscentă, probabil, a vârstei când scria broșuri de știință popularizată), preocupat de civilizația rurală. Împreună cu un folclorist de profesie, prieten al său, naratorul pleacă într-un sat de munte, izolat și greu accesibil, în care descoperă practici arhaice, la limita dintre ălcusința meșteșugărească și tehnica magică. De pildă, află cum se pedesește un vultur care răpește păsări din curțile oamenilor (prin răstignire, ca să... afle și alții ce pot păți), cum se scot puricii dintr-o casă (sub forma unui alai, atrași de strălucirea unei lame de cuțit în întuneric), cum se adună pulberea de aur dintr-un râu de munte (cu ajutorul unor blănuri mițoase). Iar în cele din urmă află - pe propria-i piele - cum poate fi transformat un bărbat, prin magie, în adoratorul fanatic, în sclavul unei femei.

Frumusețea istorisirii constă mai

ales în faptul că pasiunea sexuală provocată prin vrăji - așa delirantă cum este - seamănă perfect cu dragostea care apare de la sine în sufletul unui bărbat. Autorul reprezintă, cu artă, *stufefacția* trăită de orice ființă omenească în momentul când se îndrăgostește și are impresia că face o experiență magică.

Alte capodopere

ÎN cu totul alt registru - al comicalului popular și, în același timp, al unei erudiții pito-rești, de genul celei etalate de Rabelais - este scrisă celebra (pe bună dreptate) povestire *Chef la mânăstire*. Cu o voioșie contagioasă, autorul se face cronicar al unui chef pantagruelic, de trei zile și trei nopți, la care iau parte preoți și călugări dintr-un ținut patriarhal, aproape pierdut din vedere de autorități. Cheful este prilejuit de venirea în inspecție a unui protopop, părintele Ilie, specialist în provocarea și exploatarea ospitalității celor inspecțai. Departe de-a aluneca într-o banală satiră de moravuri, à la Damian Stănoiu, V. Voiculescu creează un comic enorm, gogolian:

”De zeci de ani în șir părintele Ilie de la biserica domnească a târgului își preumbla potcapul roșu și brăul vișiniu de protopop de-a lungul județului, inspectând biserici, schituri și mânăstiri...”

Începuse dregătoria cu părul corb și barba cioară. Acum îi atârnav de jur-împrejurul fălcilor niște clăbuci albi și moi ca de săpun, mângâiați de vântul și colbul călătoriilor.”

O atenție aparte este acordată de scriitor enumeării (voluptuoase) a felurilor de mâncare servite la banchetul monahal. Slujitorii Domnului dau dovadă de rafinament în alcătuirea meniului; fiecare zi este rezervată unei singure categorii de bucate, iar această... unitate în diversitate nu face decât să pună și mai spectaculos în evidență bogăția inepuizabilă a imaginației culinare călugărești:

”Ziua a treia, adică marți, a fost precum se hotărâse: ziua peștelui, *ihnios*. Heleșteiele mânăstirii, prefirate cu năvoade, vărsaseră la lumină și trimiseră la masă ca într-o minune, gata fierți și fripți (căci altfel când avusese timp părintele bucătar să-i gătească), somni bulbuceți, crapi borțoși, știuci zvelte, mreie aurii, plăci turtite, lini cu piele de șarpe, caracudă, țipari, scoici, raci, în tot soiul de gusturi și înfățișări, ciorbe, plachii, marinate, rasoale, pe varză, umpluți cu stafide, cu ceapă, cu nuci, scordolele și pilafuri de găuri de raci, ghiveciuri la tavă, cu untdelemn grecesc, cu măsline de Vole, clăbuci de icre, stive de raci roșii ca obrazii părinților.”

Pentru a face povestirea și mai deocheată, autorul sugerează că cinstitele fețe monahale își procură uneori și plăceri homosexuale:

”Starețul, înfocat în jilț, trase la el, ținându-l pe un înunchi scos mai afară, pe fratele Minodor, care cu obrăjorii lui bucălați, ochii lăncezi albaștri și abia o mijire de perișori negri pe buza de sus, cu părul inele revărsat pe spate și-n lungul veșmânt de mohair, părea un înger rezemat pe pieptul unui bătrân sfânt.”

Voiculescu (II)

Cheful ar putea să dureze la nesfârșit dacă la un moment dat mesenii nu și-ar aminti că au închis sus, în clopotniță, o iapă, pentru a nu fi furată, și că au lăsat-o nehrănită și neadăpată. Urmează scena - de un umor irezistibil - a coborârii iepei din clopotniță, cu icnete și poticneli din partea călugărilor mahmuri.

Personajele și moravurile sunt românești, caricatural românești: V. Voiculescu sesizează, dacă nu cu o completă adeziune sufletească, cel puțin cu bunăvoință, scufundarea și dizolvarea religiozității într-un noian de plăceri lumești. *Chef la mânăstire* se află într-un raport simetric cu *Viscolul*, unde este reprezentat eroismul românesc, un eroism bazat nu pe ambiții grandioase, ci pe dorința de a-i ocroti pe cei apropiați.

O proză ignorată de mulți comentatori, deși foarte bine scrisă și având capacitatea de a-l emoționa pe cititor până la lacrimi, este *Ciobănilă*. Autorul face o experiență pe care au mai făcut-o Jack London (în multe din cărțile sale), Cezar Petrescu (în *Fram, ursul polar*) ș.a. și anume aduce în prim-plan un animal căruia îi atribuie - cu multă fantezie, dar fără să devină vreo clipă neverosimil - o viață sufletească. Este vorba de un câine ciobănesc rățâcit de turma lui și aciuat pe lângă o școală sătească. În virtutea automatismelor... funcției sale anterioare, Ciobănilă îi tratează pe copiii ca pe o turmă de miei, zburdalnici și greu de adunat la un loc, iar pe învățător - ca pe un cioban cu drepturi supreme. Copiii și învățătorii îl îndrăgesc și intră, de dragul lui, în rolurile în care i-a distribuit el. Răsfățat de toți, câinele pare să se fi adaptat definitiv la noul mod de viață. Și totuși, într-o bună zi, când se aude în depărtare tărăngile unei turme de oi, el se scutură într-o clipă de noile sale deprinderi și, împins de un dor sfâșietor, se avântă în întâmpinarea turmei. Sobră, neretică, pătrunsă de o dragoste intensă, aproape dureroasă (rusească) față de orice ființă, dar străbătută și de o undă de umor stenic, povestirea poate figura într-o antologie oricât de exigentă a prozei scurte românești.

Așa cum ar putea figura și *Sezon*

mort, povestire plină de farmec despre proprietarul unei crescătorii de fazani ascunse într-o pădure. Aglomerația de păsări de elită le înnebunește pe răpitoarele din împrejurimi și îl înnebunește și pe... cititor, ca un mesaj frenetic al vieții înseși:

"Crescătorii asta de fazani din mijlocul pădurii exercita o vrajă uriașă până la mari depărtări. Jungla toată clo-cotea înnebunită din pricina ei. Undele și emanațiile atâtor vietăți se amplificau și dădeau de veste tuturor răpitoarelor până-n afundul bugetelor și în creștetul tăriiilor văzduhului. Ațâțate, ele pluteau, zburau, alergau, se furișau, se strecurau, se târau prin toate vămile, peste toate stavilele, pe sub toate piedicile, până aici, după prada răvnită."

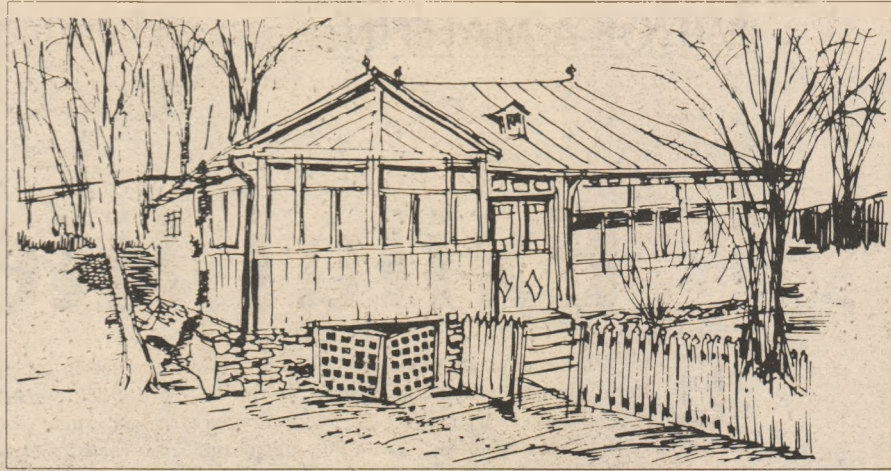
În această atmosferă de ațâțare generală, proprietarul, Charles, se îndrăgostește de nevasta unui angajat al său, odată cu câinele curții, care și el se întâlnește, sub lumina lunii, cu o... vulpe. Suprapunerea celor două iubiri este forțată și reprezintă singurul segment precar al povestirii.

Romantism și umanism

SINGURUL roman scris de V. Voiculescu, *Zahei orbul*, cuprinde povestea unui

bărbat tânăr și puternic (foarte puternic, un fel de Schwarzenegger al începutului de secol), simplu, de o bunănatate nativă, care orbește din cauza unei băuturi falsificate și ajunge să cunoască, succesiv, lumea cerșetorilor, a circarilor, a scormonitorilor în gunoarie, a lucrătorilor cu ziua pe o moșie și în cele din urmă a ocașilor. Amestecul de romantism și umanism aduce aminte de *Mizerabilii* lui Victor Hugo. Scriitorul face un remarcabil efort de imaginație pentru a înțelege cum își reprezintă lumea un orb. În plus, el se dovedește a fi bine documentat atunci când explică, sistematic și expresiv, modul de organizare (ierarhii, lideri, tradiții) a vieții în ocnă.

Un roman în roman poate fi considerată istoria iubirii unui ocaș, cu autoritate asupra tovarășilor săi de detenție, Boeru, pentru un tânăr grațios și senzual, Saharian. Acest cuplu de homosexuali (ca și altele care mai apar

Casa părintească din Pârscov. Desen de D. Defour.

în proza și, bineînțeles, în sonetele lui V. Voiculescu) reprezintă mai mult o fantezie livrescă, având în mod evident ca sursă de inspirație sonetele shakespeariene, dar și (în compunerea portretului-robot al "fătălăului") unele poezii argeziene.

Greu, trainic și lucrat cu artă, ca grilajul de fier forjat al unei curți boierești, romanul nu poate fi considerat totuși o mare realizare literară. Îi lipsește o semnificație mai înaltă, un al doilea plan al lecturii. Capitolul final (scris, după cum mărturisește autorul, înaintea celorlalte) reprezintă o încercare de a da întregii desfășurări epice un sens biblic: orbul întâlnește un preot cu picioarele paralizate și se angajează să-l poarte în spate, pentru a alcătui împreună cu el un om întreg, capabil și să meargă, și să vadă.

Acest ultim capitol, redactat într-un stil aluziv și nebulos, nu intră într-un raport de continuitate cu restul cărții. Totodată, fiind scris pe vremea când romanul nu exista, propune un Zahei abia schițat ca personaj, ceea ce nu poate decât să i se pară curios cititorului, care, după parcurgerea a peste două sute de pagini, îl cunoaște îndeaproape, ca pe o rudă, pe protagonistul romanului.

Shakespeare ca pseudonim

CA și sinuciderea lui "nenea Anghelache" din cunoscuta schiță a lui Caragiale,

ideea lui V. Voiculescu de a scrie nouăzeci de sonete în continuarea celor o sută cincizeci și patru ale lui Shakespeare a stimulat spiritul detectivistic al criticilor literari, care s-au străduit să explice de ce a recurs scriitorul la această formulă. S-a vorbit de admirație, de afinitate spirituală, de tentația de a evada dintr-o epocă repudiată etc. Mai probabil este însă că V. Voiculescu a avut nevoie de un gir pentru sonetele sale. Un volum de sonete semnat simplu "V. Voiculescu" n-ar fi reprezentat mare lucru. Scriitorul avea experiența cărților sale de versuri

dinainte de război, care, primite cu stimă, n-au reușit totuși să se impună asemenea unor evenimente literare. Pseudonimul "Shakespeare" conținea dinamita necesară pentru a arunca în aer indiferența cititorilor.

Și mai era ceva, poate și mai important: acest pseudonim îl obliga pe V. Voiculescu însuși să se ridice la o înaltă tensiune spirituală. Poeziile scrise de el în tinerețe se caracterizează printr-un fel de indecizie, printr-o flagrantă lipsă de mobilizare a conștiinței în ducerea la bun sfârșit a actului creației. Sonetele atribuite (bineînțeles, sub forma unui joc literar) lui Shakespeare se situează, din acest punct de vedere, la polul opus. Ele se remarcă printr-o extraordinară voință artistică. Asemenea lui Zahei care îndoiaie, în fața unei asistențe uimite, drugi de fier, V. Voiculescu supune ferm cuvintele, obligându-le să exprime idei și stări de spirit greu de exprimat. Scriitorul român nu-l imită pur și simplu pe Shakespeare, ci ajunge la o forță artistică întru totul comparabilă cu a lui, simțindu-se obligat moral de pseudonimul pe care și l-a ales.

Sonetele - sentențioase, atemporale - nu sunt totuși operă muzeistică. Au un dramatism răscolitor și, multe dintre ele, reprezintă adevărate lecții de poezie. Iată, ca exemplu, sonetul CLXV, scris într-un stil îndrăzneț și decis, nemaifolosit de V. Voiculescu vreodată:

"Iubita mea, ai suflet adânc întortocheat / Vast labirint, ascuns sub palatul frumuseții - / În care-un minotaur domnește nedorat, / Flămând de duhul slavei și carnea tinereții... / Mulți îndrăzneți pieiră în tainele-i sumbre / Feciori eroici, pradă dați fiarei suverane... / Acum m-alătur și eu fugarnicelor umbre / Cobor, dar fără teamă, n-vârtejul de capcane / Căci tu mi-ești Ariadna și-mi dăruiești un fir / Din pletele-ți de beznă, o călăuză vie / Și nu să scap din cursă îl țin și îl deșir / Ci mai afund să intru în neagra-mpărăție / Dedalicul tău suflet locaș mi l-am ales / Și jur că niciodată din el n-am să mai ies."

Din aceeași perioadă - mijlocul deceniului șase - datează și numeroase poeme religioase, care, contaminate parcă de sonete, exprimă momente de iluminare, de activare la maximum a conștiinței. Deși adresate divinității, ele sunt departe de binecunoscuta stare de beție mistică. Se caracterizează, dimpotrivă, prin luciditate și conțin chiar, uneori, o critică a ideii de Dumnezeu:

"Nu știu dacă Te iubesc: dar nu-i ceas / Să nu mă gândesc chiar fără voie la Tine / Parcă din tot numai Tu mi-ai rămas / Te pomenesc mereu și la rău și la bine / Este asta iubire? Taină fără glas? / M-alungi și mă tragi neîncetat / Ca un adânc de prăpastie măreț / Nu mai sunt într-ale mele, ciudat / Nu mă-ndur să Te uit ca să mă zbat / Neconținut, Doamne, între Tine și viață."

V. Voiculescu n-a căzut în ridicol luându-și temporar un pseudonim ilustru. Câtă vreme s-a prezentat ca fiind Shakespeare, chiar a fost Shakespeare.

Păcatele limbii

de Rodica Zafiu

Ambiguitate

UNEORI, cuvintele cele mai obișnuite întind capcane neașteptate. Jocul sensurilor proprii și figurate produce contradicții pe care dicționarele nu le pot preveni: fie pentru că nu sînt consultate pentru verificarea cuvintelor uzuale, fie pentru că nu înregistrează unele sensuri derivate. Un exemplu interesant pentru o astfel de situație îl oferă verbul *a ascunde* - folosit într-o frază care trebuie recitată cu atenție pentru a i se reconstitui sensul voit, intenția de comunicare: "Mi-e greu să cred că generalul F(...) s-ar fi lansat în acuzații de o asemenea gravitate *dacă ele n-ar ascunde adevărul*" ("România liberă", nr. 949, 1993, p.1; sublinierea îmi aparține). Interpretarea cuvîntului *a ascunde* este esențială aici pentru a defini poziția autorului față de "personajul" său: ea poate conduce la două mesaje total diferite, chiar contradictorii. Se poate înțelege că afirmațiile în discuție (acuzațiile) sînt mincinoase, sau cel puțin parțiale, incomplete - pentru că evită, cu intenție, adevărul. Presiunea contextului lingvistic și extralingvistic (informațiile despre autor, personaj, situație) deschide însă o altă cale de interpretare, coerentă cu atitudinea favorabilă față de persoana de care textul vorbește: afirmațiile evocate sînt, în acest caz, profund adevărate - pentru că ele conțin un adevăr indiscutabil, neobservat de privirile superficiale. Primul sens al verbului *a ascunde* e cel curent, explicat în DEX ca "a face să nu fie

cunoscut, știut, înțeles de alții; a tăinui"; el aduce adesea în interpretare o conotație negativă. Cel de-al doilea sens (din cea de-a doua interpretare posibilă) nu apare - în mod destul de surprinzător - în DEX; îl găsim totuși în dicționarul academic condus de S. Pușcariu (DLR), ca nuanță de sens secundar: "a cuprinde în sine ceva ce nu e lesne vizibil". Conotațiile sale sînt mai curînd pozitive, asociate ideii de valoare.

Pentru primul sens al verbului *a ascunde* ("Ion ascunde banii") e fundamentală ideea de *intenție*: verbul descrie un act al cărui agent tipic e cel uman; extinderile semantice se produc prin substituția agentului. În cel de-al doilea sens ("Munții ascund comori", "Cuvîntul ascunde o capcană"), intenționalitatea a dispărut; verbul descrie o stare iar subiectul său e un obiect concret sau abstract. Enunțul (simplificat) "Afirmațiile lui ascund adevărul" înseamnă așadar: a) (cînd "afirmațiile" sînt folosite metonimic) că autorul lor ascunde, cu intenție, adevărul; b) (cînd "afirmațiile" sînt obiectualizate, iar "ascunde" are sens static, descriptiv) că afirmațiile dețin un adevăr profund. Verbul *a ascunde* permite deci un caz extrem de ambiguitate involuntară: vorbitorul ajunge să spună contrariul a ceea ce intenționează.

Exilul literar românesc

EXILUL e o constantă tematică a literaturii din toate timpurile și o circumstanță existențială pentru numeroși scriitori. Ales ori intrus, acesta le marchează profund nu numai biografia ci și creația, pătimirile exilului nu sînt de neglijat atunci cînd studiem literatura rezultată astfel. Rațiunile ultime ale exilatului pot atinge nivelul ontologic, dar cauzele care îi determină actul rămîn de natură istorică. Din perspectivă teologică ne putem considera cu toții exilați după Cădere sau după Răstignire și însuși trupul nostru nu e altceva decît un loc al exilului. Părăsirea unei țări ori sentimentul de ostracizare resimțit înăuntrul granițelor ei se datorează însă unor condiții social-politice.

Așezate în calea tuturor migrațiilor și invaziilor, teritoriile locuite astăzi de români au cunoscut fenomenul *bejeniei*, un fel de exil parțial și temporar, o retragere înăuntrul țării, înspre munți și păduri. Mai înainte încă, aceleași teritorii au intrat în istorie ca spațiu al exilului prin Ovidiu și opera sa pontică. Mult mai tîrziu, în secolul nostru, un scriitor originar de pe aceste meleaguri, el însuși exilat, Vintilă Horia, va face din Ovidiu un personaj paradigmatic și va scrie o carte memorabilă intitulată *Dumnezeu s-a născut în exil*.

Exilul reprezintă o temă de reflecție familiară scriitorilor români, începînd cu cei romantici care sînt alungați de absolutismul medieval al dominației străine și terminînd cu victimele totalitarismului comunist. Între aceste două limite înregistrăm o perioadă de relativă libertate a aleeerii, cînd plecarea din țară se explica prin apartenența la aristocrația europeană sau pur și simplu din dorința de afirmare pe plan european. Dacă exilul esențial este unul, formele exilului istoric sînt nenumărate, iar mobilurile lui greu reducibile.

O schimbare esențială are însă loc în epoca postbelică și ea trebuie subliniată ca atare. Brațul secular de pretutindeni și din toate timpurile a știut să lovească astfel încît supușii să-l respecte de frică. Deși e un produs al modernității, regimul stalinist a excelat însă printr-o asemenea imaginație a terorii încît, pe lîngă înăsprirea modurilor vechi, binecunoscute de represiune, a inventat alte diabolice suplicii. Amintirile din închisoare ale scriitorilor și intelectualilor români stau mărturie. Fenomenul "Pitești" e doar un exemplu. Teroarea internă a fost atît de mare în anii '50 și a reînceput să crească în anii '80 (fără să atingă însă nici o clipă nivelul din deceniul al șaptelea), încît plecarea din țară a ajuns să fie resimțită ca o scăpare, ca o eliberare. Nu catastrofă, ci ieșire din catastrofă, nu blestem, ci binecuvîntare. Cu cît mizeria vieții de zi cu zi devenea mai insuportabilă, cu cît izolarea țării era mai strictă, cu atît exilul apărea ca un privilegiu, nu ca o pedeapsă. Oricum el n-a fost acordat decît în chip excepțional unor dizidenți periculoși, precum Paul Goma sau Dorin Tudoran.

Exilați au fost în toate epocile, dar regimurile totalitare moderne au provocat un tip special de exil rîvnit ca un refugiu. În comparație cu teroarea și penuria generală din interior, vicisitudinile exilului apăreau ca binefaceri. Iar Occidentul ca "pămînt al făgăduinței". Așa se explică părăsirea țării prin toate mijloacele legale și ilegale (extrem de riscante) de către tot mai mulți cetățeni români. Putem vorbi chiar în anii '80 de un adevărat exod al românilor în Occident.

Desigur că pentru intelectuali și artiști, exilul a însemnat în primul rînd un capăt pus duplicității, limbajului dublu,

schizofreniei induse în societatea socialistă reală. Și, din acest punct de vedere, părăsirea țării a însemnat pentru ei nu atît o despărțire, cît o regăsire de sine. Dar atît ei cît și alții, care au dramatizat mai puțin decizia de a fugi sau de a rămîne în Occident, au fost obligați să adopte o soluție fără întoarcere. Oricine, român fiind, alegea exilul, îl alegea în perpetuitate, știa că ruptura cu țara era una definitivă, că nu se va mai putea întoarce în România ca român, ci numai după ce va fi trecut prin filtrele severe ale altei cetățenii. Cei plecați erau considerați, din punct de vedere oficial, dispăruți: ei continuau să trăiască numai pentru familiile lor și pentru puținii prieteni care acceptau să și-i asume. Statul român socialist i-a tratat tot timpul pe cei din exil ca pe niște dușmani potențiali, nicidecum ca pe niște compatrioți, a încercat mereu să infiltreze colonile românești din Occident cu agenți provocatori spre a semăna suspiciune și a descărja orice reacție de opoziție coerentă. În același interval, regimurile similare de la Budapesta sau Varșovia au știut să poarte un dialog inteligent cu emigrația respectivă și să descopere o convergență națională pe deasupra diferențelor doctrinare și opoziției polițice.

Nu trebuie să uităm că decizia de a pleca - precum și aceea de a rămîne în țară - se lua pe fundalul convingerii unanime că totalitarismul comunist e dat și pentru totdeauna sau, oricum, pentru durată vieții noastre. Faptul însuși că exilul era unul fără întoarcere i-a blocat pe mulți români înăuntrul frontierelor, i-a făcut să accepte să trăiască într-un fel de exil interior care și-a avut și el infernul lui. Cei care au plecat trebuie să se gîndească, la rîndul lor, la această lipsă de speranță ale cărei victime au fost - în alt fel - ei înșiși plecînd.

NU ȘTIU dacă Franța a fost țara care a primit numărul cel mai mare de exilați români, dar este sigur că acolo aceștia s-au adaptat și integrează mai ușor decît în alte locuri, afinitățile culturale și lingvistice jucînd aici un rol capital. Încă mai sigur este faptul că scriitorii, oamenii de litere, artiștii români au ales cu precădere Franța drept țară a refugului lor politic și spiritual. Numai scriitorii stabiliți acolo sînt în număr de peste 60, majoritatea provenind din ultimul val de emigrare al anilor '80.

Exilul literar românesc în Franța contemporană e departe de a fi omogen din punct de vedere al realizării profesionale, ca și al raportării la țara de origine, pe de o parte, la aceea de adopțiune, pe de altă parte.

Chiar și în cazul emigrației din anii '40, diferențele persistă de la o personalitate la alta. E destul să ne gîndim la Mircea Eliade și la Emil Cioran, de exemplu, sau la Eugen Ionescu, despre care nu s-ar putea spune că s-a simțit în Franța un exilat. M. Eliade a păstrat pînă la sfîrșitul vieții nostalgia României și n-a scris nici o pagină din opera sa literară în altă limbă decît în românește. Cioran dimpotrivă s-a dezis de românește și a refuzat programatic să mai utilizeze limba maternă cufundîndu-se în subtilitățile francezei pe care a ajuns s-o mînuiască în scrisul său cu dexteritatea unui artist.

Unii dintre scriitorii români refugiați în Franța după război vor continua să scrie în românește, lăsîndu-se apoi traduși în franceză. E cazul lui Paul Goma, al lui Bujor Nedelcovici. Temei, ca și referințele lor, sînt românești. Astăzi, ca și în trecut, există deci, o literatură română care se scrie la Paris. O literatură *de-plasată*, după cum există și o literatură scrisă tot de autori

români dar în limba franceză și, prin urmare, adresată unui public francez sau francofon. Cu alte cuvinte, o literatură franceză care ar trebui să fie tratată ca atare, adică luată în serios de critica și de istoria literară franceză, ceea ce nu s-a se întîmplă, din păcate. O asemenea literatură aparține de drept patrimoniului literar francez și vine să se adauge unui lung șir al contribuțiilor românești la acest patrimoniu. După Panait Istrati sau Martha Bibescu, după Emil Cioran, iată-i pe Petru Dumitriu sau pe Dumitru Țepeneag și publicînd direct în limba franceză.

Cred că problema raporturilor scriitorilor români cu limba franceză merită o atenție specială. În 1922, în prefața la volumul său intitulat *Imagini și cărți din Franța*, B. Fundoianu vorbea de "bilingvitatea clasei suprapuse" din România și vedea în ea o cauză a "simbiozei" între literatura română și literatura franceză, mai exact, o cauză a "parazitismului" celei dinții. Nu-i acum momentul să amendăm o astfel de apreciere exagerată pe care am invocat-o numai spre a arăta că despre consecințele bilingvismului româno-francez se-a vorbit de multă vreme la noi. Ceea ce n-a interesat acum este însă bilingvismul scriitorii, capacitatea unui autor de a produce opere în ambele limbi.

Este aici o busculare a organicității firești, o conștientizare suplimentară și, nu o dată, o sfișiere ale cărei ecouri pot fi resimțite în ambele direcții, adică în mînuirea fiecăreia dintre cele două limbi, dar mai cu seamă în limba de adopțiune. Efecte deconstructive, înnoitoare. "Luciditatea diabolică" a lui Eugen Ionescu (termenul însuși îi aparține și se referă la clarviziunea oferită de exil) care-l face să descopere lipsa de sens a existenței în lipsa de semnificații a limbajului nu are nici o legătură cu experiența bilingvismului său?

Cu atît mai mult trecerea de la o limbă la alta este pentru un scriitor una dificilă, chinuitoare, o încercare a caracterului și a talentului, în același timp. Căci distanța de la utilizarea în instrumentală a unei limbi la utilizarea ei artistică este imensă, uneori insurmontabilă. Pentru un scriitor, esența exilului constă în pierderea limbii.

Vorbeam a desăpărte situația într-un fel paradoxal a exilaților provenind din țările socialiste și îndeosebi din România ultimului deceniu - asupra cărora plutea bănuiala că și-au părăsit țara de origine pentru a duce o viață mai ferită de griji, o viață mai bună. Dincolo de libertatea condiționată, decalajul dintre nivelul de trai în Est și-n Vest era atît de mare încît exilului i s-a răpit, de fapt, noblețea, marea, tragedia. Excepție făceau numai figurile - rare și ele - ale dizidenților autentici, expulzați, nu doar expatriați. Fără îndoială, fiecare exilat a avut experiența lui, suferințele lui. Dar încercările scriitorilor, lupta lor cu limba de adopțiune, izbînzile și eșecurile lor au contribuit la recuștigarea demnității condiției înșeși de exilat.

Dramatistul trecerii de la o limbă la alta este admirabil surprins de Dumitru Țepeneag în cartea sa care începe în românește și sfîrșește în franțuzește, o carte simbolic intitulată *Cuvîntul nisiparniță*. Iar ironia mușcătoare a autorului nu face decît să intensifice acest dramatism. Întrebarea este dacă această curgere dintr-o limbă în alta atrage după sine și un transfer de personalitate. Se transformă scriitorul - care se joacă și se lasă jucat de cuvinte - și, dacă se transformă, ce este el, nisiparnița sau nisi - pul? Țepeneag are, bineînțeles, buna intuiție de a nu oferi răspunsuri clare acestor întrebări.

Dar exemplul cel mai instructiv în ce privește drama renunțării la limba maternă

il oferă, probabil, Emil Cioran. Cu spirit juvenil, dar și filosofic, acesta a înțeles decizia sa de a nu se mai întoarce în România pînă la ultima consecință, aceea de a se considera exilat din toate patriile posibile. Mai mult, înțelege să facă din fiecare clipă trăită un exil, o damnare și un refuz. Va scrie chiar despre "inconveniența de a te fi născut". A rămas în Franța și a adoptat limba franceză în chip exclusiv, adică a refuzat să mai scrie și chiar să mai vorbească românește. Unui tînar intelectual român stabilit la Paris îi dă sfatul să renunțe cu totul la limba română pe care, mărturisește el însuși, o simte după atîta vreme crescînd în continuare în el "ca o buruiană". Bîntuit de apartenența la românită ca de un "dezastru", ca de o "lepră", Cioran se supune unui exercițiu de de-românizare radicală: dorința lui pare a fi aceea de a ieși definitiv din chiar timpul etnic românesc.

Și totuși, în ciuda unor asemenea afirmații sau, mai exact, negații spectaculoase, în ciuda voinței și conștiinței autorului, românitățile rămîne pentru el o obsesie irepresibilă. Limba română însăși, împinsă în straturile cele mai de jos, spre a nu spune în substraturile ființei, își face o reapăare vindicativă prin automatismul vîrstei, bolii și al memoriei involutare. Bătrîn și bolnav, Cioran nu mai vorbește, nu mai poate vorbi - ne spun vizitatorii lui de astăzi - decît românește. Renegarea limbii română îl vorbește pe cel care a refuzat atîta vreme s-o vorbească și s-o scrie.

Cultivarea absurdului și a iraționalului ar putea fi considerată la Cioran, dar și la alți exilați de origine română, precum Benjamin Fondane, drept consecință a exilului, a unui exil istoric resimțit ca metafizic? Putem vedea în iraționalismul unor gînditori sau poeți de origine română stabiliți în Franța o expresie - inconștientă și, în orice caz, nerecunoscută ca atare - a unei nostalgii românești? (Deși, e bine să precizăm că polemica autorilor români vizează excesele raționalismului și nicidecum o societate întemeiată pe valorile acestuia). Căci, în ciuda unor înrudiri spirituale și lingvistice, o opoziție rămîne extrem clar conturată și conștientizată la toți autorii români de expresie franceză: în comparație cu româna, franceza le apare ca o limbă augustă în capacitatea ei de generalizare și abstragere, ca un idiom pur, eliberat de aderențele concrete ale lucrurilor. Ca și cultura pe care o fondează, limba franceză e una rațională, raționalizată, riguroasă, în care libertățile și favorizate sugeroase ale românei sînt de neimaginat. Panait Istrati, de exemplu, se simte un "cambrioleur" în casa acestei limbi nobile, nu se poate dezbăra, scriind franțuzește, de sentimentul unei intruziuni forțate.

În același timp, adoptarea francezei a însemnat pentru unii scriitori români o șansă de a depăși izolarea lingvistică la care altfel erau condamnați, o șansă de a se face cunoscuți pe plan universal. Iar reușita celor mai buni dintre ei este o reconfortare pentru spiritul românesc și o consolare pentru atîtea alte valori autohtone care au rămas necunoscute Europei și lumii.

Prezența scriitorilor de limbă franceză și a exilului românesc în genere - ridică și o problemă de identitate, mai exact, de identitate răsfrîntă, cu alte cuvinte, de imagologie. Prin intermediul celor din exil - și al artiștilor în primul rînd - putem vedea nu cine sîntem, dar ce reprezentăm în ochii altora. Rămîne doar să prezentăm - și să vrem (!) - să interpretăm cum trebuie această imagine.

Mircea Eliade inedit:

Scrisori către Alexandru Vona

Aceste trei scrisori ale lui Mircea Eliade ilustrează nașterea unei prietenii ce dură din martie 1948 pînă la sfîrșitul vieții sale.

Prima scrisoare. Caricaturala expresie a unei disperări nejustificate, incidentul nor - uitarea unei invitații - provocînd recunoașterea gogoliană a unui potop de bate imaginare. Exercițiu de stil care anunță unele dintre personajele nuvelor din decada viitoare, dar conține și fine autoironizări: "scriu un roman și te rog creșterea absolută - să nu ne audă Sorbona" și "Dacă poți să mă ierți e semn ales - începi strălucitor cariera de Boddhisattva!"

A doua scrisoare. Maestrul a terminat partea întâi din *Noaptea de Sânziene*. Se presează - cu cîtă neliniște și modestie - tînărului său prieten ca să-l roage să scaneze textul cu ochiul criticului și nu al prietenului. Continuă să se preocupe de soarta romanului *Ferestrele zidite* și a unui volum de nuvele, prilej pentru un așteptat tablou al unui anumit mediu literar din exilul românesc.

A treia scrisoare. Acum tonul e al unei vechi prietenii. Aceeași dorință de a promova și susține moralul scăzut al destinatarului. Kanterș îi vorbește de un text dificil și necomercial. Roger Caillois și toți ceilalți fuseseră favorabili cărții. Ca André Bey, a cărui propunere de publicare "à demi compte d'auteur" va fi respinsă. Subtil amestec de amicală maliție și gravitate în fraza ce încheie scrisoarea:

Alexandru Vona

29-30 Noembrie 1949

Dragă Domnule Vona,

Cuprins de remușcări, mă apuc să-ți scriu acum, cînd a trecut mult de miezul nopții și orice mijloc de a te atinge direct nu este interzis. Sunt cîteva zile cînd am recitat biletul d-tale și am simțit că m-am făcut vinovat de o culpă învinovățată în inedită în catastrofa mea infernală: că a moșiciei, agravată de tînjeală, de neputință și deznădejde. Căci dacă ți-aș fi scris și așa fi încercat să mă scuș măcar din iminețea următoare nevredniciei mele, încă aș fi putut nădăjdui într-un răspuns! Dar am lăsat să treacă și să treacă cîteva zile, paralizat de propria pierdere a nădejzii. Îmi spuneam că nu mai e nimic de făcut, că prea am fost bătrîn! Și asta, eu însumi, mie însumi, care am învățat, uneori pe propria mea experiență, că singurul păcat care sigur nu poate fi iertat este păcatul împotriva nădejzii (la limită - sinuciderea).

S-a întîmplat că nu eram în Paris la momentul d-tale invitații. (Duc un secret care n-are nici măcar titlu de a camufla îndeletnicirea mea actuală: scriu un roman!... Și te rog, distincție absolută - să nu ne audă Sorbona!). Cîteva zile în urmă, scriisem scrisoarea d-tale și uitasem să o dau. Apoi au urmat toate celelalte: tînjeala, amnezia. Dacă mă gândesc, e semn ales: îți începi strălucita cariera de Boddhisattva!...

Omagiul D-nei și D-tale aceeași și mai poți s-o crezi?! sinceră prietenie.

Mircea Eliade

Hotel Excelsior.
3 Februarie 1952

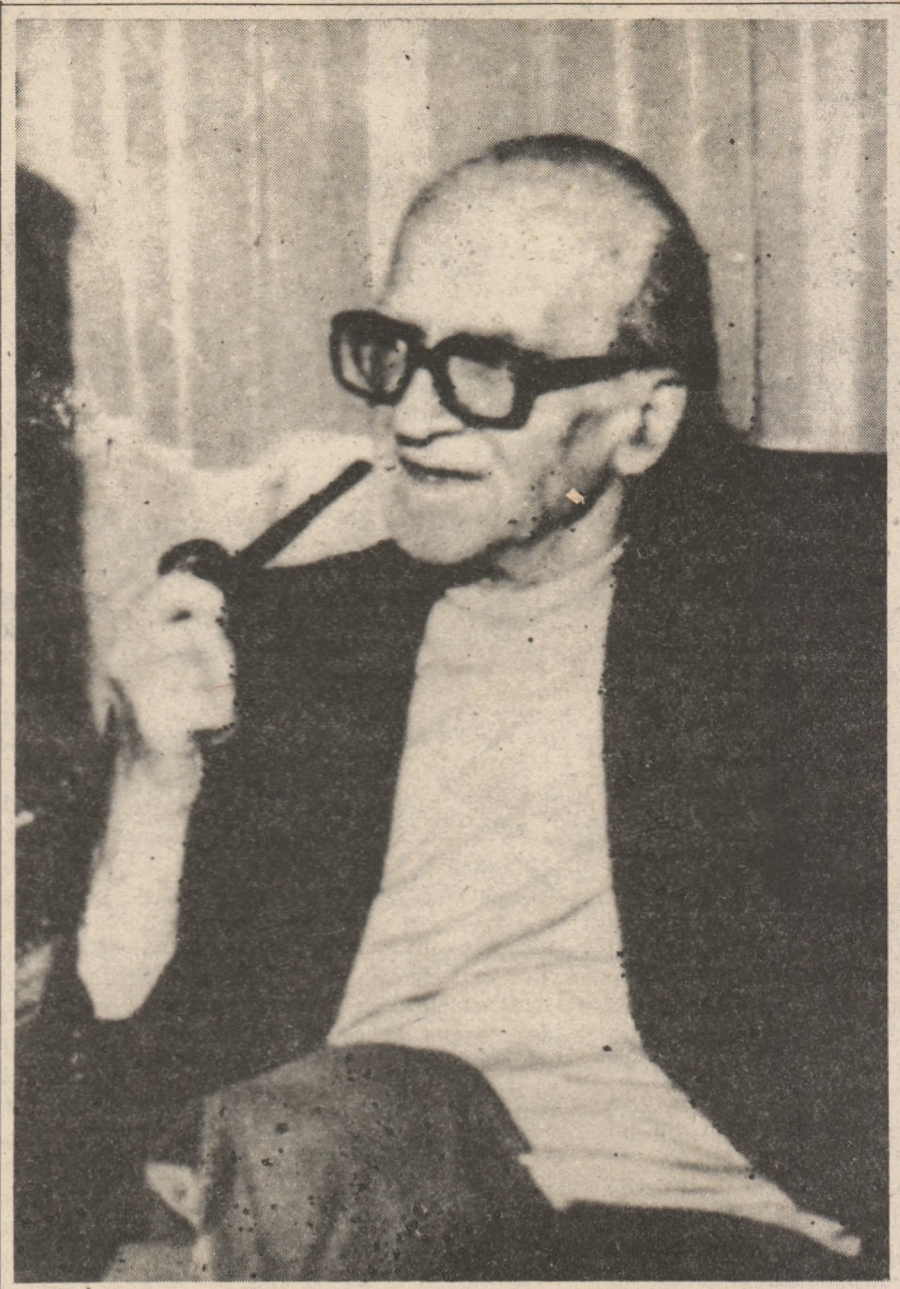
Dragă Vona,

Probabil că n-ai să ne crezi, dar ne gândim aici la D-ta; adesea, și chiar te adesea (dacă se poate spune așa). Ți-aș fi scris mai de mult, dar nu am, așa fi vrut să-ți dau măcar o veste bună. De-abia ieri am terminat partea I-a a romanului și Christinel, care a dactilografiat pînă acum peste 200 de pagini și mai are încă 100-120, ne-a promis că manuscrisul va fi gata pe la 15 ale lunii aces-

cea dată vei primi un exemplar trimis prin poștă recomandată, pe care am să te rog să-l citești cu ochiul criticului, iar nu al prietenului. M-am gândit mai de mult să-ți trimit un fragment, dar cum primele zece pagini ale romanului nu sunt încă dactilografiate, pentru că nu mă mulțumesc (sper să le refac zilele acestea), am renunțat. Din multe și multe motive prefer să citești partea I-a întregă.

În afară de aceasta, absolut nici o noutate. Timpul nu prea e faimos, stăm acasă și lucrăm. În șase săptămîni, am fost o dată la Menton și altă dată la Nisa. Sunt totuși mulțumit că am liniște. Începînd din Martie, reintru în ciclul infernal al "conferințelor științifice" etc. etc. Mă îngrozesc (din nenorocire, trăiesc din astea!). Nici o veste de la Spaltmann; am auzit, doar, că nu-și mai poate mișca mîna dreaptă, și că scrie uneori, cu un deget, cîteva rînduri, la mașină. Dacă n-ai primit, încă, manuscrisul, roagă-l să ți-l trimită. Adresa: Dorotheenstrasse 141, Bonn.

În privința volumului d-tale de nuvele, acceptat deja în colecția "Cartea Pribegiei" (îți voi da la Paris *Iphigenia* mea, apărută în aceeași colecție), m-am pus din nou pe gânduri: dacă ediția franceză a romanului va întîrzia încă, poate că ar fi bine să publici originalul românesc, în locul nuvelor. Încă nu știu ce-aș putea să-ți spun. *Lina* m-a derutat; este un text dificil, care mi-a fost accesibil abia la a doua lectură, și pe care am început să-l gust începînd cu a treia. Dar mă gândesc la eventualii lectori ai "Cărții Pribegiei": majoritatea pășuniști (în cel mai bun caz!), dacă nu agramați, patrioți activiști sau români-americani care găsesc că *Ion* "ar fi bun dacă ar fi mai ușor de înțeles". Asta e realitatea. Pe de altă parte, *acesta* este felul d-tale de a scrie și de a prezenta lumea d-tale, care e tot o lume românească, pe care nimeni altul n-a văzut-o așa de bine ca d-ta. În pofida pașaportului, d-ta ești și rămâi scriitor român, și *trebuie* să coexiști în "C.P." alături de pășuniști, foști și viitori legionari, detașați activiști, existențialiști și toți ceilalți care (vai!) vor mai veni - căci *aceasta* este literatura românească din exil. (Alta - "n-are maica, că ți-ar da!..."). Vom mai sta de vorbă. Mă gândesc că *Lina*, bine tradusă, ar putea apărea în revista *Roman*. O cunoști? Are cele mai bune

lucruri de proză -- în special streine - care s-au tipărit în Franța. Ai putea să le trimiți două nuvele, "de încercare". E o revistă lansată, și cititorii ei - poate cei mai buni, și nu numai din Franța. - Sper să mă reîntorc la Paris la începutul lui Martie. Dar îți voi trimite, mai înainte, romanul. Salutări prietenești lui Geo - și omagii familiei. Christinel și cu mine îți strîngem mîna cu prietenie.

Mircea Eliade

Täsch bei Zermatt
15 August 1955

Dragă Vona,

Ne-a părut foarte rău că n-ai fost cu noi. Ca niciodată, timpul s-a păstrat neobișnuit de frumos. Au fost zile fără nici un nor. Am urcat la Pronergrat, dar nu mai departe, pentru că suntem amîndoi în pantofi de vară. Și-apoi s-a mai întîmplat ceva. Scriisem, pe jumătate, o nuvelă la Ascona și am terminat-o aici. Iar după ce-am terminat-o, mi s-a făcut să scriu încă una, *Pe strada Mântuleasa...*, și, pe măsură ce scriam, se lungea, așa că, la ora actuală, amenință să devină un mic roman. Astfel s-a întîmplat că în loc să colindăm pe munți, eu scriam - iar Christinel citea, la soare, *Port Royal* al lui Sainte-Beuve. Mai rămînem aici doar o săptămână, și ne pare rău. Căci aveam liniște, eram feriți de

turiștii mondani - și aveam totuși ghetarii în fața ferestrei noastre. N-aș sta la Zermatt - dar am prins mare slăbiciune pentru Täsch.

În ce privește răspunsul lui Kanterș, cred că trebuie să renunți la gândul de a fi editat. Cartea D-tale are un destin curios, de carte fermecată, și trebuie, acum, să faci efortul s-o editezi singur. Poate că soluția pe care ți-a propus-o A. Bay (? așa îl cheamă?) e totuși bună. Nu mă îndoiesc că romanul D-tale va avea succes - începînd cu succesul de critică. Adu-ți aminte opiniile lui R. Caillois și toți ceilalți. Iar după succesul de critică, va urma snobismul și, în cele din urmă, succesul la adevărații cititori. Cu farmecele și destinele nu poți lupta singur - mai ales că ești inginer, și nu prea ieși în serios lucrurile acestea grave...

Între 23-30 August, vom fi la Casa Tamaro, Ascona. La 1 Sept., la Paris, în rue de la Tour. Christinel vă trimite salutări prietenești la amîndoi. Sărută mîinile Ermiei și te îmbrățișează și pe D-ta al vostru

Mircea Eliade

Dragă Vona,
Nu s-a putut face nimic din ce ai scris în scrisoare. Ce mi-ai promis, am
putut să păstrez rezoluția de frumusețe. Ai fost în țară pentru
noi. Am urcat la Pronergrat, dar nu mai departe, pentru că suntem
amîndoi în pantofi de vară. Și-apoi s-a mai întîmplat ceva. Scriisem,
pe jumătate, o nuvelă la Ascona și am terminat-o aici. Iar după ce-am
terminat-o, mi s-a făcut să scriu încă una, *Pe strada Mântuleasa...*, și,
pe măsură ce scriam, se lungea, așa că, la ora actuală, amenință să devină
un mic roman. Astfel s-a întîmplat că în loc să colindăm pe munți, eu
scriam - iar Christinel citea, la soare, *Port Royal* al lui Sainte-Beuve. Mai
rămînem aici doar o săptămână, și ne pare rău. Căci aveam liniște,
eram feriți de turiștii mondani - și aveam totuși ghetarii în fața ferestrei
noastre. N-aș sta la Zermatt - dar am prins mare slăbiciune pentru
Täsch.

MARTIE 1986. Cred că am mai scris la un moment dat, ce rău îmi face *Balada* lui Ciprian Porumbescu: ascultarea acestei piese pentru vioară mă sufocă, mă exasperează. Mi se părea că melodia, de o suferință insuportabilă, este cauza. Acum știu, nu dulcea suferință (romantică) este cauza - mai curînd răul de acest *destin mioritic* național, această jale pe care o tot tîrîm după noi; dibla asta, vioara de care ne sprijinim bărbia și, cu ochii închiși, ne tot lamentăm de vreun secol, modern și iar miser, și nimic nu facem. Nu știu de ce, *Balada* lui Ciprian Porumbescu nu mă impresionează - nu numai - mă și chinuiește, mă revoltă, mă asmută!... Dar oficialii au bătut șleaul tradiției pînă l-au făcut șanț de apărare (zid chinezesc, invers); au repetat și tot repetă *Miorița* și spațiul sfînt, și toate celelalte - și profanează totul, prin repetarea continuă, prin «actualizarea» forțată. În timp ce lumea merge înainte, în drumul ei, noi ne mai și baricadăm în fundătură; și din tradiție nu luăm spiritul, rațiunea - nu recuperăm ideile, opera marilor oameni de cultură din sec. XX, dintre cele două războaie măcar, ci ne întoarcem mai ales la pașoptiști sau pe acolo - la o anume tradiție, mereu la primii pași ai istoriei moderne - măreți, sigur, dar ridicol să-i tot bați pe loc, să-i tot invocă/evoci!

Nu știu de ce mă gîtuie, mă sufocă, mă revoltă și mă îneacă în dulcele suferind, această «baladă», dar mi se pare și ea un drog, un drog care ne minte și ne adoarme în eternă jale, cînd ar trebui să ne trezim și să o luăm măcar de pe la anul 1940 înainte.

Da, nu mai suport *Balada* lui Ciprian Porumbescu, nici corurile lui I. Chirescu, pe versurile lui Eminescu. Disperarea dulce romanțioasă, saturarea de suferință tradițională, istoria asta doldora de durere dulceag-sublîmă, mi-e rău și mi-e greață cînd ascult, iar și iar; pentru că toată ziua și în fiecare zi, ni se dă otrava, pînă la saturație și pînă dincolo... Am devenit, domnilor, imună la toate excesele: cauze sfinte, idealuri și iar idealuri post-pașoptiste, naționaliste, măret

idealiste - am ajuns de mult la credința nici unui idealism, mi-e lehamite de sentimentele astea grav-patriotice, totdeauna simt, în spatele acestora, contemporaneitatea patriotică-nenorocită și lanțul civil-militar care blochează Calea Victoriei, la orele cînd trece dictatorul.

SUS, SUS, un stol de păsări negre, poate corbii lui Bacovia, ai lui Tradem... Îi urmăresc neliniștită, nu știu de ce îmi par cobitoare. Așa cum nu știu de ce mă întristează totdeauna, muzica de promenadă, fanfara, care nu m-a «distrat» niciodată, care mi-a evocat doar convoaiele funebre, prin *mahalali*, prin provincii.

Rezonanța fanfarelor - aceeași - la Câmpulung Muscel - sau la Neptun-Mangalia sau la Paris, da, la Paris, într-o răspîntie pe Boul'-S'. Mich'... N-am să înțeleg niciodată, de unde durerea, âversiunea, nostalgia sufocantă, ura plîngînd de milă, greața și sentimentalismul, laolaltă, cînd sunt silită să ascult, spre distracție, fanfara de sîmbăta-duminică...

Și iar zic, invocîndu-te: - Blagoslovește-mă, palmuiește-mă, Nastasia Cutare, am obosit să lupt, să urăsc, să poleiesc; am obosit să fiu - nu mai simt decît oboseala și moartea și nemurirea, și rîd cu gingiile goale, sîngerînde, adîncite de paradontoză - rîd! Amintindu-mi, zicînd, înduioșîndu-mă, urînd și iar poleind - și iar...

28 MARTIE '86. Mă gîndeam că suntem un popor apolitic, fără porniri belicoase, revoluționare, fără măcar dorința schimbărilor, dărîmărilor. (Pînă și proverbele, versurile-maxime întăresc acest fel de a gîndi: «Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor» sau «Capul ce se pleacă, sabia nu-l taie...»). De aici, răbdarea, acceptarea apatică, metafizica timpului (care la noi este *vreme*); acest ritm care iese din ritmul lumii, i se susține; refuz sau filozofie sau lene, sau din toate laolaltă. De aici, halul în care am ajuns astăzi. Cred că niciunde, în Europa de azi, nu mai este aplaudat,

FLORENTA ALBU

ZIDUL MARTOR

(Pagini de jurnal)

cu atîta neroadă supușenie (dar și cu un fel de viclenie care se crede inteligentă și nu este decît adaptare jalnică) - niciunde nu ar fi prins rădăcini o asemenea dictatură-dinastie de nebuni și troglodiți.

Deșănțarea puterii e atît de mare, mizeria noastră materială și morală atît de totale, încît nu poți înțelege, cu mintea lucidă, cu oarecare respect pe care îl mai ai pentru ai tăi (iată-i în jur, mișunînd, viermuind, aranjîndu-se cît de cît să reziste, să găsească locuri mai călduțe măcar o vreme: «fă-te frate cu dracu', pînă treci puștea» - alt proverb); și nu poți găsi altă scuză, altă explicație decît aceea că românii sunt un popor apolitic - laș, blînd, resemnat, fatalist-răbdător.

Haiducii cîntați de baladele populare nu erau luptători, capi politici, nu dărîmau stăpîniri; cred că făceau mai curînd legenda istoriei, decît istorie; iar domnii țării, în secolele mai apropiate, au fost rareori români (greci levantini).

Nu cred că Ștefan cel Mare, lupînd cu turcii, ar fi zis că face politică; ar fi spus, și pe drept, că apără Moldova și aceasta era Istorie, nu politică.

Politica a început, la noi, poate cu olteanul Mihai Viteazul; aceasta, cu tot ce a decurs de aici: lupte, victorii, alianțe, unire, trădări, legarea țaranului de pămînt - toate au fost «pohta ce-au pohtit» - orgoliu, fler, bărbăție inteligentă, știința riscului și a politichiilor. În epoca aceea cred că se născuse și la noi, politicianul. Politica.

16 APRILIE '86. De cînd tot trebuie să merg la spitalul *Caritas*, să traversez maidanul demolărilor, mai găsind ceva din orașul patriarhal: resturi de grădini, copaci bătrîni, case de chirpici care au fost ascunse privirilor, prin afunduri de curți; de cînd încerc să-mi imaginez orașul betonat, aliniat, cînd totul va fi sfîrșit: blocurile-remiză cenușii, aliniate, «figurile» de cimitir urban! Traversez tot acest maidan de moloz, nu mai știu pe unde au fost strada Căuzași și casa Ligiei, unde a murit Per Olof; nu mai recunosc locurile decît după două biserici și două sinagogi, la fel de pierdute în pustiul istoric, așteptîndu-și aceeași osîndă.

Din această culme de maidan - răspîntia unde se întâlneau Căile Văcărești și Dudești, priveliștea spre vechiul oraș este teribilă, sfîșietoare. Din acest loc al bisericii Olteni, rămasă stingheră, se văd, domină, anatemizează (dar, Doamne, cu cîtă blîndețe ortodox-balcanică!): Mănăstirea Radu Vodă, Patriarhia, bisericile Sf. Nicolaie, Sfînta Vineri, Domnița Bălașa...

Turle, mereu altele, deosebite, frumoase, repetîndu-se în nerepetare, într-o fantezie fără istov. Ele par nuclee care au încheșat, care au ținut

strîns orașul. Și le vor ascunde, le vor «dosi», vor trage ziduri înalte, urîte, să le acopere - sau le vor face una cu pămîntul. Și clopotele se vor auzi de undeva, de sub chirpici - pentru că praful și pulberea au să rămîna aici, oricît ne vom zidi; clopotele vechi de bronz, de aramă, din aliaje armonioase, vor bate încă, prin betonul ieftin și ce rezonanță vor avea!

Și călătorînd iar și iar, cu tramvaiul 19, printr-un cîmp arat - și undeva, în dreapta, cum mergi spre Balta Albă, nu știu ce biserică sortită demolării, stînd singură, în mijlocul unei arături proaspete - ea și pămîntul singuri, vorbindu-și iar, într-o intimitate de sfîrșit; și tot orizontul de turle, jur împrejur - și bețivii și cîinii orașului - cîinii demolați, cum ai spune «proprietari demolați», bețivi și cîini rătăcind de colo-colo, printre dărîmături (sau încăpînd sub roți) - și văzînd nebunii - mai ales nebunele orașului (și nebuna de la Piața Rosetti care ține discursuri), dar mai ales văzînd-o pe aceea din tramvaiul 19: tot făcea semne cu mîna, mereu mereu, cum să spun că părea chiar un robot programat să facă semne de adio sau huo, în trecerea tramvaiului printre cîinii, bețivii, resturile orașului? Și acestea - aceștia se vor întoarce mîine, în visele noastre urbane, vor fi vedeniile noastre, printre turle mutate, ascunse, demolate - nedemolate - tot una, totul e haos, pîngărire, haos, Anno Domini, 1986.

APRILIE '86. Azi și ieri și răs-alaltă-ieri ședințe, politica a ajuns să mă sufoce, nu mai suport dădăceala, îmbuibarea cu citate, cretinizarea cu program, idiotenia asta numită «revoluționar de profesie». E tot ce a produs comunismul: revoluționari și teroriști de profesie. Îmbuibarea cu politică are efect invers - greața, lehamitea continuă - aceea care mă încerca azi, la altă ședință festivă. Și ei, toți, toată floarea proletcultă, toți bătrînii foști și foștii, reînviînd din propria lor cenușă, ca săltați de un nou elan revoluționar; și alții, mai tineri, zeloși, încercînd să urce măcar prin politică, dacă prin scris nu sunt în stare. Și ce ar zice ei, cum ar căsca ochii, cum ar grohăi de indignare, dacă m-aș ridica frumos, calm, neapărat cu sînge rece și calm le-aș spune că deteșt politica asta, religie, *cultul nulității* din ultimii ani; că nu sunt decît un poet-martor nenorocit, la sfîrșit de veac de București, prea sătul de realitate; că trăiesc această singură realitate: a orașului-maidan, a țării-fundătură, a istoriei batjocorite de lașitatea, șmecheria, tembelismul, revoluționarismul ăsta grefat silit, pe un trunchi degenerat, bășcălios, păgubos, chiulangiu, învîrtit, țigănit, oricum și cum dă Dumnezeu...

Stimate Domnule Director,

Întrucît noua Asociație a Scriitorilor Profesioniști din România - ASPRO - și-a propus de la bun început să lucreze într-o deplină transparență, informîndu-și sistematic atît membrii cît și întreaga lume literară și publicul larg asupra acțiunilor sale, și întrucît considerăm că "România literară" este la această oră cel mai bun canal de informare a mediilor literare de la noi, vă rugăm să aveți generozitatea de a găzdui în paginile revistei Dumneavoastră următorul set de comunicate ASPRO.

Vă mulțumim,
Ion Bogdan Lefter
Președinte al ASPRO
27 septembrie 1994

COMUNICAT DE PRESĂ

Asociația Scriitorilor Profesioniști din România - ASPRO - anunță că a avut loc recent prima sa Adunare Generală de la fondare. Reuniunea s-a desfășurat pe 23 septembrie, la Satu Mare, în cadrul Zilelor Culturale PŌESIS '94, la a căror organizare ASPRO s-a asociat revistei săptămărene "Poesis". Adunarea Generală a fost informată în legătură cu încheierea formalităților de constituire a Asociației (dobîndirea statutului de persoană juridică prin hotărîre judecătorească, deschiderea unui cont în bancă etc.) și a rezolvat problemele acumulate între timp (cereri de aderare și de colaborare etc.). S-au discutat primele proiecte și investiții ASPRO, precum și poziția ASPRO în legătură cu noua "Lege privind timbrul literar, cinematografic, teatral, muzical, folcloric și al artelor plastice". S-a decis adoptarea unor puncte de vedere în legătură cu diverse subiecte de interes profesional, urmînd ca ele să facă obiectul unor analize și apoi al unor comunicate publice.

Cei cincizeci și patru de scriitori care au devenit cu acest prilej membri ai ASPRO sînt: Radu Andriescu, Iulian Boldea, Ștefan Borbely, A.I. Brumar, Mircea Cărtărescu, Magda Cărneci, Paul Cornea, Radu Croșu, Cornel Cotuțiu, Mihai Dragolea, Horia Dulvac, Ștefan Ion Ghilimescu, Vasile Gogea, Dina Hrenciuc, Artur Larion (Sofalvi), Soril Miavoe, Ion Manolescu, Ștefan Vida Marin, Adrian Marino, Oliv Mircea, Ioan Moldovan, Cornel Moraru, Ion Mureșan, Viorel Mureșan, Costache Olăreanu, Iustin Panța, Aurel Pantea, Al. Pintescu, Daniel Pișcu, Anamaria Pop, Vasile Popovici, Mircea Pora, Virgil Rațiu, Radu Sergiu Ruba, Ion Simuț, Nicolae Stan, Saviana Stănescu, Liviu Ioan Stoiciu, Ara Șeptilici, Traian Ștef, Vladimir Teșcanu, Ioan Tepelea, Radu G. Teșos, Radu Țuculescu, Doina Tudorovici, Lucian Vasiliu, Ioan Radu Văcărescu, Daniel Vighi, Ion Zubașcu, precum și Emilian Galai-cu-Păun din Basarabia, Sorin Alexandrescu și Jan Willem Bos din Olanda, Matei Vișniec din Franța, Marius Daniel Popescu din Elveția.

A fost, de asemenea, distribuit primul număr din *Info ASPRO*, buletinul informativ al Asociației.

Consiliul Asociației Scriitorilor Profesioniști din România - ASPRO

București, 26 septembrie 1994

*
Pentru informarea colegilor noștri scriitori și a cititorilor "României literare", dăm mai jos și lista membrilor fondatori ai Asociației, prezenți în Adunarea Constitutivă de la 11 iulie 1994: Dinu Adam, Nicolae Baboi, Andrei Bodiu, Romulus Bucur, Ioan Buduca, Dumitru Chioaru, Florin Chirițescu, Mara Chirițescu, Petru Cimpoeșu, Al. Cistelean, Ioan Mihai Cochinescu, Șerban Codrin, Dan Alexandru Condeescu, Daniel Corbu, Traian T. Coșovei, Gheorghe Crăciun, Andrei Damian, Ioana Dinulescu, Caius Dobrescu, Marian Drăghici, Nicolae Drăghici, Gheorghe Ene, Ioan Flora, Dan Grădinaru, Constantin Hărlav, Ioan Iacob, Nicolae Iliescu, Gheorghe Iova, Gheorghe Izbășescu, Ion Bogdan Lefter, Giuseppina Lupoi, Radu Macri-nici, Romeo Magherescu, Gabriel Marineasa, Viorel Marineasa, Alexandru Mușina, Mircea Nedelciu, Marius Oprea, Emil Paraschivoiu, Mircea Petean, Virgil Podoabă, Cristian Tudor Popescu, Simona Popescu, Sorin Preda, Gabriel Rusu, Constantin Stan, Dan Stanca, Ioan Vădan, Alexandru Vlad, Călin Vlasie, George Vulturescu, Tudor Călin Zarojanu. *Consiliul ASPRO*, ales în Adunarea Constitutivă din 11 iulie 1994, este compus din: Președintele Asociației: Ion Bogdan Lefter; Vicepreședinte al Asociației și Președinte al *Consiliului de strategie culturală*: Gheorghe Crăciun (coordonează Departamentul *Carta profesională/ Protecția proprietății intelectuale/ Drepturi de autor*); Membrii *Consiliului de strategie culturală*: Ioan Flora (Departamentul *Programe interne/Relații cu organisme interne*); Giuseppina Lupoi (asistată de Magda Cărneci - Departamentul *Relații internaționale/Copyright-uri din străinătate/Traduceri*); Sorin Preda (Departamentul *Acțiune culturală/Promovarea imaginii*); Al. Cistelean (Departamentul *Publicații ASPRO/Strategie editorială/Documentare*); Trezorer al Asociației și Președinte al *Consiliului de administrație a resurselor*: Mircea Nedelciu (Departamentul *Strategie economică/Insertie socială/Propuneri legislative*); Membrii *Consiliului de administrare a resurselor*: Viorel Marineasa (Departamentul *Producție/ Servicii prestate ale ASPRO*); Ioan Vădan (Departamentul *Investiții/Cooperări, asocieri/Creare de societăți comerciale*); George Vulturescu (Departamentul *Sponsorizări/ Subvenții/ Donații/ Convenții cu membrii susținători*); Călin Vlasie (Departamentul *Bugete previzionale/Administrarea resurselor/Sustinerea programelor*). Cu noii primiți în cadrul Adunării Generale de la Satu Mare, ASPRO a ajuns la cifra de o sută șase membri.

Asociația Scriitorilor Profesioniști din România - ASPRO - recunoaște Uniunea Scriitorilor din România ca sindicat național al scriitorilor (numeroși membri ASPRO făcînd, de altfel, parte și din US, unii chiar din Consiliul de conducere al US). În paralel cu Uniunea Scriitorilor și fără nici o veleitate de a i se substitui ca sindicat național, ASPRO va încerca, din postura unui alt tip de instituție, orientată prag-

matic, să contribuie la realizarea unor progrese legislative și de protecție profesională privind statutul scriitorului, proprietatea literară și intelectuală, editarea și difuzarea de carte, circulația informației ș.a.m.d., precum și să dezvolte proiecte concrete precum instituirea unei rețele naționale de dezbateri publice pe teme literare, înființarea unor agenții de copyright și de impresariat ș.a.m.d.

ASPRO a devenit persoană juridică prin Sentința civilă nr.53/PJ pronunțată la Judecătoria Sectorului 3 din Municipiul București în Ședința publică de la 21 iulie 1994. Asociația primește în rîndurile sale atît membri activi, scriitori, cît și membri susținători, care pot fi persoane fizice sau juridice doritoare să sprijine ASPRO pe baze contractuale. Contul ASPRO, deschis la Banca Comercială Română, Filiala Sectorului 1, are numărul 45108012108.

*

DECLARAȚIE DE PRESĂ

Asociația Scriitorilor Profesioniști din România - ASPRO; recent înființată, își propune să urmărească modul în care sînt respectate drepturile scriitorilor în societatea românească și să reacționeze public ori de cîte ori ele sînt încălcate. În acest sens, facem următoarele constatări:

1. După 1989, în România s-au înregistrat cazuri repetate de fraudă în sfera proprietății literare: reeditări fără acordul contractual al autorilor sau al urmașilor legali, încălcări ale exclusivității copyright-ului, preluări tacite de traduceri deja publicate, ediții-pirat, încălcări ale legii concurenței ș.a.m.d. Presa a semnalat doar o mică parte din aceste cazuri. ASPRO le va urmări de aici încolo sistematic și va lua atitudine față de iregularitățile respective.

2. ASPRO ia act de semnalele de alarmă: trase cu insistență în ultimele luni în legătură cu tendințele de monopol în domeniul editării și difuzării de carte ilustrate prin funcționarea trustului de stat "Cultura Națională". ASPRO va urmări cu atenție felul în care noua instituție va gestiona banii publici repartizați pentru cheltuieli culturale prin legea bugetului și va comunica periodic rezultatul analizelor sale.

3. În legătură cu procesul dintre primarul orașului Constanța și scriitorul Marin Mincu, acuzat de ultraj la adresa unui reprezentant al administrației publice, ASPRO atrage atenția asupra faptului că au apărut în presă o serie de relatări acuzatoare înainte de pronunțarea unei sentințe. ASPRO constată că acest tratament aduce prejudicii morale atît acuzatului, cît și profesunii de scriitor și cere ca, pînă cînd justiția își va spune cuvîntul, persoanei în cauză să i se acorde, în conformitate cu legile în vigoare, prezumpția de nevinovăție.

Asociația Scriitorilor Profesioniști din România - ASPRO
26 septembrie 1994

25 IULIE '86. Iulie-sfîrșit. Telefonul tace zile întregi. Un refuz al comunicării, indiferența noastră unii cu alții, unii pentru alții. Neîncrederea că am mai avea cauze comune, sentimente, iubiri sau uri, unii pentru alții. Nu ne mai facem iluzii, nu se mai poate schimba nimic, nu ne mai putem oferi surprize, revelații, suntem morți - ca și morți.

Așteptăm cufundați în pubelele orașului ca personajele unui teatru absurd; un dialog monosilabic, aberrant, inutil. Aș scrie o piesă cu *personaje-telefoane*; diminutivele, după-amiezele, serile unor personaje-telefoane. Cifrul adevăratei comunicări - uitat, derizoriu. Apelul în gol. Din cînd în cînd răspunzi: greșeală. Înjurătură. Era chiar greșeală? Rămii la marginea ecoului-apelului, bîjbîind în gol. Atingeri în gol. Telefoane probînd depersonalizarea, persoana - gol. Hăul în care te cufunzi - pîslos, vătuit, fără rezonanță. Eu, telefonul nr...

Șantierele înaintează spre centru, demolează orașul. Mai sună telefoanele prin casele aproape dărîmate? Nu, nu în pubele: personajele sunt îngropate pînă la gît, în moloz. Și cîte un telefon alături. Alb sau negru. Se vorbește cu nimeni, de dincolo. Se tace. Se înjură. Se spune, în gînd, un fel de rugăciune nimănui. Nimeni cu nimeni. Nici Dumnezeu.

Telefoane-cutiute alb-negre, rele conducătoare de omenie, de milă, de silă. Vară și seară, final.

DEPERSONALIZARE.
Un oraș, un rest de oraș în care cîțiva mai suferă de reducerea la numitorul comun. Un fel de împotrivire, cînd refuzul de încolonare sfîrșește în altă coloană a încolonării... Cam toți ne îmbrăcăm la fel, mîncăm la fel de mizerabil, gîndim la fel - chiar și împotrivindu-ne, înjurînd - tăcînd la fel. Ziarele, radioul, televizorul - același program de idiotizare. Ne vom aminti, măcar? Uneori mai avem amintiri - altfel de amintiri - călătoriile. Tîndări. Și mă regăsesc iar în orașul - restul de oraș la restul de Dîmbovița - mizeria ne asaltează din toate părțile, urîtul este îngurgitat, mirosit, scuipat, privit, respins; urît - și astfel devine obișnuit.

Un oraș, rest de oraș în care nu am mai văzut femei elegante, frumoase; doar femei-sarcină, femei-sacoșe, femei-roboti... Oraș în care nu am mai văzut curățenie, în care nu am mai vezi nimic așezat, calm. Cozile îmbîcșesc totul, multiplică sărăcia, furia, panica. Instinctul supraviețuirii, instinctele din afunduri, limba noroioasă.

Numai nebunii-nebunele orașului au un fel de personalitate distinctă, în comparație cu noi, normalii.

Oare cîți milițieni și securiști are orașul - și cîți sinucigași?

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

UNUL dintre spectacolele importante prezentate de Teatrul Național din București, sala Atelier, către sfârșitul stagiunii trecute, și la care n-am apucat să mă refer, a fost *Casa Bernardei Alba* de Federico Garcia Lorca, în traducerea lui Cicerone Theodorescu, un spectacol pus în scenă de o echipă foarte tină, dar deja redutabilă: regia artistică - Felix Alexa, scenografia - Irina Solomon și Dragoș Buhagiar. Concepția regizorală a mers la o esențializare a problemei puse de piesa lui Lorca în sensul de a accentua caracterul mortifiant pe care, în anumite situații, îl poate avea tradiția. Și asta se urmărește cu rigoare la toate nivelele spectacolului. Decorul este schematic, imaginat practic ca o cutie neagră - casa Bernardei Alba - în care ideea regizorului Felix Alexa se decupează foarte bine. Textul este asumat și rostit tocmai cu acele accente pe care el le conține și care îl interesează în mod deosebit pe regizor în demersul său. Nu se urmărește spectaculosul sau speculațiile în această montare, ci mai degrabă precizia în dezvoltarea și argumentarea ideii semnificative a spectacolului, așa cum l-a construit Felix Alexa. Cred că analiza regizorului este corectă și că scoate la iveală chiar specificitatea lumii lui Lorca. Totul este tăiat în linii ascuțite, cruzimea și uierată se simte la fel de bine în spectacol, ca și în text, ca de altfel și tensiunea, bine controlată și dozată. Meritul regizorului este

Teatrul Național București, sala Atelier: *Casa Bernardei Alba* de Federico Garcia Lorca. Traducerea - Cicerone Theodorescu. Regia: Felix Alexa. Scenografia: Irina Solomon și Dragoș Buhagiar. Muzica: Dorina Crișan Rusu. Mișcarea scenică: Florin Fieroiu. Distribuția: Florina Cercel, Silvia Năstase, Carmen Ionescu, Ecaterina Nazare, Iuliana Moise, Tatiana Constantin, Liliana Hodoroșea, Maia Morgenstern, Cecilia Bărbora, Ileana Stana-Ionescu, Cristina Deleanu, Ileana Iordache, Didona Popescu, Catița Ispas, Aristița Diamandi, Mihaela Dumitru.

Fecioara sugrumată

că a găsit cheia cu care să deschidă ușa *Casei Bernardei Alba*, a găsit și o Bernardă Alba în Florina Cercel, a pus o lumină cu totul favorabilă pe Liliana Hodoroșea în Martirio. Totuși, registrul în care a lucrat este mai degrabă cuminte. Idei bine gândite și articulate a lui Felix Alexa îi lipsește o oarecare forță. Înclinarea necesară mai curând e sugerată decât revelată într-o manieră aprigă și dinamizatoare.

Casa Bernardei Alba și a celor cinci fete de măritat este casa fructului oprit: nu dragoste, nu pasiune, nu irațional, ci interdicții, prejudecăți, calcul. Cele din urmă însă sînt împinse pînă la absurd și dincolo de el, pînă la moarte. Bernarda Alba este prototipul societății închise, care închide în ea moartea. Cu alte cuvinte, sîntem introduși de Felix Alexa în atmosfera unei societăți moarte, cu ierarhii bătute în cuie, care au la bază o tradiție de fier, gata oricînd să sacrifice orice element constitutiv care nu i se supune. De la început intrăm în perimetrul morții, iar mirosul de tămîie nu se risipește pînă la sfîrșit. Și religia este socială, și morala este socială și amîndouă sînt susținute de o imobilitate menținută cu îndrăjire. Totul se face de dragul demonstrației. Prejudecățile Bernardei Alba sînt mortificante. Fetele ei sînt prizonierele sistemului închis, mort, în numele căruia acționează fără abatere Bernarda. Cred că Felix Alexa a depistat și contextul hispanic căruia Lorca îi aparține. Noica analiza undeva "hispanitatea ca închidere". Deși binecuvîntați cu o limbă de circulație mondială, spaniolii nu au reușit să depășească mental și spiritual granițele unei culturi specifice, controlată suprem de tradiție. Valoarea tradiției este umbrită de neacceptarea noului, a schimbării în acele limite care să nu altereze tradiția în sine. Bernarda este captivă unei societăți și nu poate accepta ieșirea din captivitate. Nu abdică de la prejudecăți, chiar dacă ele o sugrumă pe una dintre fetele ei, Adela. Prin ușile și ferestrele casei în care Bernarda a instalat claustrarea și castitatea se furișează pasiunea și o contaminează pe Adela. În ea se răzvrătesc

instinctul, plăcerea, libertatea individuală, dar ele sînt repede oprite. Cînd dragostea este dată în vileag și încolțită, cînd iubitul este amenințat cu moartea, Adela privește în jur: într-o parte constrîngeri, norme, interdicții, prejudecăți, în cealaltă parte, moartea. Și-o alege pe cea din urmă. Nici sinuciderea propriei fiice nu o cîntărește pe Bernarda. Castitatea mai presus de orice. Trebuie să se știe că fata ei a murit fecioară, chiar dacă nu este adevărat. Cetatea nu a fost violată de eroare, de iubire, de păcat. Tronul Bernardei Alba, prezent mai tot timpul pe scenă, nu este liber.

Opoziția Bernarda-versus Adela este punctată cu nerv și iritare permanentă de Florina Cercel. Destul de slabă ca termen al opoziției este Cecilia Bărbora în Adela, incomodată uneori de o lipsă a volumului și de o stridentă în rostire. Partea de stare, de hăituire a personajului îi reușește în special în duelul cu infirma Martirio. Liliana Hodoroșea în acest rol este cu adevărat un punct forte al distribuției și o inspirată alegere a lui Felix Alexa. Măcinată de boală, frustrată, fără perspective, Martirio, prin Liliana Hodoroșea, simulează și disimulează mereu, ea știe ce se întîmplă cu Adela și pare o secundă a-i fi complice. Aroganța celeilalte amplifică labilitatea structurală a lui Martirio și-o transformă în răzbutătoare, în călăul Adelei pentru că Martirio dezvăluie secretul dragostei petrecute pe furiș tocmai în casa Bernardei. O schimbare de registru interpretativ, de la cel comic la cel grav, este marcată prin distribuția în rolul La Poncia a actriței Ileana Stana-Ionescu, care ne-a obișnuit cu altfel de roluri. Poate accentele de omnisciență, de suspiciune, de culise, de contacte cu lumi de

Cecilia Bărbora și Liliana Hodoroșea în "*Casa Bernardei Alba*", spectacol în regia lui Felix Alexa la Teatrul Național București. Scenografia: Irina Solomon și Dragoș Buhagiar.

din afară ar mai trebui căutate aici și întărite. Mișcarea scenică a lui Florin Fieroiu punctează tensiunile din spectacol, grupează și regroupează plastic personajele în cercuri de interes care amplifică conflictul pe o scenă neagră, mai mult goală, în care corpurile îmbrăcate în alb sau negru creionează practic decorul. Spațiul creat de Irina Solomon și Dragoș Buhagiar este, de fapt, spațiul bîntuit de o viață moartă sau de moartea vieții.

Spectacolul *Casa Bernardei Alba* al regizorului Felix Alexa pune în valoare o lectură și o montare matură, care preferă să meargă cuminte și riguros pe o idee bine intuită în text, echilibrat și rotund realizată pe scena Naționalului bucureștean.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

RELAȚIA picturii cu natura este atît de veche și de complexă încît invocarea ei în spațiul restrîns al unei cronici poate părea, pe bună dreptate, excesivă. Dar nu istoria acestei relații ne interesează acum, nici multitudinea formală în care ea a fost rezolvată - de la semnele stereotipe și convenționale și pînă la efortul de a identifica tabloul în structurile date ale peisajului, ci acele atitudini majore prin care natura se definește ca *obiect* sau ca *subiect*. Ca realitate exterioară, stimulativă și generatoare de spectacol sau ca una profund solidară cu făptura umană însăși, cu ființa în general, inseparabilă de taina creației și consubstanțială privirii înțeleasă ca formă a devoțiunii. Cum în pictura noastră de astăzi se poate observa, concomitent cu experimentarea expresiilor alternative, un adevărat tropism al *naturii*, identificarea relațiilor cu această *natură* dezvăluie, pe lîngă dimensiunea lor estetică, adevărate modalități de a evalua existența însăși. Pe de o parte, întoarcerea la natură constituie o formă de acces la primordialitatea și la sacralitatea lumii. Peisajul, vegetația definită sau elementul vegetal - uneori analizat microscopic - echivalează cu o apropiere pînă la intimitate de misterul vieții, de înșeși pulsațiile transcendentei. Imaginea își asociază nu numai legitime năzuințe estetice, dar și adevărate stări extatice și amplitudini teologale sui generis; fie într-o variantă general-panteistă, fie într-una explicit creștină. În această tendință a rememorării lumii (*naturii*) nealterate în substanță, imaginea și spiritul său pot fi localizate eforturile unor artiști ca Horia Bernea, Florin Niculiu, Mihai Sărbulescu, Ioana Bătrănu, Mircea Tohătan etc. Peisajul, lumea vegetală și apoteozele florale semnifică, în cazul lor, o adevărată probă a apropierii de *miracolul permanent și umil al fiecărei zile*, dar și tentativa radicală de a spăla retina de sedimentele profane, de acele suspensii accidentale care tulbură vederea și deturneză imaginea spre aparență și episodic. Se profilează, astfel, o luptă vehementă și neostenită cu opacitatea imaginii, cu suprafața suficientă sieși, cu *ecranul* animat și spectaculos dar fără punct de fugă spiritual și fără corespondența linie a orizontului mistic. Invocîndu-se *natura*, i se invocă, de fapt, profunzimea, transparența și nelimitarea. Ca într-un

Cele doua fețe ale naturii

adevărat discurs simbolic, imaginea nu este convenție, nici alegorie și nici metaforă, ea este *realitatea însăși*. Festivă (în sens strict etimologic), imaginea este simultan gravă, interogativă, uimită, melancolică și cutremurătoare. Definitiv așezată în propria-i matrice, atemporală și neperisabilă, ea se înscrie fundamental într-o perspectivă *clasică*.

Pe de altă parte, aceeași percepție a *naturii* capătă alte dimensiuni și alte semnificații. Dacă nu propriu-zis adverse, oricum complementare. Înainte de a fi *creație*, ipostază a substanței divine, revărsare a unui subiect plentudină și activ, ea este obiect neutru și structură decelabilă. Raportarea la ea se transformă dintr-o celebrare a *creației* într-o celebrare a percepției. Și în acest sens expoziția lui Ion Sălișteanu (Teatrul Național, et.3/4) se constituie într-un adevărat cap de serie. Cele aproximativ patru sute de lucrări, realizate în ultimii cinci ani și expuse acum într-o adevărată demonstrație de forță, sînt tot atîtea variațiuni pe o singură temă: lumea vegetală în infinitele ei ipostaze. De la axioma seminală și pînă la explozia florală sau la peisajul cumulativ. Formele naturale aparent finite își pierd imuabilitatea și devin realități dinamice, proliferînd concomitent pe orizontala *variantelor* și pe verticala aprofundării aceluiași unic sistem de referință. O incredibilă capacitate de efort se conjugă perfect cu neliniștea interioară și cu ampla gesticulație romantică. Într-un foarte subtil eseu despre *Existența romantică* (subtitl, uneori, pînă la delir), Edgar Papu asocia, în tentativa de a găsi determinări naturale stilurilor artistice, *vegetalul* cu *romantismul*. Spre deosebire de regnul animal, spunea Papu, care crește fără a se modifica somatic, rămînînd, deci, într-o rigoare *clasică*, vegetalul este în permanentă expansiune și își adaugă o infinitate de elemente care îl aduce de la enunț la arboreșcență. El se așează, așadar, sub zarea unui *romantism* al naturii. Dacă era nevoie de o confirmare a acestei aserțiuni, actuala expoziție a lui Sălișteanu o face cu prisosință. Chiar dacă aparent acest romantism este incomplet, fiind lipsit de abisalitate, de utopie sau dramă metafizică, în fapt el este unul deplin exprimat. Utopia picturii lui Sălișteanu nu este una de ordin subtextual, ci una a

picturii înșeși; ea este Utopia limbajului, a încrederii absolute în capacitatea lui de a epuiza *obiectul*. În fața lumii-create, tentația pictorului nu este *elogiul*, ci nevoia de a *demonta*, de a participa la miracol prin analize și disocieri raționale. Într-un amestec ale cărui proporții sînt greu de evaluat, se găsesc deliberarea, analiza lucidă, un infailibil instinct al adevărării la stimul, și o anume stare de transă care se naște din jubilația prelungită. Aflată la intersecția unei contemplații carteziene cu permanenta bucurie și cu uimirea de a *fi*, pictura lui Sălișteanu devine un act de *sacerdotiu laic*. Chiar și așezarea în spațiu a unor lucrări, discursul lor individualizat și global în același timp, sugerează comunicarea cu o vecinătate accesibilă și prelungirea într-o lume *absentă*. Nu invizibilă, ci doar absentă. Polipticele alcătuite din lucrări mici, care cuprind și epuizează cicluri, sînt un fel de iconostase în fața unor altare profane; ele opresc privirea dar o și eliberează spre spații infinite, însă potențial tangibile. Păstrîndu-și întregul repertoriu stilistic și expresiv care l-a consacrat, Ion Sălișteanu ajunge acum mult mai departe. Libertatea pictorului în fața pînzei este mai mare ca niciodată și, aspect foarte important, el renunță cvasitotal la pretextele autoritare, adînc așezate în memoria colectivă care, prin asociere, pot ușor transfera expresiei această autoritate; este vorba, în primul rînd, de cunoscutele motive etnografice, portretistica etc. Acum pretextele și sursele imaginii, comune și umile (peisaj, flori, structuri vegetale), nu comunică nimic prin ele înșeși și lasă limbajul să se dezlănțuie la întreaga dimensiune a combustiei sale interioare. Ele îi asigură doar acel cadru general (și generos) în care atît ordinea severă cît și maxima dezordine sînt în mod egal motivate și susținute. În rest, neliniștea pictorului care îmbrățișează totul; de la sinteza extrem-orientală la exploziile baroce, de la subtilul *non in ton* la sălbăcia complementarelor și a tonurilor pure. Iar toate la un loc ar putea fi numite o *celebrare a imanenței*.

Pegra, zgura, zațul

SĂ PRIVIM, o clipă, pliantul pentru străinătate al recentului film semnat de Dan Pița: *Pepe și Fifi*. Pe coperta I (ca și pe afiș): în sepia, fața unei fete cu o gură puternic rujată, în contrast cu privirea de copil bătrîn. Pe obrazul fetei e montată o floare albastră. La bărbie, răsfirate în prim-plan, câteva bancnote (dolari). Pe coperta IV a programului poate fi văzut Costel Constantin întins pe burtă pe o saltea de masaj și luat în primire (instantaneu, color) de două naiade semigoale stil desfrîu-bordel. Iată, "avem" aici, pe-un picior de kitsch, principalele direcții ale filmului. Dolarii: direcția financiaro-bișnițară. Masajul: direcția sexualo-interlopă, de dulce vita arabo-dîmbovițeană. Floricica albăstrie: direcția kitsch-ului în floare (una dintre nevinovatele ei culmi, în film: blondă angelică recitînd, la pușcărie, din Minulescu). Portretul fetei frumoase și triste: direcția unei stări de spirit, privirea (asupra) unei generații.

Dacă, într-adevăr, ceea ce contează într-un film sînt "unitățile de frumusețe și adevăr" (teoretizate, cîndva de neuitatul nostru D.I.Suchianu), atunci vom constata că "unitățile", în *Pepe și Fifi*, atîtea cîte sînt, se datorează celor trei personaje principale. Pepe, Fifi, Carol, frate, soră, vecin, (trei prieteni ei erau), un trio în tuș, expresiv și nervos, un trio pe care Dan Pița îl reușește cu brio.

Deși regizorul - cu binecunoscuta-i stîngăcie în "exprimarea ideilor" - își numea personajele, la conferința de presă, "exemple, pe care eu le-am luat din viața de zi cu zi", cei trei tineri fac mai degrabă figură de "excepții". Fifi: o fată care, exact în ziua în care trebuia să se angajeze vînzătoare la Coleus renunță și devine prostituată de lux (adică de "Elite", nu de alte bombe). Interpreta, Irina Movilă, îi induce personajului - fetei care știe să comande, la bar, o băutură "cu un pai roz", un alint drăgălaș refractar, un aer de

Pepe și Fifi. Prod. SOLARIS FILM
Regia: Dan Pița; Scenariul: Dan Pița și Ioana Eliad; Imaginea: Dan Alexandru.

sălbăticiune în captivitate. Pepe: un tînăr furios și cumsecade, care se ambiționează să trăiască din box, plus mici colaborări la mari afaceri necurate. Interpretul - Cristian Iacob - are forță dramatică, are simțul unui anumit "cinism generos" (înrudit temperamental cu Gheorghe Visu). Carol: un tînăr proprietar al unei case încă "nepriemite înapoi" și proprietar al unui cărucior de infirm. Personajul cel mai atașant al filmului și - doar aparent paradoxal - cel mai plin de energie vitală. Interpretul - Călin Mihai (o figură amintind de Nanni Moretti) are o concentrare desăvîrșită în joc, o siguranță fără fisură în găsirea tonului și a semitonului just, un dar neobișnuit de a trece rampa. Extrem de importantă, pentru cultivarea talentului lor de actori de film ar fi *continuitatea* prezenței pe platouri. Altfel, (nu fie cu-asemănare!), am mai întîlnit, în istoria filmului românesc, actori "la început" buni, minunați, de mare viitor, apoi lăsați baltă de regizori, uitați ca niște valize pe un peron pustiu...

Tot la capitolul talent, cu un rol major în nașterea celor trei personaje de forță, trebuie amintite costumele Lilianei Cenean, imaginea lui Dan Alexandru, muzica lui Adrian Enescu, de o rafinată melancolie.

Cele trei personaje "de excepție" conturează, împreună, printr-o alchimie a artei, o stare "tipică" unei vârste: tinerețea și cîteva din exercițiile ei de supraviețuire într-o lume urîtă, sufocantă, lipsită de orizont; binomul vehemență-naivitate; singurătatea alergătorilor de cursă scurtă.

Cu excepția secvenței de "lansare a zmeului" (care, în ciuda bunelor ei intenții, are un iz vetust poetizant și dejă-vu), multe din secvențele "celor trei" sînt pline de farmec și de cinema: fata spălîndu-și fața și privindu-se în oglindă după prima noapte de perdieție; cei doi băieți, pe aleea parcului, unul împingînd căruciorul celuilalt și jucînd jocul: "tu ce-ai face dacă ai avea bani mulți?"; sau, aceiași prieteni și o ceartă a lor, ca o furtună de vară, încheiată cu cea mai savuroasă replică din film: "Mă, tu să nu te legi de mama-mare!"... Sau "mitingul

cu sine însuși" al personajului condamnat la nemișcare, urlîndu-i lumii neputința ei de a trăi cu adevărat (un fel de "mêtro-boulot-dodo"). Sau căruciorul învîrtindu-se, într-un scîrțit sălbatic, în jurul unui cadavru (merită, poate, să semnalăm cititorilor trimiterea pe care a făcut-o regizorul, la sursa de inspirație: sora lui Eminescu, Henrieta, așa cum o descrie Călinescu: "zgomot surd de fierărie; trup tîrît")...

Filmul nu se reduce, însă, la cele trei personaje. Privit ca un întreg, ca un posibil obiect de artă, el se descentrează, își pierde echilibrul și se prezintă, în ultimă instanță, ca un "film mediu", cu un filon prețios neexploatat îndeajuns, și cu multe concesii făcute prostului gust ("Costică, nenorocitul!", sare o consoartă la atac, în ringul de dans de la bar, ca într-o comedie de Geo Saizescu). Filmul se înneacă în secvențe gratuite, descriptive și lungite, ca și într-un retorism didactic, tezist, filosofard-agitatoric, într-o verbozitate delirantă. Curente din "retorica străzii", de la auralaci pînă la "Fură! Vînde ceva! Fă-ți un ziar sau un partid!") se combină și se intersectează mereu, în film, dar țesătura "nu ține". Cum nu rezistă nici hibridul între "eseu" și o turnură polițistă facilă.

Compoziția filmului e heteroclită și scăpată de sub control (ex.: depozitul cu munți de dosare, cu lodenuri securistice în împărăția turnătorilor veșnic vii, pare căzut din dublele altui film.) "Viața de zi cu zi", cum zicea regizorul, e rezolvată, în film, printr-o aglomerare neartistică (reversul îmbîcșirii: superficialitatea). Personajul lui Costel Constantin, Baron al lumii interlope: e împovărat cam cu tot ce se poate imagina în materie de trafic: de valută, de mașini, de droguri, de terenuri, de influență, de carne vie, copii, fete și băieți, cerceș în urechea stîngă, rege al

dughenelor etc. etc.

Cineva compara *Pepe și Fifi* cu, vă amintiți, *Micuța Vera*. Dar cît adevăr omenesc încheia în el acel film, ce tensiune înaltă între valori și adevăruri divergente! Cît de copleșitoare, în incapacitatea lor de a înțelege, erau personajele părinților Verei... Or, în *Pepe și Fifi*, "restul lumii" alunecă în schemă-schiță-butaforie-umbră-caricatură. De pildă, tatăl: stă la televizor și ne anunță: "sînt om politic", "sînt persoană publică", "o să vă arăt eu vouă", mama îi reproșează că de trei luni n-a mai adus un ban în casă, dar totul sună a gol, nu ne privește.

Modul - exterior și ostentativ - în care Dan Pița pune în pagină lumea interlopă trădează o regretabilă pierdere de altitudine regizorală. Pegra și zgura unei lumi sînt privite fără acea "privire superioară" a unui artist. Ca și cînd un aparat de filmat care înregistrează în plan detaliu zațul de pe fundul unei cești de cafea se blochează acolo, și nu mai simte că, dincolo de zaț, mai există și, totuși, ceașca, și masa, și cerul - și *viziunea* unui autor.

Păcat. Pepe, Fifi și Carol ar fi meritat un film periat de balast, purificat, esențializat. Un film care să fi semănat mai mult cu propria lui muzică.

Un cinema numit TRUFFAUT

ÎNTÂMPLAREA - o întîmplare bine gândită - a făcut ca desfășurarea "Integrării operei lui François Truffaut", la București, să coincidă cu împlinirea unui deceniu de la stingerea din viață a marelui cineast. Organizat prin grija Serviciului Cultural al Ambasadei Franței și a Arhivei Naționale de Filme, acest Omagiu Truffaut a fost găzduit de către Cinemateca Română, aceasta nemaiîfiind, cu siguranță, o întîmplare. "Aici, la Cinematecă, înțelegi cinematograful, îi înveți istoria, trecutul și prezentul. Viața mea s-a petrecut la Cinematecă", declara "enoriașul" Truffaut despre templul său.

Desigur, s-a scris mult, și nu doar cu această ocazie, despre François Truffaut. Și e normal - el este unul dintre cei mai importanți și mai atașanți cineasți ai timpului nostru și, de asemenea, unul dintre rarii cineasți francezi cu o reală audiență internațională. Pe de altă parte, autorul *Noptii americane* s-a exprimat și s-a explicat el însuși cu claritate asupra creației sale - evident, Truffaut rămîne și un remarcabil critic de film!

Astfel, pentru orice spectator atent, nu neapărat avizat, universul operei lui se reconstituie treptat, ca într-un puzzle, fragment după fragment, film după film, deși, paradoxal, esența a ceea ce el avea să spună se găsește, deja, conținut în *Cele*

400 de lovituri, *Trageți în pianist* și *Jules și Jim*, ilustrînd, de altfel, propria sa teorie conform căreia orice cineast își expune principalele preocupări în primele sale trei filme, mai apoi nefăcînd decît, mai mult sau mai puțin să se repete. Părea deci, că "Integrala Truffaut", chiar dacă aducea și unele opere inedite pînă acum la noi (*Cele două englezoaice și continentul*, *O fată frumoasă ca mine*, *Bărbatul care iubea femeile*, *Femeia de alături*, *Să vină mai repede duminică*, *Camera verde*) nu putea să modifice prea mult portretul omului și creatorului Truffaut, pe care - nu-i așa? - îl cunoaștem și îl iubim cu toții. Într-adevăr. Nu revelații spectaculare, ci mai degrabă notații fugare care, puse cap la cap, dau acum o imagine din ce în ce mai complexă și mai fascinantă a lui Truffaut. Deci, nu un alt Truffaut, ci un altfel de Truffaut: un om și un artist marcat de singurătate. O singurătate ce i-a băntuit copilăria ("N-am avut o copilărie prea fericită; evident n-am fost un copil martir, un copil maltrat, dar am fost un copil neîubit"). O singurătate adăpostită, în adolescență, de sălile de cinema. ("Tot ceea ce știu am învățat de la cinema, vîzînd filme"), o singurătate supercompensată, mai apoi, prin causticitatea criticului de film ("Se spune adesea, despre mine că eram un critic feroce, dar cred, mai degrabă, că eram un critic pasionat. Trăiam singur, aveam o cămăruță

minusculă și o mare libertate: să apăr filmele ce-mi plăceau și să le demolez pe cele ce mă plictiseau"). O singurătate suferimată, în fine, în timiditatea multora dintre personajele sale, mai ales masculine (Charlie din *Trageți în pianist*, Jules din *Jules și Jim*, Pierre din *Piele catifelată*, Julien din *Camera verde* și, evident, alter ego-ul său Antoine Doinel din ciclul dedicat lui).

De aici, dintr-o singurătate profundă vinde și pudoarea cineastului Truffaut - pudoare care-l face să nege un lucru absolut evident pentru oricine îi vede filmele; și anume că cinematograful său este un cinema la persoana I ("Un cineast se descoperă filmînd. Eu mi-am dat seama că nu-mi place confesiunea directă. În afară de *Cele 400 de lovituri*, care era filmat la persoana I, dar cu un recul de 12 ani, prefer să vorbesc la persoana a III-a. Îmi place să spun "el" și nu "eu").

Pudoare în exprimare, în exprimarea sentimentelor, și o predispoziție pentru discreție și tandrețe: acesta este Truffaut. Este evident că punctele extreme ale trăirii umane - bucuria și disperarea - nu sînt domeniul lui (comportamentul unor personaje feminine din *Povestea Adelei H* sau *Camera de alături* fiind doar o excepție ce confirmă regula) Truffaut preferă spațiul intermediar, cu granițe greu definite și

greu definibile, unde emoțiile sînt în semitonuri ("Pentru mine ideal ar fi ca un film cu cât e mai vesel, cu atît să devină mai trist. Un final fericit nu e, în mod necesar un happy-end!").

Dar acest singuratic - timid, ce privește lumea cu tandrețe și o dezvăluie cu pudoare, se relevă de la film la film așa cum este el cel adevărat: un creator excesiv și pasionat, devorat de o unică și definitivă dragoste: "Pentru mine, ceea ce contează este fie bucuria de a face cinema, fie durerea de a face cinema. Restul nu are nici o importanță!".

Deci, François Truffaut sau cinematograful ca pasiune exclusivă.

Viorica Bucur

TELEVIZIUNE

de Cristian Teodorescu

Amenințări cu moartea și atacuri prostești

CÎND un gazetar e amenințat, pe față și înaintea presei, cu moartea trebuie să intervină justiția. PSM-ul mi s-a părut, de când a apărut, un partid deocheat, un partid al revanșei. Fiindcă fondatorii săi erau oameni care s-au simțit amenințați în timpul revoluției și care privesc anticomunismul drept o insultă personală. Un membru al PSM a amenințat-o pe Lucia Hossu-Longin că o va împușca. E normal să mă întreb ce discută oare între ei membrii acestui partid dacă un membru de rînd s-a arătat gata s-o împușce pe realizatoarea "Memorialului Durerii". S-ar putea spune că e vorba de o afirmație cu titlu personal. Dar de unde s-a născut ea? Acel membru al PSM s-a întors cumva din pustie pentru a participa la conferința de presă a partidului? Din câte știu, nu. Firește că mai marii acestui partid nu vor risca, cel puțin deocamdată, asemenea declarații, fiindcă știu la ce se expun dacă le-ar face. În ultima vreme, PSM e măcinat de diverse lupte interne. Se pare că acest partid cuprinde acum două aripi care se detestă reciproc și care sînt în stare de orice pentru a se diminua reciproc. Deci s-ar putea spune că această petardă aruncată în timpul conferinței de presă a PSM-ului poate fi opera aripii conduse de Tudor Mohora. Însă e greu de crezut că acesta din urmă s-ar fi expus astfel unei eventuale posibilități de a fi șantajat ulterior sau unei anchete în interiorul partidului, așa că după părerea mea această ipoteză cade. Cel care a amenințat-o pe Lucia Hossu-Longin e, cu siguranță, un susținător al aripii Verdeț pe care l-a luat gura pe dinainte. Acesta, în loc să strige: "Trăiască tov. Verdeț!" s-a străduit să-și dovedească atașamentul față de Verdeț, atacînd-o pe Lucia Hossu-Longin.

După părerea mea, membrii PSM care n-au mîinile pătate de sînge și care nu se revendică din PCR, ci urmăresc să facă un partid solid și onorabil de stînga cu siguranță că au reacții normale față de "Memorialul Durerii". Ca dovadă că în timp ce Adrian Păunescu laudă Canalul, Tudor Mohora nu vrea să audă de el și condamnă crimele comunismului. Dacă a făcut-o numai de formă, Tudor Mohora nu se va delimita de cel care vrea s-o împușce pe Lucia Hossu-Longin.

Privind însă lucrurile mai de sus, e strigător la cer că PSM-ul are asemenea îndrăzneții. Căci chiar dacă ar fi vorba de un extremism strict retoric, deci, cu

alte cuvinte, pesemistul cu pricina n-a vrut decît să-și exprime revolta împotriva Luciei Hossu-Longin, și pentru asta PSM-ul se dovedește un partid primejdios. Un partid în care extremismul e la el acasă. S-a ridicat cineva dintre membrii PSM să-l contreze pe autorul acestei afirmații stupefiante? Nu. Asta înseamnă că pesemiștilor această afirmație li s-a părut normală. Și aici nu mai e vorba nici de insultă, nici de calomnie, ci de o amenințare efectivă.

Dacă justiția nu se va sesiza din oficiu, așa cum ar trebui, România are toate șansele să o ia pe un drum primejdios, al extremismului la drumul mare.

Pînă la ora cînd scriu acest articol, au apărut cîteva proteste în ziare. Cred că aceste proteste sînt insuficiente. Din această clipă, ar trebui ca PSM-ul să fie boicotat de presă în totalitate. Nădăjduiesc că procuratura va adopta atitudinea necesară în acest caz.

Cu o obraznicie ciocoiască, Dinu Patriciu îi consideră pe cetățenii bugetari "de stînga". Cum am fost și eu "bugetar", ca profesor, mi se pare că acest Patriciu ori nu știe pe ce lume trăiește, ori - mai degrabă - contul său din bancă i-a luat mințile. Dinu Patriciu e un exemplu de ceea ce poate face parvenirea dintr-un om nepregătit să parvină. El are impresia că insultîndu-i pe cei din rîndul cărora a plecat - nu știu cu ce mijloace, dar bănuiesc cu ce concesi în perioada ceaușistă - își va căpăta alt statut. În Dinu Patriciu strigă năpîrlirea și complexe. Liberalismul de răsîpnie de factură mafiotă și, mai ales, impresia pe care o au cei puștinei cu duhul, că ei pot tăia și spînzura în lumea asta. În mod normal, un Dinu Patriciu ar trebui să măsoare cîrnați cu rigla, nu să-și dea, ciocoiește, cu părerea despre intelectualitatea acestei țări. Fiindcă dacă el știe să tragă o linie, ca arhitect, a învățat asta de la "bugetarii" pe care îi disprețuiește. Că învățătorul său din clasele primare i-o fi tras cu linia la palmă, ca să-l învețe să-și reprime impulsurile mîtocănești, acesta e un accident biografic. Dar ca acest ins care-și confundă buzunarul cu doctrina liberală să ajungă să insulte pe cei care l-au învățat să scrie și să se exprime cît de cît cursiv, asta e prea de tot. Dinu Patriciu îi insultă, prostește, pe toți "bugetarii" care au votat Convenția Democratică și, după părerea mea, vrea să distrugă Convenția.

RADIO

de Antoaneta Tănăsescu

RECENT, departamentul de teatru a invitat presa pentru a asculta în avantpremieră piesa *Croitorii cei mari din Valahia* de Alexandru Popescu. Înregistrarea prilejuiește debutul regizoral al actorului Mircea Albulescu și s-a realizat în colaborare (prin sponsorizare) cu TOFAN GRUP S.A. Jurnaliștii s-au arătat interesați nu numai de premiera din 4 octombrie ci și de "starea" teatrului radiofonic la începutul acestei toamne în care, cum se știe, postul național trăiește o clipă de reorganizare, de restructurare atît la nivel administrativ cît și de concepție. Gazdele au dat răspunsurile cuvenite, Cristian Munteanu asumîndu-și misiunea de a sintetiza proiectele de viitor nu înainte de a reafirma specificul activității departamentului pe care îl conduce. Teatrul radiofonic este, așa cum a fost, de altfel, constant de-a lungul celor 65 de ani de existență, un departament de concepție, nu de execuție. Respectînd un orar relativ stabil de foarte mulți ani, el propune tuturor canalelor radiofonice (*România-Actualități*, *România-Cultural*, *România-Tineret*) un repertoriu gîndit și realizat

în întregime de colectivul de redactori și regizori (regia artistică, regia muzicală, tehnică, de studio), cu ajutorul unui mare număr de colaboratori, în primul rînd actori. Selecția titlurilor, prin echilibrarea prezenței la microfon a diferitelor epoci și spații culturale, fixarea distribuțiilor, alegerea celor mai potrivite mijloace de expresie radiofonică în funcție și de specificul piesei și de interesul publicului au exprimat, iar creatorii de la teatru speră că vor exprima în continuare, decizia acestui grup de buni profesioniști. Analizînd tendințele radiofoniei actuale dar și pe cele ale vieții culturale a țării din care teatrul radiofonic face, firesc, parte, Cristian Munteanu a enumerat cîteva dintre direcțiile de viitor, unele noi, altele continuînd tradiții verificate: realizarea de spectacole foileton (15 minute zilnic, propuneri avansate: *Don Quijote*, *Demonii*, *Divina Comedia*), continuarea teatrului serial (se anunță apropiata premieră: *Craii de Curtea Veche*), realizarea unor stabile relații de colaborare cu Institutul de Teatru (de la care să fie preluate anume piese în lucru), cu UNITER (prin intermediul căruia dar și cu sprijinul

sponsorilor, accesul la piesa străină să fie mai vizibil), în sfîrșit, cu teatrele din provincie, rar prezente, pînă acum, pe scena undelor, scenă cu cel mai mare număr de "spectatori". S-a vorbit, apoi, despre continuarea seriei de spectacole experimentale, despre valorificarea *Paginilor regăsite din dramaturgia românească*, despre definitivarea cîtorva *Integrale* (Caragiale, Shakespeare) atît prin acoperirea "petelor albe", cît și prin reluarea în noi viziuni regizorale și actoricești a titlurilor deja înregistrate. Cristian Munteanu s-a referit și la revitalizarea unei "formule" de mare succes în trecut, *Teatrul comentat*, ca și la bătălia ce trebuie dată în favoarea piesei scrise special pentru radio, inițiativă greu de dus la îndeplinire în afara unui sprijin financiar puternic. Ce ar mai trebui de făcut? Sugestii au fost numeroase, membrii departamentului au manifestat deschidere, flexibilitate dar și vigilență lucidă în preluarea lor. E un semn încurajator și pentru prezent și pentru viitor.

SIMULACRELE NORMALITĂȚII

de Eugen Negrici

Mistificări pioase

NU ne vine ușor să facem legătura între titlul acestei rubrici și cunoscutele produse speculative intrate în rîndul instituțiilor naționale sub numele de *istorii ale literaturii române*. Înainte de orice, ar trebui, însă, să spun că nu întrevăd posibilitatea fundamentării lor teoretice pe ideea de valoare.

Pentru că nu pot fi altceva, toate istoriile literare sînt, fără excepție, istorii (colecții) de fapte culturale. Voi reveni.

În ceea ce privește tentativele românești din domeniu, ele întristează de-a binelea nu atît din pricina melanjului de criterii și a inconsecvenței axiologice - pe care nu le-au putut evita nici reputatele modele europene ale genului - cît datorită mimării acestora, a preluării, fără examen critic, a marilor și micilor lor clișee, a omologării forțate a elementelor lor constitutive.

În loc să creăm un instrument nou, adaptat unei literaturi interesante tocmai prin netipicitate, ne-am grăbit, ne-am străduit să-i inventăm acesteia o procesualitate artistică fără sincope, pe potriiva schemelor perceptive și a dialecticii evolutive a celor patru-cinci istorii literare europene familiare elitei intelectuale autohtone. Cum imaginea impusă de istoriile noastre literare a fost propagată și de manualele școlare, putem spune că ea se află la originea unui proces de autosugestie națională. Nu trebuie să căutăm prea mult după motive. E de-ajuns să remarcăm cum capătă concretețe oficială visurile timide ale protocroniștilor de-acum un deceniu, cum devenim noi români, pe zi ce trece, cei mai buni, veritabilii, exemplarii, singurii creștini, e de-ajuns să luăm în calcul iscusința cu care se caută alte și alte prilejuri obscure de sărbătorire, de aniversare, de inaugurare, de sanctificare, de tîrnosire, de pomăzuire. Butii de aghiasmă și vin. Cifre meschine înlocuiesc treptat secolele și milenii, bătălii pierdute sînt declarate victorii prin hotărîrea unor prefecti și primari, cine vrei și cine nu vrei capătă aură de erou și soclu,

sloganurile ("noi, care..."; "avem cele mai..."; "sîntem aici...") vanității naționale sînt pe buzele ultimului parlamentar.

Este o sete bolnavă de măreție, de glorie care vine din sentimentul acut al marginalizării noastre istorice, nedrepte, evident nedrepte.

În teritoriul specific al istoriilor literare, prezența corozivă a unui asemenea sentiment naște enormități (cum ar fi proclamarea așa-zisului umanism și așa-zisului *baroc* al literaturii vechi), favorizează un productianism sui-generis (vizibil în delimitarea unui curent preromantic și a unui romantism românesc în chiar etapa istorică a dibuirilor, cînd proza abia își căuta identitatea literară, iar poezia calea de ieșire din narațiune). Ea sporește numărul de curente, de atitudini, de direcții sincrone - se înțelege - cu cele europene și întemeiate pe doar cîteva note întîmplătoare sau pe declarațiile corifeilor (parnasianismul, supra-realismul, expresionismul, semănătorismul, poporanismul etc.), inventează alte cîteva spre a sugera bogăția stilistică (onirism, balca - ism, feminism etc.) și face din postmodernismul invocat la nesfîrșit, pînă la greață, în orice context cheia intrării noastre în lume.

Aceeași rană veche explică transformarea istoriilor noastre literare în pîlnii de absorbție care acumulează grăbit, ca pentru a da un chip onorabil sărăciei: scrieri în alte limbi, traduceri, adaptări și prelucrări asimilate unor produse originale, texte fără pretenții literare dar luate ca atare.

Primind drept cadru epic o *curgere* narativă grandioasă, asezonate cu descriții și portrete extraordinare, beneficiind de titluri de capitole inadecvate dar formulate fascinant, textele de acest fel - necum și cele originale, cu care sînt asamblate ingenios, pot da cititorului impresia de măreție. Dacă mai sînt urmate și de un capitol-concluziv care să formuleze peremptoriu tezele specificului național, ele alcătuiesc o istorie aptă să trezească în noi un soi de exaltare. O exaltare păguboasă.

Viitorul în 10 puncte

PRIVIREA
LUI ORFEU

de Dan
Laurentiu

Sonată de toamnă

Andante

Și s-au aprins în ceruri oștiri de
policandre
vârsându-și în ecouri de clopote

lumina
cu brațe albe albe și-atât de vii și
tandre
ca luna-mbrățișată cu Li Tai Pe din
China!

NU știi niciodată ce te așteaptă nu numai la pagina următoare citind o carte a acestui mare maestru al scrisului românesc contemporan care este Dumitru Radu Popescu, dar nici măcar nu ai certitudinea (o, sfânta lenă conservatoare a spiritului nostru însetat de repaos!) despre direcția și sensul în care va evolua -exploda - firul narativ-speculativ al gândirii sale de la un rând la altul, într-atât de imprevizibil și proteic este stilul său profund poetic, adică: se naște, fierbe ca un must în viile toamnei, sub ochii noștri, *hic et nunc!*

Mult prea bizar, mult prea neliniștitor, acest stil urmând în aparență *legile haosului - a cărui primă lege este să nu aibă nici una!* - ne aruncă fără ostentație în plină stupoare, cu grația deconcertantă a cuiva care-mi aduce aminte de o anecdotă cu un înțelep pe cât de trist, de strigător la cer, pe atât de totuși! - apropiat, înrudit cu soarta și destinul scriptural ale poezilor: se zice că un șugubăț care locuia la etajul unui pavilion, când s-a lăsat seara, l-a invitat pe amicul său de vis-à-vis să-i facă o vizită, la care acesta răspunde (întreabă) cum să trec strada, căci mă prind paznicii și mă dau la bau-bau? Prietenul său îi răspunde (trebuie să recunoaștem, foarte ingenios): mergi pe raza de lumină de la fereastra mea și totul va fi în ordine! Finalul, năucitor, al invitatului: *aha, dar dacă tu, când eu ajung la jumătatea drumului, stingi becul?*

Poate că unii n-or să mă creadă, dar există în această glumă o mare asemănare cu revelația tehnicii abrupte a suspensului și discursului plin de mistere al poetului care "stinge lumina" la jumătatea drumului invitatului (receptorului), adică întrerupe firul logic, aparent referențial al textului, aruncându-l în abis, în nonreferențial, pe cititor (și deci pe el însuși, pe autor), gest menit să aducă noi și noi revelații despre aceste mistere, despre acest abis în care privim mereu, în fiecare clipă (moartea) și despre care nu știm mai nimic: în termeni Tel-quel-îști (*jadis!*) acest "truc" s-ar numi *productivitatea textului...*

...Acesta este întunericul dintre rîndurile atât de pline de fervoarea și bucuria, jubilația neodihnită a vieții din paginile năzdrăvane ale lui Dumitru Radu Popescu, scrise într-o veselă dezlănțuire a spiritului senzorial, material al cuvîntului unde, la loc de cinste, strălucesc metafora, paradoxul și oximoronul, de parcă altceva mai bun, bunul Dumnezeu și sfântul diavol n-ar fi avut de făcut decât să elibereze de inhibiții și tabu-uri o vocație artistică profundă care se mișcă dezinvoltă între plus și minus infinit, cu pasiunea și nerăbdarea și privirea introspectivă, scotocitoare a jucătorului care ține mereu în mână sa febrilă o quintă deschisă la două capete: găurile negre pulsând la marginile exploziilor de lumină și bucurie: *dansul nupțial al cuvîntului pe*

melodia unui marș funebru!

...Astfel ne apropiem și de natura intimă a acestui tip de scriitură, într-o totală libertate existențială, nu numai a limbajului, care este prin el însuși insolit și frapant, vorbele cele mai "uzate", mai "triviale", ciocnindu-se de altele "neologice" și "nobile" ca la biliard, scoțând efectele neașteptate (sau pe care le aștepti cu suflul la gură?: acest procedeu, în mare măsură aleatoriu, cred că provoacă o astfel de reacție mai ales asupra unor spirite dogmatice și paradigmatic, precum al meu, de exemplu) ale mersului pe sârma subțire a neantului din anecdota povestită mai înainte: aerul neliniștitor, inconfortabil al textelor lui Dumitru Radu Popescu îmi aduce iarăși aminte de *cățelul negru* -întunericul, gaura neagră - care se strecura pe urma pașilor nefericitului dr. Faustus (auzi, ironie: "fericitul") pornit în căutarea absolutului, de parcă desăvârșirea nu ar fi de căutat (și de găsit) în triumful și extazul morții (oare nu așa a dat Dumnezeu cel Atotputernic, cel tare, cel fără de moarte, miluiește-ne pre noi: adică, dacă, așadar, scopul și finalitatea vieții, desăvârșirea ei este moartea și, de asemenea, dacă Dumnezeu este cea mai înaltă treaptă spre care poate răvni omul, nu înseamnă că aceste două concepte se suprapun, că sînt sinonime până la confuzie și substituție și că deci putem conchide cu seninătate: moartea este egală cu Dumnezeu și Dumnezeu cel adevărat este, de fapt și de drept, moartea noastră cea de toate zilele pe care o detestăm cu toții, o amânăm cât putem; deci noi nu-l căutăm pe Dumnezeu, ci îl împingem cât mai departe în *negura incertă a viitorilor contingenți. Iată de ce Dumnezeu nu mai înseamnă viață ca în tradiția hipnotică a lucrurilor infinite, ci moartea ca scop și triumf suprem al oricărui efort orientat spre cunoașterea binelui și răului: moartea nu mai este un rău, ci este un bine mult dorit, căci ea se identifice pînă la dispariție cu Dumnezeu: cu Neantul), ci în negarea ei: cu moartea pre moarte călcînd, așa cum a făcut Isus, Fiul Omului.*

Dar nu orice negare a morții înseamnă și găsirea lui Dumnezeu, căci am văzut (în paranteza anterioară) că, în realitate, una și cealaltă sînt identice și se reduc la un singur concept, fie ca desăvârșire a ființei noastre, fie ca tragică și absurdă mutilare și batjocură a ei: nefericitul dr. Faustus (cu zel adânc a studiat științele și artele, filosofia și dreptul tot, și ce folos! - la Universitatea Jagellonă din Cracovia: mâinile mele pipăindu-i zidurile într-o dimineață de vară, căutându-i umbra inconsolabilă: spuneți-mi ce este logică! o știință albă? o magie neagră? spuneți-mi ce este logică!) în căutarea absolutului, a vieții celei fără de moarte, cu Mefisto amușinându-i urmele, sfîngele: cățelul negru dintre rîndurile unui text care poate fi pus ba în biblioteca diavolului, ba în biblioteca lui Dumnezeu, cum însuși Dumitru Radu Popescu o spune într-o doară, într-o dimineață sau într-o seară: era toamnă sau - o, zădărnice! - era primăvară?

Și s-au aprins în ceruri oștiri de policandre...

PREPELEAC

de Constantin
Zoiu

Intermezzo

PRIMA țigare pe care am aprins-o la Londra în 1968 în casa unor amici englezi a fost Carpați. Amfizionii strămbară din nas, scîrbiți, și întrebară: ce-i asta?! Asta - răspunsese în locul meu unul din cei de față, care fusese în România și care fuma *Dunhill - este o țigare românească*. O spusese ironic, însă cu un fel de prietenie protectoare. Drept să vă zic, m-am rușinat. Încercam să sting infecta papiroasă, tot încercînd s-o turtesc în scrumiera de cristal, dar a naibii nu voia să renunțe să ardă și să scoată fumul ei puturos. Ca și cum ar fi protestat; ca și cum ar fi pretins că e dreptul ei să arză, să-și manifeste specificul național... Dacă sînt pe lume oameni duri, dar și delicați, în situațiile mici, numai în cele mici, aceștia sînt "fiii perfidului Albion". Văzîndu-mă jenat, ei mă rugară politicoși, stăruind chiar, să-mi mai aprind una. Imperiul lor colonial era plin de olfaccii atât de diverse și de exotice, încît puteau face față oricărui miros. Mă executai pe loc. De astă dată, gazdele amușinară fumul cu multă luare aminte, ca degustătorii de vin, vinul propus. Nu se mai strămbau. Pe fețele lor însă citeam o profundă uimire. Mirosea, cum să spun... A ciorap ars, ciorapul unui soldat după cîteva zile petrecute pe cîmpul de instrucție.

Vasăzică, asta trăgeam noi, românii, în piept, păreau a spune privirile lor orifiate. Îmi oferiseră imediat o țigare de-a lor dulce, parfumată, un *Rothmans*, pe care o refuzai cu mîndrie. Fără să știu că, dacă rasa anglo-saxonă disprețuiește ceva, e să-ți trădezi specificul, oricît de nefericit ar fi el, și că indivizii ce-l acceptă, oricum ar fi, se bucură de o neprețuită stimă. Viața miroase în fel de fel de feluri. Și locurile civilizate au fiecare olfacciiile lor. Londra, de pildă, în centru, miroase a săpun *Imperial Leather* și a tutun bun de pipă; la periferie, a gudron, banane putrede și formol antiseptic de corabie bine frecată contra molimelor. Parisul, a Paris, Roma, a leandru înflorit, a ruină și moarte. Bucureștiul... O, dacă în Bucureștiul grăsanului de Halaicu, teii ar înflori tot timpul; sau dacă măcar ar rămîne mereu verzi!...

Și să nu ziceți că nu trec nici două zile după rușinea pătită mai sus, și mă văd la Londra cu Matei Călinescu, bursier la o universitate. Prieteni, nu eram. Cred că exista între noi și o vagă antipatie. Nici azi nu pot să-mi explic de ce. Poate diferența de generație... Totuși, ne-am dat înlînire. Cum m-a văzut, în loc de orice salut, eminentul critic rosti cu înfrigurare: "*N-ai o Carpață!*"... Am scos la uțea pachetul ordinar. Matei aprinse în pripă țigara și începu să tragă din ea cu nesațul, pervers, al unui ins potolindu-și în fine perversiunea. Mă uitam la el cum fuma. Concentrat, cu capul ușor aplecat într-o parte și nițel în jos, cum ar asculta unul un mesaj capital, o muzică, și cu împăcarea, beatitudinea, extazul ce-l poartă pe figurile lor bîntuite toți drogomanii. De atunci nu aveam să-l mai văd niciodată. Nici de citit, să-l citesc, el stabilindu-se mai tîrziu în SUA. Nu mai aflasem nimic la ce lucra. Singura pagină, scrisă, pe propriul său chip, și pe care o țin minte perfect și astăzi, e cum fură el la Londra *Carpați*. Sigur, după revoluție, m-am pus cît de cît la curent. Nu fusese nici o surpriză. Matei Călinescu *trebuia* să rămînă acolo. Din rafinata sa înzestrare bizantină, locală, ieși un cărturar strălucit, sincer, intratabil, foarte serios, în spirit american, altoit pe ceea ce franțuzii numes le *gout de terroir*, - gustul țării de-acasă...

Dihonia recentă care se iscă între autohtonul nostru Alexandru George și cei doi "stranieri", Lucian Raicu și Matei Călinescu mă învioră, subit. Subconștientul nostru e, cert, o mahala, abia-abia strînută. Lucian Raicu îl face pe Alexandru George un tip care teroriza pe timpuri redacțiile. Percutantul eseist bucureștean îl face pe Raicu "bețiv". Matei Călinescu, pe Alexandru George, "un sucit"; iar Alexandru George, pe Matei Călinescu, posesor al unor "accente cinice". Hic jacet lepus. Acum, și dinșii... Cine nu bea, ca să mai uite, fără a fi totuși bețiv; cine nu se întîmplă să fie uneori cinic, avînd în față ațita prostie susceptibilă; cine nu-i "sucit" în raport cu vederile mediocre? Eсурile lui Alexandru George eu le citec totdeauna cu pasiune. O dată am început să citesc o pagină de-a sa din R.L. în gara Ploiești-Vest și m-am trezit în București-Nord, habar neavînd cînd trecusem prin Chitila, pe care nu pot s-o sufăr. Altădată, prin 1970, cînd eram secretar de redacție la *Luceafărul*, criticul bucureștean intră în birou cu sacoșa sa de piață căptușită dedesubt cu piele, să ție. În stînga mea, la masa de lucru, se afla Sânziana Pop; în dreapta, Gabriela Melinescu. Două fete frumoase, simpatice, cărora într-o zi le cumpărasem două berete albe, identice. Alexandru George se așezase timid în colțul mesei la care lucra Gabriela. Mă făceam că nu văd, deși vedeam. La un moment dat, s-a auzit un zdrăngănit ca de bucătărie, apoi un rîs, un rîs nebun, al Melinescăi. Cînd m-am uitat, pe biroul ei văzui o oală nouă, roșie și o cratiță albastră, nou-nouțe, achiziția cavalerului singuratic, burlac, gospodar, a criticului pe care îl admiram atît... Gabriela a venit rîzînd în hohote și s-a prăbușit pe biroul meu rîzînd cum ridea autoarea jurămîntului de castitate și sărăcie. Alexandru George, întors spre noi, ne privea mirat. Nu înțelegea. Acesta a fost momentul cînd am priceput, nu că e "sucit"; cînd am înțeles că are geniu. Am certat-o pe urmă pe Gabriela: fanții de duzină, i-am zis, aduc flori pieritoare, lipsite de consecințe; bărbații adevărați oferă aleselor lor tot ce poate să dea vieții substanță, țărnie, fidelitate profundă, sarea... sarea șecspiriană din bucate!...

Mă bate un gînd... Se știe că două săbii nu încap într-o teacă; cu atît mai mult cînd e vorba de trei, patru sau cinci... Și ce să-i faci cînd în Teaca respectivă, a criticii românești, stă vîrît de 30 de ani celălalt critic, pilot, ductil, subtil, infidel cu plan, superficial de spaima de a percepe total abisul pe care ședem cu toții, abis, hău acoperit de o crustă vulcanică subțire, gata oricînd să crape, să se rupă și să ne prăbușim cu toții în neant.

Zic și eu așa: dacă de acest critic suferă toți ceilalți critici, la fel de mari și ei, dar care nu avură răbdarea, voința, încăpățînarea de a rămîne de planton zece, plus zece, plus încă zece ani...

Otrava din memorie

NEGUSTORII de haine vechi s-au întors. Ca în fiecare an își fac o intrare zgomotoasă în camping, ieșind din pădure pe malul din față, înainte de a traversa riul în mașina lor 4x4 roșie ca focul. Ca în fiecare an, vilegiaturii veniți în goană să admire spectacolul împing la roată și îi ajută să urce panta spre camping. Telalii și-au găsit deja clienți printre ei. Neschimbați, Driss cu fruntea mereu legată cu un batic colorat, Rita cu tenul ei mat și cu părul uscat de falsă blondă invită pe toată lumea să bea un pahar la cârciuma pe care o țin pe timpul verii niște prieteni de-ai lor.

Neîncercător, Yoann se învîrtește în jurul mașinii, adulmecă, se strîmbă.

- Prinde! Rita îi aruncă un sac plin de boarfe pe care le-a scos din mașină. E în ele parfumul subtil al umanității.

Dă drumul sacului pe jos.

- Detest tot ce e vechi!

- Din vechi se face nou, domnule, răspunse Rita foarte profesional.

Pentru Rere telalii sînt rîndunicile care anunță că sezonul e în toi. Petrec vara cu noi, vind prin piețele din regiune incredibile boarfe pe care le etalează fără rușine în lumina crudă a soarelui, apoi pleacă, Dumnezeu știe unde, să-și petreacă iarna.

Păstraserăm întotdeauna, telalii și cu mine, o anumită distanță între noi. Cred că mă disprețuiesc puțin pentru că locuiesc în "Paradisul" lui Rere. Toate florile astea, arbuștii, aleile îngrijite, ce plictiseală! Profilul lor de păsări de pradă trezește în mine inexplicabile neliniști.

Dar, ca și cînd ar fi simțit la noi urmele aceluia trecut pe care Yoann și Laurent îl împărtășesc cu mine, ne înconjoară anul acesta cu o atenție specială. Cu ei brăzdam în mașină drumurile cu hîrtoape ce traversează cîmpurile, se cufundă în lumina verde a crîngurilor și aleargă de-a lungul zidurilor severe ale marilor ferme. Laurent îmi petrece un braț peste umeri, cu celălalt îl ține strîns pe Yoann. Tragem adînc în piept mirosul boarfelor și cîntăm cît ne ține gura. Cu o lucire de batjocură privirea pătrunzătoare a lui Driss ne observă în retrovizor.

Seara dăm la melci lăptucile culese de Laurent. Înviorați din amorțea de atîtea verdețuri căzute din cer, ei se grăbesc să rupă frunzele cele mai fragede. Zilele se succed, o pasarelă îngustă de amintiri comune îmi ușurează drumul dus-întors între trecut și prezent. Să povestesc întîmplări seara în cort e acum lucrul cel mai firesc din lume.

NU i se întîmpla Dorei să mănînce pe săturate decît dacă era invitată. Erau cine plăcute, stropite cu "șampanie" proastă, pe care o turnau în pahare mai mult pentru plăcerea de a privi bășicuțele spărgîndu-se. Ea prefera vinul roșu. Între două tururi de dans se servea, cu

aerul că vrea să se răcorească, dar mai ales ca să profite de ocazie și să înghită încă un sandviș sau o ultimă felie de friptură. Și apoi dansa din nou și minca iar, în timpul unei pauze în care, pe estradă, muzicanții își ștergeau fruntea cu cite un petec de pînză albă, tot atît de albă ca fețele de masă la începutul petrecerii.

A doua zi își relua turneul prin instituții și întreprinderi unde, în spatele unor birouri uriașe, eternii directori de te miri ce, grași sau slabi, surizători sau dezgustați de viață, în creștere sau descreștere a puterii, îi înginau toți, la sfîrșitul audienței, aproape aceeași frază: "Știi, cu dosarul dumneavoastră, ar fi de mirare dacă ați găsi pe cineva deștul de nebun ca să vă angajeze."

Sătută să aștepte o invitație la cină, hărțuită de foame, își încăleca vechea motoretă și ieșea din oraș. După ce traversa betonul, mizeria, periferia, ultimele insulte de verdeț unde case cochete își frăiau cele din urmă zile înainte de sosirea buldozerelor, ajungea la ogoare.

După anotimp, fura mazăre timpurie, cartofi, floarea-soarelui ca să-i ronțăie semințele. În toamna aceea porumbul era frumos. O prietenă îi spusese asta, dar și că ar fi mai prudent să se îndepărteze de drumurile principale, prea supravegheate.

Se îndepărta de ele și se infundă în cîmpie, la întîmplare, pe drumurile pline de pietre. Stomacul gol îi sălta la zdruccinăturile motoretei. O mare floare a soarelui ardea în mijlocul cerului albastru. Drumul traversa un lan de grîu, mărginit cu flori de cîmp. În depărtare o clopotniță anunța satul. La prima răspîntie, îi întoarse spatele. Risca să se facă observată - o femeie călare pe motoretă nu era ceva obișnuit. Uneori i se striga că e o nerușinare.

Grîu, grîu și iar grîu, prea copt și nesecerat. Un iepure stătea la soare pe marginea drumului, trebuia să fie surd ca să n-o fi auzit venind. Sau foarte curajos. Cînd se hotărî în sfîrșit să fugă prin fața motoretei, ea încetini ca să nu-l sperie, dar înainte de a dispărea iatre spice, iepurele își permise luxul să se așeze în fund și să privească țintă roata care venea spre el.

Schimbă de mai multe ori direcția, evită în ultima clipă un al doilea sat fără clopotniță și se trezi într-un cîmp de lucernă. Atît de verde! Ce fericire să nu fii vacă, să te umfli și să crăpi!

Apoi, în sfîrșit, tarlaua de porumb. Da, era frumos porumbul în anul acela. O coamă roșcată, mătăsoasă cădea pe coceni.

Dora tăie contactul. Valuri de foame îi clipeceau în stomac. Se fofila printre rînduri. Foșnetul atît de caracteristic al cîmpului de porumb o inconjura din toate părțile. Ai fi zis că e o armată în tunici de zale...

Dora îngrămădi știuleții în rucsac. Cînd îl umplu bine, ieși pe drum și, acolo, la cîtiva metri de motoretă ei, văzu o alta, și pe paznic sînd călare. Pe umăr își ținea, ca pe o pușcă bîta. Și fuma.

Dintr-o săritură, Dora se azvîrli pe motoretă ei, băgă în viteză întii, apăsă pe accelerator, accelera iar și iar, pînă la refuz. Motorul zbrîrnia, motoretă începu să vibreze de parcă era gata să se des-

facă în bucăți, dar nu se urmi din loc.

"Piedica", îi strigă paznicul în ureche. "Ai uitat să ridici piedica".

Umbră unei șepci jechoase îi ascundea fața pe jumătate. Înainte ca Dora să poată reacționa, el apucă cheia de contact.

"Poți să te dai jos. Oricum ai să-ți continui drumul în dubă".

Ridică sacul să vadă cît e de greu:

"Măcar de te-ai fi mulțumit cu cîtiva știuleți. Crești orătânii, sau ce?"

"Orătania sînt eu. Pe moment, mă dau în vînt după porumb fierț".

Se aplecă, luă un știulete furat, îl azvîrli în lan.

"Mistreții au făcut o mulțime de stricăciuni, anul ăsta. Cu a ta, e încă una."

Dora îl ajută să golească sacul.

Cînd terminară, își scoase șapca și se șterse pe frunte. Părul lui umed era doar puțin mai închis decît firele mătăsoase ale știuleților. Avea cearcăne sub ochii alunecoși.

Îl privi cum ascunde cele două motorete pe care le împinse după taluz. Se întoarse mototolindu-și șapca, cu aerul unui elev care și-a uitat lecția și o întrebă dacă este de acord. Ea răspunse "nu", pentru că nu era "da", dar de fapt îi era indiferent.

Probabil că-și lăsase bîta lîngă motorete. Ochii lui n-o mai evitau. Cu cît o să termine mai repede, cu atît mai bine, își spuse ea.

"Unde vrei? În șanțul ăsta sau în porumb?" Arătă spre cîmp.

Se îndreptă prima într-acolo:

"Și cînd te gîndești că prietenele mamei mi-au prezis mereu că o să mă răstoarne în șanț un șofer sau un paznic."

Pămîntul era uscat, bărbatul făcea să se ridice în jurul Dorei un nor de praf. Trupul lui era ușor, ușoare și miînilor. Știuleții de porumb se desenau pe cer. Deodată, acolo sus, marea floare a soarelui își pierdu contururile.

Apoi bărbatul își puse fața pe pîntecul Dorei și începu să vorbească despre lungile luni fără dragoste, acele luni interminabile în care, interzicîndu-i-se șederea în oraș, ajunsese el, fostul student decăzut din drepturi, un paria al satului.

"Niciodată, înainte, n-aș fi silit o femeie."

"Dacă m-aș fi zbătut, m-ai fi omorît?"

"Poate. Dar poate că mi s-ar fi făcut frică și te-aș fi lăsat să pleci."

Își pusese la loc șapca, ascunzîndu-și astfel din nou obrazul pe jumătate.

În timpul iernii, Dora veni să-l vadă de mai multe ori la sfîrșitul săptămîinii. Ei îi recita versuri, sub tavanul scund al singurei camere pe care o ocupa în casa a doi frați neînșurați, murdari și morocănoși. Erau aceleași versuri ale unui poet în dizgrație, pentru care fusese alungat din universitate și i se dăduse postul de paznic. "Nimic mai bun decît munca manuală ca să lecuiești pe intelectuali", îi spusese ofițerul anchetator.

În sat nimeni nu voia să audă de treaba asta, fiindcă paznicul merge ca pe o sîmă întinsă. Dacă îi hărnicește pe hoți, e urît de toată lumea ca agent al autorităților și i se poate întîmpla să fie bătut de moarte. Dacă alege să închidă ochii, riscă să fie aspru pedepsit pentru neglijență în serviciu. Chiar pentru sabotaj. Cel dinaintea lui era la pușcărie, condamnat chiar sub această acuzare. Pe el, satul îl respinsese de la început. Mamele își chemau fetele, cînd încerca să le vorbească.

Curios, în loc să stîrnească scandal, apariția Dorei păru să calmeze spiritele. La urma urmei, amărîtul ăsta de student poate că nu era un turnător, poate că nu era nici un om de nimic, de vreme ce își găsise o fată din Capitală și care în plus avea și o motoretă. Se birfi puțin în ziua cînd ea se instală la paznic: sînt rele de muscă acolo, în oraș, dar, la drept vorbind, e mai bine așa, cel puțin ale noastre or să fie în afară de pericol.

Numai zîmbete și priviri batjocoritoare, primarul o întrebă pe Dora dacă voia să o înlocuiască la grajduri pe femeia pe care o spintecase taurul. "Nu e, cum s-ar zice, o muncă pentru mîini albe, dar dacă tot ați hotărît să trăiți printre noi..." O dată în plus, sigură de indiferența pe care o azvîrlea ca pe un pod între bucuria de a trăi și disperare, acceptă.

Și apoi, paznicul redactă o primă cerere prin care reclama dreptul de a-și continua studiile. Urmă o a doua, o a treia, din ce în ce mai lungi, din ce în ce mai amănunțite. Dora își încăleca motoretă și le ducea la Minister. În sfîrșit, sosi o scrisoare oficială: cazul paznicului urma să fie examinat și dacă ancheta va dovedi atașamentul etc. etc.

A fost un an prost pentru porumb. Nu și pentru cartofi. Enormi chiar înainte de a fi buni de recoltat, stîrneau pofta hoților de tot felul: cei care îi furau ca să îi vîndă la piața neagră și cei care îi furau pur și simplu ca să-i mănînce. Paznicul nu mai avea timp să recite poeme. Cu un zel sporit, devenise un redutabil vîntător de oameni: era văzut adesea escortînd pe ulițele satului femeii sau bărbați slabi, cu burta umflată. Din cînd în cînd, cartofii furajii alunecau de sub haine și se rostogoleau pe drum, de unde îi adunau puștii care urmau cortegiul.

"Bărbatul tău e turbat" se plîngeau femeile Dorei. "Zi-i să ne lase în pace!"

Îi spusese. El îi răspunse că voia să iasă din vîgăuna aia, că nu mai suporta mirosul de balegă pe piele cînd o lua în brațe. Dragostea paznicului se încărca de o violență abia stăpînită, mîinile lui o căutau pe Dora cu ură. Nu-și mai punea niciodată capul pe pîntecele ei.

Totuși, într-o zi, cînd ieșea din grajd împingînd o roabă plină de gunoi, ea îl văzu însoțind un cuplu de prizonieri: un țaran bătrîn și nevasta lui. Bărbatul avea sînge pe față. Paznicul îi urma, legîndu-și bîta. De departe, îi strigă Dorei: "M-au atacat cu cazmalele, ticăloșii ăștia!"

O fată care cobora ulița scuiată în direcția lui. Dora lăsa roaba în mijlocul curții, se întoarse din drum și, după ce traversă grajdul, minusculă siluetă reflectată în ochii vacilor, ieși pe cealaltă poartă. Motoretă ei demară imediat.

Avea să-l înfîlnească din nou, după ani de zile. Ajuns universitar și om politic important, purta barbă și ochelari cu ramă aurită. După o ușoară ezitare, a venit spre ea, a strîns-o în brațe și a spus ca să-l audă toată lumea:

"E o zi mare pentru mine, revăd o prietenă foarte dragă. Am împărțit o tinerețe aspră din care am ieșit cu fruntea sus."

În aplauzele unei suite numeroase, și-a continuat drumul știind cu siguranță că nici Dora și nici țaranii bătuți nu puteau să i se pună în cale.

(fragment de roman)

În românește de
Alexandra Ciocărlie

Werner Aspenström

WERNER ASPENSTRÖM (născut în 1918) e unul dintre marcanții poeți ai literaturii suedeze contemporane. Membru al celebrei Academii Suedeze, el e purtătorul de cuvânt al unei lirici innoitoare, clară precum cristalul și în același timp profundă și intensă. "Poezia, scrie Werner Aspenström, este o îndeletnicire solo, ea se vinează cu pana, indiferent dacă vrei să faci prizonieră raza lunii sau să capturezi înflăcărâte parole politice. Vînatoarea, pînda și prinsul pradei sînt principalele etape, armele vînatoarei, adică limba care se folosește au mîi puțină importanță. Mi se întîmplă să țin în mină o revistă într-o limbă din care nu înțeleg o iotă, o răsfoiesc și uneori se întîmplă să dau peste părți care conțin poezie, și nu mă înșel niciodată."

Deci, pentru poetul Werner Aspenström poezia are un limbaj primordial, deasupra tuturor limbilor, ea este

limba de origine a întregii omeniri. Poetul e un virtuoz al conținutului în care se contopesc clasicul și modernul, precum și ironia și umorul, într-un spirit inteligibil, universal.

Poemele pe care vi le prezentăm au fost alese din volumele *Despre noapte și ziua*, *Scara*, *Dicționar*, *Dis de dimineață*, *General și particular*, *Ființe*.

Calul de lemn

M-am născut în enoria Mora, în anul 1840
În satul Bergkarlas am fost pictat în roșu de
trandafir.

Mulți m-au călarit
Multe căruțe am tras.
Cel mai mult am stat sub birou
gîndindu-mă la toți copiii care s-au înecat

Noe

Vezi arca înzăpezită culcată în gheață?
Îl vezi pe Noe îmblănit cum stă pe punte?
Vezi porumbelul călătorind în ample arcuri?
Auzi tu mielul cum trist behăie în țarcul lui?

În zadar iscodește Noe după semnele
primăverii,
degrabă binoclul și-l duce la ochi:
nici un soare pe nici un val nu strălucește,
nici o frunză pe nici un copac nu se mișcă.

Căldura de la pieptul porumbelului e
neînsemnată,
răbdător lasă el această căldură în afară,
pînă cînd miracolul se petrece și gheața se
sparge
și arca noastră poate să se legene ca mai
înainte.

Noe aruncă în înaltul cerului căciula lui
groasă.

Vîrfurile lui Ararat lucește în depărtare roșu.
Vesele privesc animalele din găurile arcei,
toate în afara porumbelului:

prețul unui miracol e mereu moartea cuiva.

Și dacă există

numai două cuvinte

Și dacă există numai două cuvinte, ping și
pong
și ping înseamnă cer iar pong pămînt?

Mereu primește cîntece
care vor să fie cîntate

Uneori ești înăuntrul orașului.
uneori e orașul în tine.

Se poate considera muzică de asemeni
cînd se aud scrisori căzînd în cutia poștală.
Nu e o pictură urîtă cînd scapi oul
și gălbenușul devine vizibil.

O posibilă rugăciune de seară:
Ping, fă să existe veșnic rotunjimea soarelui!

Pong se trezește și:
soarele rotund continuă să existe.

Tălmăcire de vis

O femeie bătrînă s-a arătat
soției mele într-un vis.
Spunea: "Niciodată.
Și pentru totdeauna."
Soția mea se întreabă acum ce înseamnă
asta.

Înseamnă, cred eu, numai ceea ce
noi deja știm.
Vedem copiii scaldîndu-se decapitați
de valurile mării Baltice
apoi ridicîndu-se și decapitați din nou
și ridicîndu-se iar.
Și copiii de acolo ne văd pe noi dispărînd
și revenind
și dispărînd din nou,
într-un fel pentru totdeauna
și niciodată.

După ce a cîntat Mozart toată ziua

Copacul cu frunze se dezbracă, se îmbracă,
în mod regulat
ca într-o căsnicie.
Gîștele sălbatice se îndreaptă spre sud, apoi
cître nord.

Tu cunoști natura, tu poți artele.
Cum te ajută Mozart?
Stolul gri al școlărilor se duce departe
sub tei
apoi ceata gri a școlărilor se întoarce.
Muzica e timp prelucrat.
Timpul nu vindecă rănile timpului.

Confesiuni

Ea se duce la biserica ei.
El se duce la țărnuțului lui.

Ea bea un vin
care iar și iar
se schimbă în sînge.

El stă lîngă o apă
ale cărei valuri, valuri
se schimbă în apă.

Peste greii nămeți de apă
se mișcă ușoare valuri contrare.

Se biciuiește fața lui Dumnezeu
în vînturile dintr-o parte?

Ce vedem noi mai mult, ce sîntem noi decît
încrîțituri pe suprafețe?

Au vorbit despre asta
o jumătate din noapte.
Ea se duce la biserica ei.
El se duce la țărnuțului lui.

Limba

Nu numai scriitorul clasic, suitor pe iambii
versului,
nu numai modernistul stîrnitor de polemici
literare...

Dar și nervii mării, chiar și valurile scriu
versuri.
Elegiac sau furtunos descriu ele malul
pe care-l au în față și către care se vor
sparge.

Bineînțeleles există povestiri în afara limbii
Pietrișul țărnuțului zornăie înainte cuvinte.
Spuma mării face fraze.

Doresc să nu știu

După o neobișnuită zi plină de contradicții
am nimerit către seară într-o ceartă religioasă.
Cîțiva și-au mărturisit credința lor, alții
necredința.

Maestrul Zen, cu nota zece la stăpînirea de
sine,

țipa cel mai tare dintre toți.
Jumătățile creierului meu au alunecat separat
ca două continente
și o mare furioasă apărură îndelung
liniștindu-se numai către noapte.
Chiar și în somn m-am auzit repetînd:
Nu știu... nu știu... nu știu...
Sfîrșind cu:
Și doresc să nu știu...

Așază-te

lîngă speteaza mea

Nimeni nu spune valurilor mării:
Matrozi, faceți-vă datoria!
sau
Discipoli, căutați adevărul!
Nimeni nu întreabă pietrele și pietrele nu se
întreabă

între ele: Mă iubești?

sau
De ce m-am născut?
Neștiutoare
fără nici o dorință de a ști,
ne privesc felinarele străzii
pe drumul nostru departe de paradis
cître casă pentru a striga
sau a ne ruga
sau numai pentru a șopti:
așază-te lîngă speteaza mea...

Petrecurt în săptămîină

"Un om ghemuit cu basc negru
se grăbea spre strada Cizmarilor."
Ce căuta el? O grădină.
El voia să se ghemuiască în casa sîmburilor
dintr-un măr și să închidă ușa după el.
Dar se afla într-un anotimp greșit, pe o
stradă greșită,
într-un ciudat regat.

(Martie, 1989)

Prezentare și traducere de
Gabriela Melinescu

Christine Ockrent la "l'Express"

Cunoscuta jurnalistă de televiziune Christine Ockrent (în imagine) de la

France 3, a acceptat, de la 1 octombrie, direcția revistei "L'Express", înlocuindu-l în funcție pe Yann de l'Ecotais. Cu excepția scriitoarei Françoise Giroud la "Nouvel Observateur", nici o femeie n-a ocupat un asemenea post în presa săptăminală de informație generală. Numirea Christinei Ockrent intervine într-o perioadă de criză a celui mai reputat hebdomadur francez și se speră ca starul de televiziune să redreseze cifra de vânzări.

Biografie fotografică

O biografie în fotografii a Gertrudei Stein va apărea la sfârșitul acestei luni la Ed. Algonquin Books. 360 de clișee, majoritatea inedite vor retrasa, în imagini, istoria "Generației pierdute" și a celebrelor sale figuri.

Dicționar de înjurături

La Editura Total-Tra-de din Cracovia a apărut de curând *Dicționarul expresiilor urite* care cuprinde peste 300 de înjurături poloneze cu echivalentele lor aproximative în engleză, franceză, spaniolă, germană, italiană, rusă și slovacă. Pentru o mai bună înțelegere internațională, au-

torii și-au luat precauția de a însemna cu o cruciuliță expresiile a căror utilizare ar putea conduce eventual la spital sau chiar cimitir. "Cum am putut să călătorim până acum în Europa, neînarmați cu acest instrument indispensabil?" se întreabă "Nici" săptăminalul satiric cel mai apreciat din Varșovia.

Desene animate

Cele șapte milioane de casete cu filmul de desene animate *Întoarcerea lui Jafar*, produs de studiourile Disney drept continuare la *Aladdin*, s-au vândut în doar două săptămâni în S.U.A. Se pare că nu doar puștii apreciază acest gen, ci și părinții și bunicii lor.

Un Steinbeck ratat

"Postumele" unui autor celebru se citesc cu un interes special, căuțin-

du-se motivele pentru care au rămas inedite. Iubitorii literaturii lui John Steinbeck vor găsi ușor justificarea faptului că romanul *The Moon is down* n-a apărut la vremea lui: e o scriere de mîna a doua, lipsită de intensitate dramatică. Povestea de război are drept cadru un mic oraș scandinav invadat de nazisti, de zăpezi, de nebbie și vise. Antimilitarismul sincer al autorului nu salvează construcția fastidioasă a cărții. În imagine, John Steinbeck în 1962.

H.P.B. în franceză

În nr.654 (16-30 septembrie) al revistei "La Quinzaine littéraire", la paginile de bibliografie, unde se prezintă pe scurt noile apariții, găsim, la secțiunea "Scriitori traduși": "Hortensia Papadat Bengescu, *Le Concert de Bach*, tradus din românește de Florica Ciodaru-Courriol, Ed. Jacqueline Chambon, 320 p., 110 F". Prezentarea sună așa: "H.P.B. (1876-1955) a fost un autor de succes cu nuvele, piese de teatru și romane. Cel mai cunoscut, *Concertul de Bach*, a fost publicat în 1927".

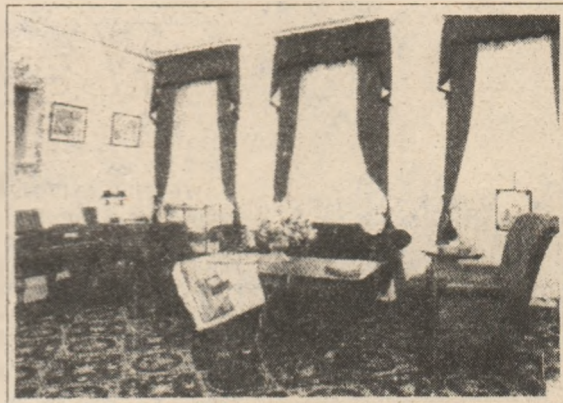
Căsnicia lui Tolstoi

William L. Shirer s-a făcut faimos cu două cărți: *Jurnalul său din Berlin* și *Ascensiunea și căderea celui de al III-lea Reich*. A murit în decembrie 1993, la 89 de ani. El a lăsat neterminat un manuscris de 400 de pagini, publicat acum de Ed. Simon and Schuster. Surpriză: volumul e consacrat...căsniciei lui Tolstoi, din zilele logodnei, până la moartea lui, la 82 de ani, în gara Apostovo și se intitulează *Tolstoi, ciudata fugă*.

Întoarcerea lui Béjart

Maurice Béjart revine în forță. După ce a fost ales la "L'Institut des Beaux-Arts", coregraful nr.1 al Franței a creat un spectacol de balet intitulat *King Lear-Prospero*, avînd ca temă deriziunea puterii, și și-a început stagiunea pariziană la Palais de Chaillot (unde a debutat în 1948, în *Coppelia*). Aici va prezenta șase programe cu ultimele sale creații coregrafice, interpretate de noua trupă Rudra Béjart Lausanne (cu o medie de vîrstă de 22 de ani) și avînd ca soliști nume de primă mîna ale baletului mondial. Ca la orice eveniment cultural de anvergură, biletele s-au vîndut cu mult timp înainte.

Casa Dickens

În 1837, la începutul carierei sale, succesul lui *Pickwick* i-a permis lui Dickens să închirieze o casă cu 12 camere în Bloomsbury, pe Doughty Street la nr.48. Aici a trăit, timp de doi ani, o perioadă decisivă, care l-a marcat pe viață. Casa era foarte animată, fiindcă pe lângă tinăra sa soție, Catherine, mai locuiau acolo sora acesteia, Mary, și fratele lui Charles, Frederick, în vîrstă de 16 ani. Și într-o seară s-a produs drama: Mary, care avea 17 ani, a murit subit, în urma unei crize cardiace. Dickens nu și-a revenit niciodată din acest șoc: moartea fetelor pure, vesele și bune apare în multe din romanele sale ulterioare. Din 1925 casa de pe Doughty Street a fost transformată în muzeu și sediu al Asociației prietenilor lui Dickens, iar vizitatorii Londrei își fac din ea un obiectiv prioritar. În imagine - reconstituirea salonului lui Dickens.

Biblioteca păstrată

"În Africa, un bătrîn care moare e o bibliotecă ce arde" - această frază a lui Amadou Hampaté Ba (în imagine) figurează în absolut toate articolele consacrate operei sale. Scriitorul din Mali a fost unul din primii intelectuali africani care au subliniat imperioasa necesitate de a se transcrie tradiția orală africană. Două din cărțile sale apărute la Ed. Stock, *Micul Bodiel* și *alte povestiri din savană* și *Povestiri inițiatice* sînt astfel de valorificări ale tradiției orale a păstorilor nomazi din Mali, cărora Hampaté Ba,

mort în 1991 la peste 90 de ani, le-a consacrat mai multe romane și nuvele.

Nume în urcare

Arnaldo Calveyra (în imagine) este considerat unul dintre cei mai originali scriitori ai literaturii argentine contemporane și, de cînd a fost intens tradus în Franța (trei volume la "Actes Sud": *Patul Aureliei*, 1989, *Originea luminii*, 1992 și *Antologie personală*, 1994) - un prozator și poet de talie universală, înrudit cu Borges și Beckett.

Marx în Pléiade

A apărut volumul IV din ediția de *Opere complete* ale lui Karl Marx, în celebra colecție "Bibliothèque de la Pléiade" a Editurii Gallimard - ediție stabilită, prezentată și adnotată de Maximilien Rubel. Prețul unui volum e de aproximativ 500 F.

Antifeministul

Noua carte a lui J.G. Ballard, *Rushing to Paradise* (Ed. Flamingo) va stîrni protestul feministelor, ecologiștilor și apărătorilor drepturilor animalelor - scrie "The Observer". Subiectul: intr-un atol din Pacific, primeste un grup de ecologiști coduși de o feminisă înfocată, dr. Rafferty, încearcă să salveze pescărușii. Este un pretext pentru romanțier de a-și expune păreri șocante despre lumea actuală: "Problema nu este că s-au împușinat urșii panda, ci că s-au înmulțit prea mult oamenii" sau "Ceea ce vreau să pun în discuție este radicalismul unor feministe. Împărtaşesc punctul de vedere al Camillei Paglia care spune că femeile sînt periculoase, pasionale, potențial crude... Cred că există o fantasmă comună tuturor femeilor: aceea de a suci gîtul bărbaților".

Arta indiană

În sălile Muzeului Național din Singapore poate fi admirată pînă la 13 noiembrie expoziția "Alamkara: 5000 de ani în India". Această expoziție care cuprinde perioada 3000 î. Ch. - 1900 d. Ch., include imagini în piatră, bronz și terracotta ale unor zeități, picturi din viața de la curte, din viața cotidiană și din natură, bijuterii și alte obiecte decorative împrumutate de la Muzeul Național din Delhi, instituții și colecționari particulari din Singapore.

Enigmaticul Graham Greene

GRAHAM GREENE (1904-1991) s-a angajat în toate marile dezbateri ale timpului său, a scris cărți cunoscute în toată lumea, a fost un personaj public ascultat, discutat și observat cu atenție. Cu toate acestea, a reușit să-și apere cu vigilență secretele vieții personale, creînd împrejurul ei o atmosferă enigmatică. El a lăsat, în afara unei vaste corespondențe inedite cu personaje marcante ale generației sale, și un ansamblu de indicii privitoare la viața, opera și opiniile sale: o bibliotecă de 3000 de volume, cu numeroase adnotări, scrisori, fotografii și articole decupate, puse printre file.

După cum scrie Robert McCrum în "The New Yorker", în toamna aceasta biblioteca va fi vîndută, urmînd să intre în posesia unei universități, ca un fond prețios pentru cercetătorii interesați de viața și opera lui Graham Greene (scriitorul a dorit ca suma astfel obținută să servească la îngrijirea surorii sale paralizate, Elisabeth Dennys, care i-a fost și secretară devotată). Se spune că zecile de mii de adnotări vor furniza revelații despre viața lui amoroasă,

angajamentele și activitățile sale politice, subiecte despre care s-a speculat, fără dovezi certe.

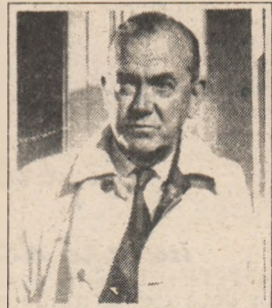
În afara acestui imens "jurnal" ce urmează a fi studiat, o ultimă carte, postumă, dezvăluie alte ascunzături profunde ale controversatului scriitor. Din adolescență, cînd a fost psihanalizat, el s-a deprins să-și noteze, în anumite perioade, visele. Volumul recent apărut, *Universul meu secret*, a fost alcătuit pornind de la astfel de note din 1965-1989. Graham Greene l-a structurat pe teme, cititorii săi fideli recunoscînd un teren familiar: în vise apar șefi de state și scriitori celebri, servicii secrete, primejdii, războaie, călătorii, lecturi etc. Viața plină de istorie, politică și literatură rămîne prezentă și în somn. Greene își exploata literar visele, fiind de părere că un romancier trebuie să știe absolut totul despre personajele sale, chiar și ce visează.

Universul meu secret e o lectură plăcută, variată, plină de surprize, dar și frustrantă, fiindcă lipsesc tocmai visele erotice. Justificîndu-și omisiunea, autorul mărturisește de din-

colo de mormînt: "N-am vrut să implic în acest univers secret persoanele pe care le-am iubit, chiar dacă nu stă în puterea mea să-i cenzurez pe biografii și jurnaliștii care vor scrie despre ele în universul comun."

Avea dreptate. După moartea lui, zăvoarele universului secret au fost forțate și comandourile universului comun au pornit la asalt, scormonind după subiecte senzaționale.

Cînd se vor corobora datele din corespondență, adnotări, jurnale și operă se va vedea ce personalitate complexă a fost "Omul nostru din Havana" și ce roman pasionant, purtînd amprenta stîiului Graham Greene, a fost însăși viața lui.

Adaptare de
Adriana Bittel

după "Magazine littéraire" nr.324

Contrafaceri groase

Volumul Puşkin - Jurnal secret 1836 - 37 se pretinde a fi o traducere din rusă și engleză (?) a unei copii dactilografice a unui manuscris pierdut, el însuși tradus din franceză în rusă de un Pavlovici și uitat voluntar de un disident la ambasada Olandei din Moscova pentru a-l face să ajungă în S.U.A. Cu o asemenea încălcătoare istorie, garanțiile de autenticitate sînt minime. De altfel, așa-zisul jurnal e o suită de obscenități banale puse pe seama marelui poet.

Ceramică portugheză

Museu Nacional do Azulejo din Lisabona prezintă până la 16 octombrie expoziția "Influența orientală asupra ceramicii portugheze din secolul al XII-lea". Este vorba despre influența arabă, indo-portugheză, mogulă și chineza asupra motivelor folosite pentru decorația așa-numitelor azulejos.

Alchimia limbilor

"Limbile sînt ca niște bureți" - scrie Henriette Walter (în imagine) în cartea *Aventura limbilor în Occident*, apărută recent la Ed. Laffont, în care descrie gena întortocheată a limbilor europene, cu peripețiile, victoriile, capitularile și imperialismele ei, de care vorbitorii nu sînt conștienți. O limbă e tributara istoriei, invaziilor, relațiilor comerciale, sistemelor politice și multor altor factori, de aceea e supusă mereu transformărilor, oricît ar dori apărătorii puriști să o țină sub clopot de sticlă - e concluzia autoarei, al cărei volum a intrat în selecția Premiului Médicis pentru eseu.

Portret-robot

O serioasă anchetă întreprinsă de studenții Facultății de Litere Jules Verne din Picardia a stabilit profilul-tip al cititorului lui Georges Simenon: între 35 și 49 de ani, funcționar, locuind în orașe cu mai mult de 100 000 de locuitori. Concluzia cea mai surprinzătoare a anchetei este că acest cititor-tip este mai curînd... cititoare (cel puțin în Franța femeile citesc mai mult decît bărbații).

Jack London, pas cu pas

Francis Lacassin a muncit timp de 13 ani pentru a scinde din umbra toate detaliile biografiei lui Jack London (1876 - 1916), a "pas cu pas" (la propriu) pe urmele scriitorului pe drumul cautoarelor de aur, pe mare, la azolat printre fermieri și vinătorii de loci, printre aventurieri începătorii de secol și militanții revoluționari, alături de o ancheta minuțioasă, mai curînd decît o biografie a "romancierului care și-a trait toate cărțile". Utopist și genos atent la ființele cele

mai napăstuite, practicînd toate meseriile și punînd o privire de etnograf în serviciul literaturii, căreia i-a dăruit peste 50 de cărți, Jack London și-a trait toți cei 40 de ani la foc mare, sinucigîndu-se cu morfina atunci cînd și-a simțit resursele epuizate.

Biografia *Jack London* de Francis Lacassin (Ed. Christian Bourgois) își propune să demonstreze că acest scriitor, considerat azi "pentru copii și tineret", a abordat, cu premoniție, toate temele importante ale secolului.

Ciprul în anii '50

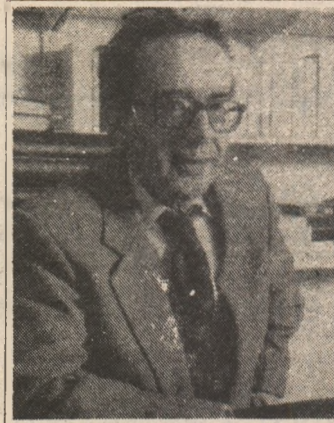
Nomad și insular prin natura sa, Lawrence Durrell (în imagine) și-a petrecut mulți ani în Mediterana, atît de potrivită hedonismului său. În 1952, trăznita, nonconformista și fermecătoare familia Durrell s-a instalat în Cipru, pentru un timp. În eseu memorialistic *Lămii acre* autorul *Quartetului din Alexandria* evocă acea perioadă într-un recital literar ce îmbina descrieri, portrete, reflecții ale unui martor al tul-

burărilor politice, cu arta cronicarului și romancierului cultivat, profund, plin de umor (englezesc). Acidul lămiilor picurat în mierea vieții - dă gustul special al acestei cărți.

Ismail Kadare:

"Literatura e mai puternică decît dictaturile"

ÎN TOAMNA aceasta, Ismail Kadare a publicat la Ed. Fayard un nou roman, *Umbra*, precum și volumul II din ediția de *Opere complete*, o serie amplă ce conține capodopere precum *Generalul armatei moarte*, scrisă în urmă cu 34 de ani, *Palatul visurilor*, *Firmanul orb*, *Piramida* - romane ce aliază legendele țării sale cu miturile antichității și istoria contemporană. Ismail Kadare a primit azil politic în Franța în octombrie 1990, dar face dese călătorii în Albania. Reproducem fragmente din amplul interviu publicat în "Le Figaro littéraire" din 23 septembrie, în care a apărut și o recenzie elogioasă a romanului *Umbra*, semnată de Alain Bosquet, precum și un editorial dedicat tot scriitorului albanez de către Jean-Marie Rouart.

Le Figaro littéraire: Sînteți considerat adesea un scriitor politic, din pricina formei alegorice a operei dvs. Vă convine această etichetare?

Ismail Kadare: Deloc. E o neînțelegere. Să fiu prezentat ca un scriitor politic e ca și cum ai spune despre Tolstoi sau Homer că sînt scriitori militari fiindcă au descris războaie în operele lor. Nu sînt de acord cu acest tip de clasificare. În aceeași ordine de idei, eu nu cred nici în existența romanelor așa-zis istorice: literatura e literatură și scriitorii - scriitori.

F.I.: Descrierea pe care ați făcut-o totalitarismului e cea mai necruțătoare cu putință, mai cumplită chiar decît cea a lui Orwell și Huxley. Și totuși, de ce ați rămas atîta timp în Albania?

I.K.: Cu cît regimul totalitar e mai crud, cu atît îi e mai greu scriitorului să-l părăsească. Din mai multe motive. Întîi, firește, represaliile. Ele pot lovi familia, prietenii, chiar întreaga scriitorime și intelectualitate. Apoi, riscul de a nu fi înțeles: să-ți părăsești țara în timp ce compatrioții rămîn închiși pare a-i abandona. Vreau să subliniez și altceva: exilul trebuie să se producă la momentul potrivit. Dictatorii visează chiar să-i vadă pe scriitori fugind pe fugiș: asta le permite să-i discrediteze pentru totdeauna în țara lor. De exemplu, cazul rusului Anatoli Kuznețov care, spre deosebire de Pasternak, a fugit în Occident: opera lui a fost total eradicată în U.R.S.S. În ceea ce mă privește, am părăsit Albania cînd ea ezita între dictatură și democrație. Știam că gestul meu va căpăta un sens simbolic. Și, mai ales, eram sigur că exilul va fi provizoriu.

F.I.: A fost Ismail Kadare un disident dinăuntru?

I.K.: Pentru un scriitor cred că nu există disidență fără operă. După căderea comunismului au apărut atîția autori din Est care se proclamă disidenți, dar, cînd le citești cărțile dinainte, descoperi o literatură oficială, realist-socialistă. Dovada disidenței trebuie căutată mai întîi în creația scriitorului. Poziția mea a fost întotdeauna clară: în Albania eram în același timp scriitorul cel mai cunoscut, dar și cel a cărui operă era cea mai mutilată de regim. Din fericire, unele cărți

ale mele au fost interzise după tipărire. Astfel, atunci cînd Palatul visurilor a fost pusă la index, toată lumea o cumpărase deja. Am aproape o mie de pagini subversive ce au avut aceeași soartă. Vă puteți închipui eficacitatea lor asupra oamenilor, cînd știau că citesc o carte calificată oficial drept "ostilă regimului". În ceea ce privește suspiciunea cu care am fost privit aici uneori, țin să vă amintesc că toate cărțile mele au fost traduse, n-am scris nimic care să nu fie cunoscut în Occident. Opera mea e apăsătoare în timp ce idealul socialist impunea optimismul, e tragică și gravă cînd se cerea să fie entuziastă, e fără ură deși comuniștii profesau lupta de clasă. Scrierile mele sînt un edificiu spiritual liber. Ele erau, în Albania, o adevărată contracultură. Aceasta era, cred, misiunea mea de scriitor.

F.I.: Alt versant al universului kadareean sînt legendele din Balcani și miturile antice reactualizate. După părerea dvs, care sînt miturile eterne?

I.K.: Cel dintîi mit al umanității e legenda lui Ghilgamesh și visul imposibil de a depăși moartea. Pe atunci oamenii încercau să atingă nemurirea cu băuturi fermecate. Astăzi se luptă împotriva morții prin artă, literatură, spiritualitate. Dar lumea actuală traversează o criză gravă. Mediocritatea materialistă, profitul, sînt pe punctul de a copleși spiritul. Vreau să cred că umanitatea va îndrepta această evoluție. S-au produs deja imense comori de spiritualitate care ajung pentru miliarde și miliarde de oameni, spre deosebire de grîu sau petrol, care sînt disponibile în cantități limitate. Drama e că drumurile de acces la această hrană spirituală sînt strîmte. Susținută de multime, mediocritatea și vulgaritatea culturii din ultimii 50 de ani tinde să înec totul. Veritabila cultură și literatură sînt azi în defensivă. (...)

F.I.: Acum, cînd trăiți cea mai mare parte a timpului la Paris iar Albania se află pe drumul democrației, aveți sentimentul că imaginarul dvs. literar se modifică?

I.K.: Nu. Deloc. Am scris la Paris *Marele Zid*, care e din aceeași vîna cu celelalte cărți ale mele. Asta m-a eliberat definitiv de ipoteza că aș scrie mai bine într-o țară liberă. Libertatea nu are legătură directă cu literatura. Aș spune chiar că, dacă robia nu poate distruge adevărata literatură, nici libertatea nu o ajută prea mult: literatura se află deasupra acestor contingente. Dacă mă gîndesc bine, cred că cea dintîi dictatură pe care scriitorul trebuie să o înfrunte este cea a limbajului - intangibilă ca un regat ce nu va suporta schimbările. Trebuie deci o forță supraomenească pentru a-ți găsi, a-ți crea un stil. Apoi, scriitorul trebuie să lupte pe viață și pe moarte cu expresia, pentru a putea spune ceea ce simte. De fapt, pentru un literat, dictatura politică, ultima de care se izbește, nu e mai îngrozitoare decît tirania limbajului și a expresiei.

În românește de
Adriana Bittel

FM 94,2 MHz
RADIO TOTAL
BUCURESTI Tel: 637 3790-637 5645

Revista revistelor

Familia Tipsie

AVEM în față două publicații: "URZICA - revista lunară de satiră și umor, afiliată la Asociația Umoriștilor Români, director Ion Tipsie" și "ȘOPÎRLA ROMANTICĂ - revistă lunară de umor, afiliată la Asociația

urzica

Umoriștilor Români, director Ion Tipsie". Casetele redacționale ale celor două afiliate sînt identice: redactorșef Rodica Tott, director artistic Miron Dinulescu, precum și reporter Dorin Tipsie, tehnoredactor Geo

Tipsie, director economic Nicolae Tipsie, inspector difuzare Marin Tipsie. Aspectul (verde-roșu diluat) și conținutul sînt și ele asemănătoare pînă la confuzie: aceeași compilație de bancuri cu vechi state prin calendare, almanahuri și numere de anul nou, împărțite pe categorii - cazone, macabre, cu oameni celebri, cu doctori, soacre, neveste, scoțieni, Bulă etc., aceiași colaboratori, veterani ai genului, cu, vorba onora, muză moale și grijulie să nu supere pe nimeni, profesioniști ai "virfului penitei" într-o vreme a redactării pe computer, aceeași fantezie limitată (pe genercele paginilor se poate citi: "Umor din imprudență", "Umor scuzaabil", "Tentative de umor" sau "Șopîrle vesele și triste", "Șopîrle nebunatic", "Șopîrlița liberă" - conținutul fiind oricînd interșanjabil). Genul foarte scurt, de tipul aforism sau definiție, nu lipsește, cu bumbii lui pătrați ce tin loc de pam-pam. Iată cîteva din vorbele de spirit ale lui Leonard Gavrilu: "Și muzele rămîn gravide"; "Femei! Dați palme bărbaților care

vreți să vă săruțe mîinile"; "Dau tot restul zilelor mele aceuia care-mi va aduce măcar o singură femeie urîță!" sau definițiile anonime dintr-un minidictionar sub genericul "Umor scuzaabil": "Amintire: Singurul lucru care ne aparține: Hirtie; Copac post-mortem; Hoți: Cei mai sinceri admiratori ai proprietății. Ei își însușesc bunurile altora numai pentru a le păzi mai bine" s.a.m.d. Mai potrivită ar fi fost eticheta "mor pensionabil" sau, și mai aproape de adevăr, "umorul pensionabililor", efectul paradoxal al acestor voit spirituale propoziții fiind o tristete compătimitoare. Nu înțelegem rațiunea pentru care familia Tipsie, care a intrat cu mine, cu mare în bransă, scoate două publicații lunare identice cu titluri diferite, în loc de una - bilunară. Să fie vorba de cîte două lefuri? Și nici în ce constă afacerea dublu afiliatei familii care vinde marfă răsuflată din import și produse autohtone mediocre - nu e prea limpede, căci dacă scădem costurile tipografice și hirtia din pretul unui exemplar (200 lei), rezultă că satira și umorul sînt pe degeaba. Atîta dai, atîta face.

Zanc!

CITIM în JURNALUL NAȚIONAL nr. 410: "Înalta Curte de Casație și Justiție a Paltei a casat sentințele inițiale de achitare a ziaristului Bruno Crimi, considerînd că nu există nici o probă pentru menținerea afirmațiilor calomnioase pe care acesta le-a făcut, în revista italiană "Panorama" la adresa lui Iosif Constantin Drăgan. Urmează a fi stabilite daunele pe care vor trebui să le achite ziaristii, directorii responsabili și proprietarii revistei Panorama".

Succinta informație nu spune în ce au constat "afirmațiile calomnioase"

SPORT

Cele două posibilități ale lui Iordănescu

TOCMAI cînd Rapidul începuse să se miște a intrat dihonnia acolo. Bietul antrenor a declarat că s-a săturat de toate timpeniile care se fac la Rapid și pe care el le trage. Dacă antenele mele funcționează bine, se pare că sponsorul Copos se va retrage. Mircea Pascu a găsit, se pare, pe altcineva cu care să-l înlocuiască pe Copos. Dacă e adevărat ce am auzit, Rapidul o va duce mai bine decît pînă acum.

Meciul dintre Steaua și Dinamo m-a întristat. Jucăm prost. Steaua "a bătut, cum se zice, dar îmi întărește părerea că una vrea și alta poate. Cît despre Dinamo, o spun cu părere de rău, se afundă în mediocritate.

La ora cînd scriu aceste rânduri, naționala se află încă în Elveția. La plecarea din țară Iordănescu a fost prudent. Jucătorii însă au riscat, pronosticînd că vom învinge. Ilie Dumitrescu a fost categoric și -recunosc - spusele lui mi-au plăcut cel mai mult. În esență, el a zis: "De ce să ne temem noi de francezii?" Într-adevăr, de ce nu viceversa. Dacă e să facem inventarul jucătorilor de valoare din cele două echipe, se pare că noi avem mai mulți. Dacă-i inventariem pe cei mai în formă, și aici stăm mai bine decît francezii. Nefericirea alor noștri e că nici de astă dată n-au apucat să se antreneze cît trebuie laolaltă. Așa că Iordănescu (îmi trec presupunerile la trecut) a mers mai mult pe inspirație decît pe metodă. E păcat că el are la dispoziție jucători de o asemenea valoare ca Hagi, Ilie Dumitrescu, Răduțoiu, Gică Popescu, dar nu are timp să-i orchestreze. Antrenorul francezilor, un tip prudent în declarații, nu prea are cu cine să-și facă echipa, dar să ne ferească Dumnezeu de inșii vîicăreți. Orgoliul francezilor, care s-au văzut eliminați de la turneul final al C.M. în ultimul minut al preliminariilor s-ar putea să debordeze în acest meci. Dar cum orgoliul le-a luat multora mîinile, părerea mea e că francezii ar putea fi învinși. În două feluri - fie jucînd pe contre, fie luîndu-i repede încă din primele minute. Probabil că Iordănescu a ales prima cale. Mă întreb însă dacă nu cumva faptul că vedetele naționalei noastre sînt jucători de atac, îl va obliga pe Iordănescu să mizeze pe cea de-a doua variantă.

Tușier

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefone: 650.62.86;
650.33.69; 659.35.42. (foto)
Abonamente: 3 luni - 5.200 lei; 6 luni - 10.400 lei; 1 an - 20.800 lei. ISSN 1220-6318.

Umor involuntar

"E amuzantă această goană să prindem epoca de coadă"

Paul Everac în *Românul* din 3 oct. 1994

"Mi-e sufletul gura de canal"

Petre Got în *Contemporanul* din 22 sept. 1994

"spiritul nostru critic își revine din erecție"

Mariana Codruț în *Dilema* din 30 sept. 1994

"e o deosebire de cum strivești Constituția: dacă o strivești cu călcăiul atunci e grav, dar dacă o strivești pășind peste ea în vârful bocancilor atunci nu e grav"

Stroe Moldovanu în *Cuvîntul românesc* din sept. 1994

"Râuri de fum sar/peste profilul magic/ al sălciilor/ ornate cu gălci adevărate"

Nicholas Catanoy în *Poesis* nr. 9/1994

"A mai rămas marea să spele/lăcomia țărurilor și noi/ să ne punem sufletele în praștic."

Niculina Oprea în *Pentru patrie* nr. 9/1994

ale ziaristului de la "Panorama": el a scris despre trecutul legionar și despre colaborarea cu Ceaușescu a bogatului om de afaceri. Cum într-un prim proces, pe care regele butangazului l-a pierdut, dovezile notorii aduse de ziarist și martori au fost valabile, această nouă sentință parcă spune ceva despre "mîinile curate" de la virful justiției italiene, pentru care avem atîta bibliografie și cinematecă. Din același ziar, aflăm că recent înființatul (la 10 august) Partid Democrat de Centru, condus de scriitorul George Muntean, deschide cîte o filială pe săptămîină (în medie) și se află, după cum spune președintele lui, "în situația de a ne întinde ițele prin țară". Cum va trage aceste ițe și cu ce, asta nu ne spune. Sîntem informați doar că are relații cu Partidul Democrat din S.U.A., cu Partidul Liber Democrat din Japonia și din Germania, cu Partidul Democrat de Centru din Danemarca și se află "în stadiul «mirosirii» și cu partidul fostului consilier al președintelui Boris Eltin, care bate destul de tare către centru". Scopul "mirosirii" cu reformiștii ruși este "lupta pentru normalizarea situației teritoriale a României". Și o scurtă declarație a lui Grigore Zanc, prefectul Clujului, cu privire la posibilitatea sa numire la Ministerul Culturii: "Pe funcția de ministru nu se merge la concurență cu cineva, în speță cu Adrian Păunescu, numirea fiind făcută de primul ministru. Bineînțeles, nu exclud posibilitatea de a fi numit ministru al culturii, dacă se va considera că numirea mea este singura alternativă". Pleșu, Spiess, Sălcudeanu, Sorescu, Zanc! "Singura alternativă" sună ca o ușă care se trîntește.

Sărăcia văzută din Mercedes

CRONICARUL nostru-plastic, Pavel Șușară, a fost concediat din Ministerul Culturii. Datat 30 octombrie 1994, actul prin care i se aduce la cunoștință că va fi dat afară specifică următoarele: "De la data de 21 octombrie vi se desface contractul de muncă". Asta spune multe despre haosul care domnește în acest minister sub conducerea actualei echipe. Faptul că Pavel Șușară a fost demis e un abuz scandalos asupra căruia au atras atenția următoarele publicații: *România liberă*, *Tineretul liber*, *Cotidianul*, *Ziuă*, *Zig-Zag*, *Flacăra*. Trist, dacă nu chiar jalnic, pentru mentalitatea celor care diriguiesc acum acest minister e că Pavel Șușară a fost demis pentru că scrie la o revistă de cultură. Probabil că dacă ar fi colaborat la vreuna dintre foile de gang în care își publică producțiile Mircea Micu și Mihai Ungheanu, atît el cît și ceilalți specialiști care au fost concediați din minister nu numai că ar fi rămas în funcție, dar poate că ar fi

fost și avansați. Pentru ministrul Culturii, Marin Sorescu, faptul că patronează asemenea abuzuri e dezonorant. Pentru Mihai Ungheanu nu mai e cazul, el s-a dezonorat de mult. Într-un articol publicat în săptămînalul *DREPTATEA* din 6-12 octombrie, Gh. Grigurcu afirmă următoarele despre situația culterii, azi, în România: "Am da dovadă de o nepermisă naivitate dacă ne-am închipui că neocomuniștii aflați actualmente la putere ar putea întretine relații mai armonioase cu cultura. Pornirea lor anticulturală e cu atît mai fără frîu, cu cît intelectualitatea și-a sporit eficiența în cadrul opoziției ce și-a cîștigat dreptul de a ieși din catacombe grație sacrificiului martirilor din decembrie. Aceeași cauză duce la același efect. Aceiași activiști, chiar dacă parțial primeniți, în sensul că adjuncții au luat locul șefilor și că li s-au alăturat cîteva ciocoi de dată recentă, năpăstuiesc cultura noastră cu aceeași neagră patimă. Probele abundă. România dispune de cel mai scăzut procent din buget acordat culturii din toate țările europene. Standardul de viață al intelectualilor săi e, de asemenea, cel mai scăzut de pe continent." Ceea ce spune aici Gh. Grigurcu e, în mare parte, adevărat. Dar crema intelectualității noastre dorinii Vadim Tudor, Adrian Păunescu, Mircea Micu și alții nu par cîtuși de puțin ofiliți de standardul de viață rezervat intelectualității române. Trebuie să acceptăm însă că ei sînt cei mai merituoși dintre noi. Fără operele lor neprețuite, cultura română ar ieși la pepeni, fără gîndurile lor, societatea s-ar prăbuși. Așa că e normal ca în vreme ce scriitori ca Mircea Ivănescu, Gellu Naum, Ștefan Bănuțescu, Geo Dumitrescu, Mircea Cărtărescu, Ștefan Agopian, Mircea Ciobanu, ca să ne oprim doar la ei, cunosc, ca toată lumea, greutatea tranziției, acești mari gînditori și neprețuiți artiști să zburde prin Mercedesuri, prin localuri de lux sau prin locuințe de vacanță ridicate cît ai bate din palme, ieri sau azi. Cine poate înțelege mai bine decît Vadim Tudor sau decît Adrian Păunescu cît de greu o duce poporul român? Vila, Mercedesul și partuzele sînt, de altfel, singurele mijloace cu ajutorul cărora acești titani ai țării pot deplînge sărăcia generală. Și cu cît mai mare va fi sărăcia, cu atît automobilele titanilor vor fi mai acătării, partuzele lor mai "di granda" și necesitățile lor de tot felul mai rafinate. "Pe mine mă vrea mesele!" țipa, la Timișoara, un tribun de soiul lui Vadim, dar mai modest. Pe marii noștri gînditori și artiști pe care i-am citat îi vor Mercedesurile și locuințele de lux, îi vor chiolhanurile și îi vrea sărăcia deprimantă a populației.

Cronicar

24 pag. - 400 lei